

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Didaktická interpretace románu Meta
Didactic Interpretation of the Novel Meta

Bc. Kristina Lacinová

Vedoucí práce: Mgr. Filip Komberec, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a
střední školy český jazyk – německý jazyk

Rok odevzdání: 2023

Odevzdáním této diplomové práce na téma Didaktická interpretace románu *Meta* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu a vytištěná varianta se shoduje s elektronickou variantou v SIS.

V Praze dne 6. července 2023

Bc. Kristina Lacinová

Velké poděkování patří vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Filipu Kombercovi, Ph.D. za veškerou ochotu a všestrannou pomoc, množství cenných a inspirativních rad, podnětů, doporučení, připomínek, a především za velkou trpělivost během poskytnutých konzultací. Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině a všem přátelům, kteří se podíleli na finální podobě práce a podporovali mě. Děkuji také svým respondentům z řad žáků gymnázia za jejich odvedenou práci.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá postavením románu *Meta* v rámci současné české scény, jeho analýzou, interpretací z žánrového a naratologického hlediska a didaktickým potenciálem. Nejdříve se zabýváme obecným pojetím populární a fantastické literatury, jejím potenciálním významem ve výuce a knižními kategoriemi young adult a new adult, neboť pod tyto žánry a kategorie spadá zkoumaný román *Meta*. Zasadíme dílo do kontextu české i světové fantasy literatury a uvádíme, jak je vnímáno literární kritikou. Hlavním cílem práce je vystižení didaktického potenciálu románu a prokázání širokých možností jeho využití při výuce literatury. Sloužit k tomu bude strukturální analýza a interpretace témat a myšlenek. Touto podrobnou literárněvědnou analýzou chceme dokázat, že by se na dílo nemuselo pohlížet pouze jako na populární literaturu bez hlubších myšlenek, ale že by se mohlo svou výstavbou, tématy a celkovým smyslem lišit od většiny novodobé tvorby pro mládež a mladé dospělé. Nejenže dílo zprostředkovává silný prožitek četby, ale z literárněvědného hlediska je text tvořen zajímavými narativními postupy, roztržitou kompozicí a nabízí kritický pohled na dnešní společnost, její problémy, mentalitu, moderní a technický způsob života. Interpretací hlavních témat chceme prokázat, že jsou mladým čtenářům blízká, odkazují na jejich způsob života ve společnosti a představují detailní zpodobnění o životě mladé generace a vlivu moderní společnosti na individuum. Mezi young adult a new adult se mohou nacházet literárně hodnotné texty, jež mohou čtenáři a žákovi ve škole nabídnout podněty nejen k rozvoji teoretických znalostí v oblasti literatury, ale především k rozvoji kritického myšlení a celkové čtenářské gramotnosti. Text může nabídnout cestu k poznávání sebe sama v rámci společnosti a ke kritickému uvažování nad tím, jakým směrem se vyvinula. Didaktickou část tvoří dvě lekce realizované ve vyšších ročnících osmiletého gymnázia, u nichž hodnotíme jejich funkčnost a přínos pro žáka.

KLÍČOVÁ SLOVA

román *Meta*, didaktický potenciál, interpretace, naratologie, young adult, new adult, fantastická literatura, fantasy, populární literatura

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the position of the novel *Meta* within the contemporary Czech literary scene, its analysis, interpretation from a genre and narratological point of view, and didactic potential. First of all, I deal with the general concept of popular and fantastic literature, its potential significance in teaching and the book categories of young adult and new adult, as the researched novel *Meta* falls under these genres and categories. I place the novel in the context of Czech and world fantasy literature and present how it is perceived by literary criticism. The main goal of the thesis is to capture the didactic potential of the novel and to demonstrate the wide possibilities of its use in teaching literature. Structural analysis and interpretation of themes and ideas will be used for this purpose. With this detailed literary analysis, I want to prove that the novel *Meta* should not be viewed only as popular literature without deeper ideas, but that it could differ in its construction, themes and overall meaning from the majority of modern novels for youth and young adults. Not only does *Meta* provide a powerful reading experience, from a literary point of view the text is constructed of interesting narrative processes, fragmented composition and offers a critical view of today's society, its problems, mentality, modern and technical way of life. By interpreting the main themes, I want to prove that they are close to young readers, refer to their way of life in society and represent a detailed account of the life of the young generation and the influence of modern society on the individual. I will try to prove that even among young adult and new adult literature, there can be found literary valuable texts that can offer the reader and student at school stimuli not only for the development of theoretical knowledge in the field of literature, but above all for the development of critical thinking and overall reading literacy. The text can offer a way to learn about oneself within society and to think critically about the direction it has developed. The didactic part consists of two lessons implemented in the upper years of the eight-year grammar school, in which I will evaluate their functionality and benefit for the student.

KEYWORDS

novel *Meta*, didactic potential, interpretation, narratology, young adult, new adult, fantastic literature, fantasy, popular literature

Obsah

Úvod	7
1 Populární literatura, její význam, žánry a kategorie	9
1.1 Fantastická literatura a žánr fantasy	10
1.1.1 Fantasy a jeho typy	11
1.1.2 Městské (urban) fantasy	11
1.1.3 Proč číst fantasy	12
1.2 Literatura pro mládež, mladé dospělé a nové dospělé (LPDM, YA, NA)	13
1.2.1 Charakteristika a pojetí LPDM, YA a NA	13
1.2.2 YA a NA v soudobé literatuře	18
1.2.3 Potenciální význam YA a NA ve výuce literatury	20
2 Román <i>Meta</i> a jeho místo na literární scéně	21
2.1 Román jako součást produkce nakladatelství Host	21
2.2 Význam díla	22
2.2.1 Recenze a ohlasy	23
3 Literárněteoretická analýza románu	26
3.1 Žánrové vymezení díla a cílová skupina	26
3.1.1 Žánr	26
3.1.2 YA vs. NA a cílová skupina	28
3.2 Základní kompoziční výstavba románu	29
3.3 Narativní struktura románu	31
3.3.1 Příběh a události	31
3.3.2 Fikční svět, fantasy svět a prostor	32
3.3.3 Postavy	36
3.3.4 Vyprávění a vypravěč	43

3.4	Interpretace (motivy, témata, nosné myšlenky a smysl díla).....	54
4	Didaktický potenciál – využití díla v literární výchově na vyšším gymnáziu.....	65
4.1	Lekce dle zásad obecné didaktiky, didaktiky literatury a v souladu s RVP.....	66
4.2	Lekce a jejich přípravy.....	68
4.2.1	První lekce.....	69
4.2.2	Druhá lekce.....	72
4.3	Zhodnocení lekcí, práce žáků, zpětná vazba a alterace.....	75
4.3.1	První lekce.....	75
4.3.2	Druhá lekce.....	78
	Závěr.....	83
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	86
	Seznam obrázků.....	91
	Seznam příloh.....	92

Úvod

Žijeme v době, v níž se svět a společnost kolem nás proměňují rychleji, než jsme jako jedinci často schopni zvládat a stíhat. Týká se to téměř všech složek života. U literatury tomu tedy nemůže být jinak. V dnešní době vychází ročně jen v České republice přes 14 000 knih.¹ V rámci literatury pro děti a mládež (dále jen LPDM) je počet vycházejících knih také značný. „V roce 2018 se nakonec ustálil počet ‚dětských knih‘ na 1800 až 2000 titulů ročně z 1100 knih z roku 2009.“² Jedná se tedy téměř o dvojnásobek. V množství nových titulů jsou čím dál viditelnější texty bez větší literární kvality, zatímco umělecky a esteticky hodnotnější texty se často ztrácejí. Větší nakladatelství se kvůli výdělku zaměřují na masové publikum, jež zpravidla nevyhledává texty myšlenkově náročnější. Proto se nalezení díla s hlubšími myšlenkami, které by bylo součástí této masové produkce a zároveň mohlo nabídnout umělecký a silný čtenářský prožitek, může jevit jako náročný úkon. Nejdříve se proto zabýváme populární literaturou, její charakteristikou, jejím významem a novými literárními proudy, jelikož se týká zkoumaného románu, který rovněž zpracovává témata hektického života, v němž je těžké být sám sebou a stíhat vše kolem sebe.

V posledních letech jsou knihy v populární sféře zaměřené na náctileté³ a mladé dospělé⁴ často označovány jako „young adult“ a „new adult“ literatura (dále jen YA a NA). Pojednáním o těchto kategoriích ve spojení s románem *Meta* chceme zjistit, zda i mezi nimi lze nalézt díla, jež představují potenciál pro práci ve výuce a pro rozvíjení kritického myšlení a čtenářské gramotnosti. Řešíme, do které kategorie lze *Metu* zařadit, neboť jejich definice nejsou dosud jednotné a zcela ustálené. Zabýváme se také vlastnostmi YA a NA, jimiž se částečně liší od LPDM a beletrie pro dospělé. O LPDM se dodnes vedou diskuse a pohledy na ni jsou různé. V odborné diskusi je na ni částečně pohlíženo jako na jednu z nejvýznamnějších, neboť otevírá dětem a mladistvým cestu do světa literatury, avšak je i často podceňována a brána jako příliš jednoduchá.⁵ U YA a NA to platí také. Takto

¹ TUREČKOVÁ, Marcela. Struktura knižní produkce v roce 2021. In: *Zpráva o českém knižním trhu 2021/2022* [online], s. 10.

² ČENKOVÁ, Jana. Česká literatura pro děti a mládež ve druhém desetiletí 21. století (1. díl). In: *CzechLit* [online].

³ Přibližně od dvanácti do osmnácti let.

⁴ Přibližně od osmnácti do třiceti let.

⁵ SEGI LUKAVSKÁ, Jana, ed. *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež*, s. 7.

označované texty jsou literárními teoretiky a kritiky buď opomíjeny, nebo odsuzovány, neboť nenabízí ve většině případech dostatek kvalitního obsahu a vlastností umělecké literatury, aby mohla být zařazena do literárního kánonu.⁶ YA a NA texty mohou být však jednou z možných cest, jak žáky motivovat ke čtení. Tato práce má nabídnout komplexní a jasnější pohled na tyto poměrně nové kategorie v oblasti literatury. Rádi bychom, aby nové trendy nebyly hromadně upozad'ovány jen proto, že se jedná o populární literaturu.⁷

Hlavním cílem této diplomové práce je prostřednictvím podrobné literární interpretace a vystižením didaktického potenciálu románu *Meta* dokázat, že může mladému čtenáři nabídnout něco víc než jen dramatický děj, a to zpověď mladé generace, její pohled na aktuální problémy společnosti, na dnešní uspěchaný svět a život v něm. Prostřednictvím napínavého příběhu, autentického každodenního jazyka mladých, zajímavých kompozičních a narativních postupů, které jako nástroje autora ovlivňují vyznění celého díla, může čtenář poznávat sám sebe, uvědomovat si pohnutky svého vlastního jednání a všimnout si detailněji společnosti kolem sebe.

Poslední podstatnou část diplomové práce zaujímá didaktický potenciál románu a jeho praktické využití ve výuce. Cílem je vytvořit komplexní přípravy hodin zaměřené na vybrané analyzované narativní a interpretační oblasti tak, aby žáci aktivně pracovali s textem, zjišťovali narativní postupy a jejich funkci, uvažovali nad významem textu a dokázali si jeho nosné myšlenky spojit s vlastním životem a se společností kolem sebe. Přípravy byly zrealizovány ve vyšších ročnících osmiletého gymnázia a jejich provedení, práce žáků a celkovou úspěšnost hodin na konci práce analyzujeme. Vyhodnocujeme celkový potenciál románu vzhledem k výše vytyčeným cílům a také skutečnost, zda se mezi YA a NA literaturou nachází umělecky hodnotné texty, s nimiž lze pracovat v hodinách literatury.

⁶ DANIELS, Cindy. Literary Theory and Young Adult Literature: The Open Frontier in Critical Studies. In: *The ALAN Review*. [online], s. 78.

⁷ Často je označována také jako žánrová literatura.

1 Populární literatura, její význam, žánry a kategorie

V první kapitole se zaměřujeme na celkové pojetí populární literatury a její charakteristiku. Popisujeme nové trendy, jež se v této oblasti literatury objevily, neboť souvisí s románem *Meta*.

Populární literatura je chápána jako druh literatury s vlastním stylem a funkcí, která je však v mnoha ohledech spojena s uměleckou literaturou. Navzájem se doplňují a ovlivňují, ač má populární literatura své vlastní charakteristické rysy.⁸ Jedná se například o jednodušší kompozici, jasné výpovědi, jednoduchou syntax, nenáročné narativní postupy, témata a myšlenky, jež čtenář nemusí zpravidla náročněji interpretovat. Nejvýstižnějším atributem populární literatury je orientace na široké čtenářské publikum, s nímž dokáže snadno komunikovat a přizpůsobovat se mu.⁹ Zahrnuje texty zaměřující se na čtenářovy osobní potřeby a představuje cestu, jak uniknout ze všední reality. Má pobavit a zprostředkovat co nejsilnější emocionální zážitky.¹⁰ Vytváří napětí a snaží se o dramatickost děje, jeho rychlý spád a velké zvraty, aby vyvolala silné emoce oproti umělecké literatuře, u níž je často vyžadován princip „*postupného, trpělivého, nezřídka dokonce dramatického dekódování uměleckého sdělení (přičemž obtížnost tohoto aktu je jedním ze zdrojů recipientova čtenářského prožitku), populární literatura preferuje ideál ‚snadné četby‘, tj. okamžitého a bezrozporného porozumění smyslu předkládaného textu.*“¹¹ Je to alternativa pro ty, kteří nechtějí nebo nemají zájem se zabývat uměleckou literaturou.

Žánrově se populární literatura zčásti diferencuje od umělecké literatury. V umělecké literatuře nehraje vymezení žánru podstatnou roli, důležitější je umělecké vyjádření a autorova autenticita. Žánry typické pro populární literaturu (western, thriller, román pro dívky a ženy, červená knihovna, detektivka, sociální melodrama, horor, sci-fi, fantasy)¹² lze nalézt také v tvorbě YA a NA. Dokonce jsou některé jejich doménou (román

⁸ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 501.

⁹ Tamtéž, s. 501.

¹⁰ STUDENÝ, Jiří. Impulzy populární literatury v tvůrčím psaní. In: KUDLÁČ, Antonín K. K. a Jiří STUDENÝ (EDS.). *Pop & brak: Populární literatura v kontextu proměn literární kultury*, s. 76.

¹¹ Tamtéž, s. 502.

¹² MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 503.

pro dívky, červená knihovna, fantasy), proto pokládáme kategorie YA a NA za součást a podkategorie populární literatury.

Vztah populární literatury k umělecké jsme definovali, protože *Meta* by mohla propojovat tyto dvě literární sféry a nabízet to nejlepší z obou. Celkově bychom považovali za přínosné, kdyby se v budoucnu na literaturu nepohlíželo striktně tímto kvalitativním způsobem, ale jako na originální texty bez ohledu rozlišování na „vyšší“ nebo „nižší“ literaturu, neboť také texty na první pohled považované za nenáročné v sobě mohou mnohdy skrývat potenciál rozvíjet myšlení čtenáře a jeho prožívání a vnímání světa.

Meta svými prvky zastupuje fantastickou literaturu, proto považujeme za nutné věnovat jí jednu samostatnou podkapitolu.

1.1 Fantastická literatura a žánr fantasy

Pojem fantastická literatura, v níž zákonitosti literárního světa nejsou kompatibilní s našimi, tradičně zahrnuje příběhy s iracionálními, ne zcela vysvětlitelnými událostmi, jež nemohou být objasněny zákony našeho světa a naší reality.¹³ Proto pojímá především žánry fantasy, sci-fi, dystopie, horor. Vytváření fikčních světů představuje velkou příležitost a je pro mnoho čtenářů atraktivní. Fantastika není omezoována našimi zákony, ale dle potřeby může měnit historické události, přírodní zákony, nerespektuje hranice reality a odhaluje čtenáři neznámý časoprostor.¹⁴

„Byť se o žánru fantasy tvrdí, že je to především literatura pro mládež a z převážné většiny ji tvoří brak, není ani jedno z toho úplně pravda. Mnohá díla se vyznačují poměrně složitou kompozicí, myšlenkovou náročností s noetickým přesahem a můžeme zde najít skutečné perly, které svou kvalitou mnohdy předčí díla obecně uznávaná za představitele vysoké literatury. Český knižní trh je bohužel zahlcen celou řadou nekvalitní překladaové literatury, v níž je poměrně složité se vyznat.“¹⁵ Naším cílem je narušit tento stereotypní pohled na fantastickou literaturu, ale uvědomujeme si, že ocenění mnohých děl v mnohém škodí přehlcení trhu nekvalitními fantasy díly.

¹³ TODOROV, Tzvetan. *Úvod do fantastické literatury*, s. 26.

¹⁴ DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*, s. 56–59.

¹⁵ HLOUŠKOVÁ, Zuzana. *Povídání o žánru fantasy. U nás* [online].

1.1.1 Fantasy a jeho typy

Zcela jasně a jednotně definovat žánr fantasy je velmi obtížné, neboť se jeho pojetí v dnešní době, kdy je žánr velmi oblíbený a vydávaný, stále rozšiřuje. Fantasy staví svůj základ na iracionalitě, mýtu a středověku. Soustřeďuje se na citlivost, pohádkovost, mystiku a magii.¹⁶ Základ fantasy také spočívá ve vytvoření světa, jenž se určitými prvky a vlastnostmi odlišuje od toho našeho. *Encyklopedie literárních žánrů* nabízí tři možnosti, jak tohoto dosáhnout: „*Vytvoření imaginárního světa, vytvoření světa paralelního s naším a vstoupení do pseudohistorie našeho světa.*“¹⁷

Již od 20. století se začala definovat celá řada podtypů tohoto žánru a jejich počet díky jeho popularitě stále roste. Rozlišuje se například epické (high) fantasy, hrdinské fantasy, science fantasy, pohádkové fantasy, historické fantasy, temné (dark) fantasy, městské (urban) fantasy. Bylo by možné pokračovat výčtem dalších typů, každopádně v souvislosti s románem je pro nás podstatné městské fantasy.

1.1.2 Městské (urban) fantasy

Příběh městského fantasy se tradičně odehrává na místech existujících v reálném světě a zpravidla v současnosti. Městské fantasy obsahuje magické nebo mytické prvky, jež nebývají vysvětleny a jsou přijímány jako součást světa. Může docházet k zrcadlení minulosti a přítomnosti a k prolínání reálného světa s fantastickým.¹⁸ „*S čaroději, mytickými postavami a silami Zla v úplně nových rolích se můžeme setkat v městské fantasy (urban fantasy): jakýsi punk-rock, kde magie a fantazie jsou součástí života ve velkoměstě, elfové, démoni a jiné magické bytosti hrají v rockových kapelách, jezdí metrem a v noci se toulají od McDonalda až k Central Parku.*“¹⁹ Autor P. Renčín k tomuto typu fantasy konstatuje: „*Městská fantasy má pro mě velké kouzlo, protože to není jen fantazie a mystika, ale také současnost a aktuálnost. Je to, jako byste pozvali realitu do zrcadlového bludiště na Petřín. Příběh může být stále blízky skutečnosti, přesto vám ji ukazuje z nečekaných úhlů, ať už bizarních, úsměvných či hrozivých.*“²⁰ To znamená, že na známé prostředí se nabízí pohled

¹⁶ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 177–188.

¹⁷ Tamtéž, s. 188.

¹⁸ HUBÁČEK, Jan. *Městská fantasy. Problematika žánru v prostoru současné AV tvorby*, s. 24.

¹⁹ HLOUŠKOVÁ, Zuzana. Povídání o žánru fantasy. U nás [online].

²⁰ EHRENBERGER, Jakub. Urban fantasy v Čechách jen živoří. Zemře?. In: *Fantazine.cz* [online].

z úplně jiného úhlu a s fantastickými prvky může nabírat zcela jiný rozměr. Samotný příběh tak může být čtenáři ještě bližší, neboť se to týká něčeho, co dobře zná. Zapojuje více své osobní znalosti a zkušenosti. Aby však mohlo být dílo označované skutečně za městské fantasy, musí hrát v narativu městské prostředí podstatnou roli, v mnohém ho ovlivňovat a nefigurovat jen jako kulisa.

Městské fantasy v soudobé YA a NA literatuře není zastoupeno tolik jako jiné typy fantasy, ale například román *Nikdykde* N. Gaimana je právoplatně řazen k městskému fantasy, protože město pod Londýnem a jeho chod hrají velikou roli, vytváří kontrast a důležité jsou souvislosti mezi světem nahoře a dole. Dále bychom uvedli například série *Kronika železného druida* K. Hearneho, *Noční strana* S. R. Greena a *Hlídka* S. Lukjaněnka. Čeští autoři se tomuto typu příliš nevěnují, ale můžeme uvést například P. Rencína (vybrané povídky v díle *Beton, kosti a sny*) či P. Kubaškovou (román *Sít snů*).

1.1.3 Proč číst fantasy

Některé fantasy texty mohou nabídnout zajímavé podněty k přemýšlení, osobnostnímu rozvoji a samotné vystavění fikčního světa mnohdy stojí za podrobnější analýzu. I v rámci výuky by bylo dobré věnovat se fantasy literatuře a tomu, co může čtenáři nabídnout a proč ji číst, aby žáci chápali její smysl a funkci.

Nejdříve bychom uvedli stejný důvod jako U. K. le Guinová ve svém eseji. Fantasy má velký potenciál pro rozvoj představivosti a kreativity, a to nejen u dětí a mládeže. Představivost nelze potlačovat, ale samozřejmě je třeba ji nasměrovat smysluplným směrem, aby z toho nevzniklo slepé následování nereálných iluzí.²¹ Nelze popírat, že fantasy literatura slouží k potěšení a odreagování, ale hlavní funkce tkví v něčem jiném. „*Smyslem imaginativní literatury je prohloubit tvé chápání světa – to, jak rozumíš svým bližním i svým vlastním pocitům, jak rozumíš svému údělu.*“²² Při čtení fantasy by čtenář neměl hodnotit pouze fikční svět, ale právě skrz něj uvažovat nad světem reálným, nad lidským chováním, důležitými hodnotami a sebou samým. Buduje si tak vlastní postoje vůči světu a učí se, co

²¹ LE GUIN, Ursula K. *Proč číst fantasy, jak to, že zvířata v knížkách mluví, a odkdy se Američané bojí draků*, s. 14-20.

²² Tamtéž, s. 20.

je v životě důležité navzdory tomu, že to zažívá skrze situace, které v realitě prakticky neexistují. Vnímá hrdinství, sebeobětování nebo zlo a smrt z bezpečného odstupu.

Jeden ze stereotypů ohledně fantasy je, že se jedná jen o boj dobra se zlem a postavy jsou jen kladné nebo záporné. Pokud bude čtenář veškerou fantasy literaturu číst tímto způsobem, nikdy nezjistí, že postava může mnohdy představovat důležitou roli, která nespočívá jen v boji se zlem. Například některé postavy v *Pánovi prstenů* jsou literárně skvěle vystavěny, vyvíjí se, jsou plastické. V příběhu nejsou jen proto, aby zničily Prsten, ale zprostředkovávají pohled na svět, jaký je a jaký by měl být. Čtenář by měl zkoumat psychologii postav, přemýšlet nad jejich rolí, uvažovat nad jejich jednáním a nad tím, co způsobují. Také by měl vztáhnout témata a jednání postav k vlastnímu životu, společnosti a dění kolem sebe. Při povrchovému čtení fantasy mu toto ale může uniknout a nepronikne do tajemství v nitru díla, jež se stejně jako u umělecké literatury můžeme pokoušet objasňovat a interpretovat stále dokola, a vždy se dozvíme a naučíme něco nového.²³

1.2 Literatura pro mládež, mladé dospělé a nové dospělé (LPDM, YA, NA)

Román *Meta* cílí převážně na dospívající a mladé dospělé, proto zkoumáme, jak je literatura pro tyto věkové skupiny koncipována a chápána. Zvláště od druhého desetiletí 21. století je knihám v komerční sféře často přidělována kategorie YA nebo NA. Definujeme tyto pojmy a uvádíme, v jakém vztahu jsou k LPDM a beletrii pro dospělé. Představujeme příklady YA a NA knih ze světové i české literatury, v jejichž kontextu *Meta* vznikla.

1.2.1 Charakteristika a pojetí LPDM, YA a NA

V *Encyklopedii literárních žánrů* se dozvíme, že LPDM je tradičně určena dětem od tří do patnácti let.²⁴ To by se ovšem dalo chápat tak, že mládež od šestnácti let je považována za dospělé čtenáře. Beletrie pro dospělé ale často nemíří na takto mladé čtenáře. Problematické může být zařazení textů, které neoslovují svými protagonisty a tématy celou věkovou škálu dospělých, ale právě náctileté a mladé dospělé přibližně od patnácti do dvaceti pěti nebo až třiceti let. U náctiletých dochází k vývoji osobnosti, připravují se

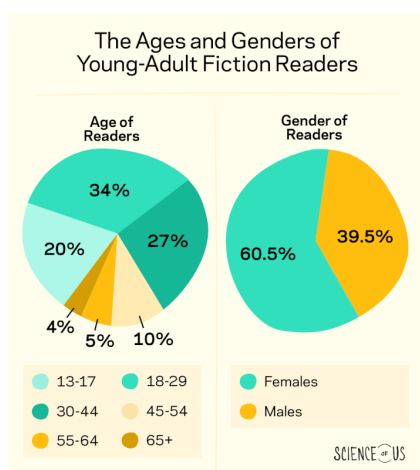
²³ Tamtéž, s. 28–50.

²⁴ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 360–361.

na dospělost a řeší své specifické problémy spojené s tímto obdobím. Mladí dospělí se setkávají s problémy spojenými s dospělostí, jež jsou pro ně nové, a musí se s nimi teprve vypořádat. YA a NA tvorba jim v tomto procesu poznávání sebe sama a světa, do něhož vstupují, může pomoci.

Oba pojmy pocházejí z anglického jazyka. Young adult lze přeložit jako „mladý dospělý“ a new adult jako „nový dospělý“. Nelze s přesností určit, kdy se pojem young adult začal objevovat. Objevují se dva názory na počátek YA éry. Mohla být zahájena knihou J. D. Salingera *Kdo chytá v žitě* (1951), i když byla psána primárně pro dospělé, nebo dílem S. E. Hintonové *Outsideři* (1967), jež by mohlo být bráno jako první přímo pro „young adult“. Tato nejistota vychází z toho, že knihy pro náctileté nebyly ve 20. století příliš rozšířeny.²⁵

Dle Young Adult Library Services Association²⁶ jsou takto označované knihy určené dětem a mládeži od dvanácti do osmnácti let.²⁷ Ukazuje se, že YA ale nečtou pouze náctiletí. Výzkumy tvrdí, že až 55 % čtenářů YA jsou dospělí. V rámci studie týdeníku *Publisher's Weekly* až 78 % dospělých uvedlo, že si YA kupují jako vlastní četbu.²⁸ Newyorský magazín *The Cut* uveřejnil graf, jenž ukazuje, že mnoho čtenářů YA je dospělých.

Obrázek 1. Věk a pohlaví čtenářů YA²⁹

²⁵ KLINKHAMER, Antonella. *Young Adult Literature on the Rise? The possibilities of Young Adult Literature for Dutch teachers of English literature, and its Present-Day Usage* [online], s. 6.

²⁶ YALSA je sdružení rozšiřující kapacitu knihoven o YA knihy, aby byly více dostupné dospívajícím.

²⁷ American Library Association. In: *ALAstore* [online].

²⁸ Publishers Weekly. In: *Publishers Weekly: New Study: 55% of YA Books Bought by Adults* [online].

²⁹ DAHL, Melissa. Who Read Young Adult Fiction [obrázek]. In: *The Cut* [online].

To dokazuje, že dospělí vyhledávají beletrii, jež obsahuje prvky beletrie pro mladé dospělé, ale možná také zvyšuje poptávku po sofistikovanějším obsahu a tématech.³⁰ Tím NA literatura expandovala a začala nabízet dospělým čtenářům obsah na bázi YA uzpůsobený pro dospělejší publikum. Poprvé byl termín new adult užit v roce 2009 nakladatelstvím *St. Martin Press*, když hledali do soutěže příspěvky, jež lze publikovat pro starší čtenáře YA. Knihy označené NA cílí na čtenáře přibližně od osmnácti do dvaceti pěti, případně až do třiceti let.³¹

YA a NA lze chápat především jako věkovou kategorii, a ne jako žánr, jelikož díla označená těmito pojmy chtějí primárně sdělit, pro kterou věkovou skupinu je dílo určeno. Dle Stupkové jsou dokonce knihy z kategorie YA velmi tematicky široké a nelze v nich nalézt více charakteristických rysů pro žánr.³² Milena Šubrtová, která se zabývá literaturou pro děti a mládež, říká: „Kategorie ‚young adult‘ či ‚new adult‘ je fenomén zajímavý spíše z hlediska sociologického než literárněvědného. Zahrnuje čtenáře ve věku od sedmnácti do pětadvaceti let, což je věková kategorie, kterou ve své tvorbě zohledňovali již autoři v devatenáctém století. [...] Zůstává ovšem otázkou, do jaké míry je možné rozlišit, co je odpovědí na skutečnou čtenářskou potřebu této nově definované věkové kategorie a co autorskou a ediční nabídkou, která pouze reaguje na komerční úspěšnost podobného literárního modelu. ‚Young adult‘ tedy zatím vnímám jako marketingový štítek.“³³ Představují tedy především označení knih pro určitou věkovou kategorii, ale například Cindy Lou Danielsová z *The ALAN Review*³⁴ věří, že si vlastní vymezení zaslouží a že se nejedná o druh dětské literatury, stejně jako krátké povídky nejsou román.³⁵ Jodi McAlisterová ve své publikaci uvádí mnoho komentářů různých autorů s názory k této problematice. Apelují na to, že nelze YA a NA považovat za samostatné žánry, neboť pod tyto kategorie spadá velice široké spektrum žánrů. Také jde dle nich spíše o demografické označení než

³⁰ BECKTON, Denise. *Bestselling Young Adult fiction: trends, genres and readership*, s. 2.

³¹ McALISTER, Jodi. *New Adult Fiction*, s. 11.

³² STUPKOVÁ, Kateřina. *Kostičas a monstra v kulisách rozpadlých měst: Nad dvěma knihami z rodu Young Adult Literature*.

³³ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Dětské knížky se stávají hračkami a objekty*. In *H7O* [online].

³⁴ Časopis vydávaný Shromážděním literatury pro dospívající při Národní radě učitelů angličtiny (ALAN) a publikující kvalitní a odborné materiály pro podporu učení a rozvoje čtenářů, kteří se věnují literatuře pro mladé dospělé.

³⁵ DANIELS, Cindy. *Literary Theory and Young Adult Literature: The Open Frontier in Critical Studies*. In: *The ALAN Review*. [online], s. 78.

o seskupení lidí, kteří si rádi přečtou o něčem, co je typické pro jeden žánr. Kategorie YA a NA nabízí žánrovou a tematickou heterogenitu. Autoři píšou v široké škále potenciálních žánrů. McAlisterová se ale nedomnívá, že taková separace je jednoznačná, protože dle ní YA a NA sice nemá specifické naratologické přístupy, ale má mnoho specifických textových rysů.³⁶ V literární vědě však YA a NA jako žánry chápány nejsou, proto se v této studii držíme pojmu kategorie s tím, že díla označovaná YA a NA mají své specifické znaky, jimiž se liší od LPDM a beletrie pro dospělé. Proto považujeme jejich vznik z důvodu přibývání knih pro tyto věkové skupiny za pochopitelný. Mohou fungovat jako „most“ mezi dětskou literaturou a literaturou pro dospělé.

Znaky YA a NA

V literatuře určené pro mládež a mladé dospělé (YA) jde především o vývoj postavy, o vliv prostředí na individuum, přátelství, neshody v rodině, hledání vlastní identity, první lásky a v dnešní době se stává jedním z hlavních témat také sexuální orientace. Tím se YA literatura sice v mnohém překrývá s intencionální LPDM,³⁷ ale tematicky a obsahově často není vhodná pro děti minimálně do třinácti let. YA vyzdvihuje právě ona osobitá témata spojená s dospíváním, jež náctiletí a mladí dospělí řeší, a jsou tak pro YA tvorbu specifická. „*Nejde jen o to, že se různí její věkové vymezení (zpravidla 12-18 let, ale také 13-25 let), soustředí se také na příběhy se složitějším narativem a novost témat. Převažují nejen rodinná, mezigenerační a válečná dramata, ale autoři tematizují gender, LGBT, handicap, boj se smrtelnou nemocí a sociálně vyostřenou realitu včetně závislosti na alkoholu a drogách.*“³⁸

Vlastnosti a znaky YA uvádíme primárně dle P. B. Coleové, jak je uvádí v publikaci *Young Adult Literature in the 21st Century*. Jazyk je přizpůsoben mladému čtenáři, v promluvách postav se objevují nespisovné prvky a vulgarismy. Autoři si však stále dávají pozor, aby jazykové prostředky nebyly příliš explicitní. Sexuální scény nejsou pro YA zcela typické, objevují se ojediněle a nejsou detailně popisovány. Narativy se týkají středoškoláků, kteří se snaží vyřešit problém či konflikt doprovázející jejich dospívání.

³⁶ McALISTER, Jodi. *New Adult Fiction*, s. 2-4.

³⁷ Díla přímo adresována dětem a mládeži.

³⁸ ČENKOVÁ, Jana. Česká literatura pro děti a mládež ve druhém desetiletí 21. století (2. díl). In: *CzechLit* [online].

Rodiče jsou nejčastěji v rozporu s protagonisty. Ti jednají často dle svého věku, neuváženě a nevnímají svět kolem sebe komplexně. Pro čtenáře je často velice důležité ztotožnit se s postavami, aby pro něj byl příběh co nejemotivnější.³⁹ Celkově je žádoucí, aby YA reflektovala věk a vyspělost cíleného čtenáře, jeho vyvinuté kognitivní funkce, čtenářskou i životní zkušenost.⁴⁰

Díla označována jako NA vypovídají o mladém dospělém člověku, jenž se ocitá ve světě dospělých. Protagonisté často žijí poprvé mimo domov, ocitají se v prvním stálém zaměstnání a v prvním vážném vztahu. Stejně jako u YA beletrie je NA literární kategorií nabízející mnoho různorodých žánrů a podžánrů.⁴¹ Na základě vlastní čtenářské zkušenosti a zkoumaných knih spadajících pod YA a NA⁴² jsme dospěli k závěru, že NA je skutečně tematickým následníkem YA a nabízí další stadium ve vývoji čtenáře. Rozvíjí podobná témata a řeší je více do hloubky. Vyznívají dospěleji a závažněji, jelikož autoři často popisují detailně intimní záležitosti nebo extrémnější situace (násilí, týrání, zneužívání, duševní poruchy, psychické problémy apod.). Často působí náročněji na psychiku, a to ať už samotnou konstitucí postavy nebo cíleným efektem na čtenáře. Kromě tohoto se stále objevují známá témata jako identita jedince, přátelství, láska, sexualita, škola, společenské postavení, přátelství. Z toho lze usoudit, že NA má s YA mnoho společného. Postavy jsou jen starší, autor prohlubuje témata a zpracovává explicitnější obsah. Proto se výrazně kryje s romancemi, romány pro ženy a erotickými romány, jež se zpravidla nepovažují za díla literárně hodnotná. Detailní popisování sexuálních aktů ale rozhodně není podmínkou NA. Romance a erotická literatura sice zapadají do žánru NA a jde v mnoha případech o brakovou literaturu, nicméně existuje řada dalších žánrů, které může fikce NA pojímat hodnotněji (například fantasy).⁴³

³⁹ COLE, Pam B. *Young Adult Literature in the 21st Century*.

⁴⁰ BUCHER, Katherine, HINTON, KaaVonnia. *Young Adult Literature: Exploration, Evaluation, and Appreciation*, s. 20.

⁴¹ BECKTON, Denise. *Bestselling Young Adult fiction: trends, genres and readership*, s. 7.

⁴² YA *Důvod dýchat, Bez naděje* vs. NA *Bezpečný přístav, River Wild, Námi to končí* (domácí násilí, traumata z dětství, zneužívání dětí); YA *Zlomky nekonečna, Hvězdy nám nepřály* vs. NA *Než jsem tě poznala* (smrtelná nemoc, nehoda, vyrovnání se se smrtí blízkého); YA *Probuzení Simona Spiera, Muffin a čaj* vs. NA *On, My* (sexuální orientace a přijetí společnosti); YA *Dopisy ztraceným, Na obtíž* vs. NA *Než jsem tě poznala, Malý život* (nejistota identity, hledání sebe sama).

⁴³ STEPHEN, Shaun. What is New Adult. In: *Alumni and community engagement* [online].

Touto charakteristikou kategorií YA a NA poukážeme v souvislosti s románem *Meta* na to, že hranice mezi nimi jsou sice teoreticky dané, ale v závěru na nich nutně nezáleží. Podstatná je především vyspělost čtenáře, který se danou literaturu rozhodne číst.

1.2.2 YA a NA v soudobé literatuře

Uvádíme vybraná díla české a světové YA a NA literatury, abychom nastínili množství vycházejících titulů a kontext, v němž román *Meta* vznikl.

Postavy a jejich příběhy mohou být zasazeny do světa, jenž zrcadlí naši realitu („contemporary“). Takové texty rozdělujeme na dvě hlavní skupiny.

První skupinou jsou příběhy obsahující vážnější téma („heavy contemporary“). Uvádíme zde pro základní přehled několik nejoblíbenějších knih dle hodnocení čtenářů na stránce *Goodreads*:⁴⁴ *Hvězdy nám nepřály* (2013)⁴⁵ J. Greena, *Všechny malé zázraky* (2015) J. Nivenové, *Vypálená nenávist* (2018) A. Thomasové, *Aristoteles a Dante objevují záhady vesmíru* (2015) B. A. Sáenze. Z českého prostředí náročnější témata a hlubší nosné myšlenky nabízí například *Tamařino souhvězdí* (2019) A. Musilové, *Zlomky nekonečna* (2022) A. Rosípalové, *Stačí mávnout křídly* (2022) S. Topinkové. V kategorii NA se svou tvorbou dominuje celosvětově známá autorka C. Hooverová⁴⁶ a například její knihy *Námi to končí* (2018) či *Odvrácená tvář lásky* (2016). Taková díla, ač jsou často jednodušeji psaná, nabízejí velmi závažná témata, která se týkají naší současné společnosti a psychiky jednotlivce. Některé texty tedy nabízí nosné myšlenky a mohou být pro mladého čtenáře přínosné.

Dále existují příběhy, jež se téměř celou dobu nesou v duchu dobré nálady a končí šťastně („feel-good contemporary“):⁴⁷ *Probuzení Simona Spiera* (2017) B. Albertalliové, *Po tvém boku* (2017), *P.S. Líbíš se mi* (2019) K. Westové, *Všem klukům, které jsem milovala* (2015) J. Hanové, *Červená, bílá, královsky modrá*⁴⁸ (2020) C. McQuistonové.

⁴⁴ *Goodreads: Heavy Topics Books* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.goodreads.com/shelf/show/heavy-topics#>, https://www.goodreads.com/book/show/26072829-aristoteles-a-dante-odhaluj-z-hady-vesm-ru?ref=nav_sb_ss_1_14

⁴⁵ V závorkách jsou uváděny roky vydání v ČR.

⁴⁶ *Goodreads: New Adult Books* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.goodreads.com/shelf/show/new-adult>.

⁴⁷ *Goodreads: Feel Good YA Romance* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: https://www.goodreads.com/list/show/120404.Feel_Good_YA_Romance.

⁴⁸ Kniha označována jako YA i NA.

Z české tvorby jsou známé knihy *Muffin a čaj* (2018), *Navždycky* (2020). Jedná se o díla sice pro náctileté zajímavá, ale většina jmenovaných textů postrádá hlubší význam,⁴⁹ podstatný je žánr a děj s romantickou linkou. Takových „contemporary“ knihy je mnoho, proto je často na YA a NA literaturu celkově pohlíženo skepticky a s tím, že taková literatura je nekvalitní a nebí čtenáři kromě zábavy a odreagování co nabídnout.

Častými žánry YA a NA jsou také fantasy, sci-fi a dystopie. Narativy jsou tak zasazovány do světů fantastických (stejně jako *Meta*). V rámci YA světového fantasy, dystopie a sci-fi dosáhly úspěchu série:⁵⁰ *Harry Potter* (2000–2008) J. K. Rowlingové, *Eragon* (2004) Ch. Paoliniho, *Griša a Šest vran* (2017–2018) L. Bardugho, *Nástroje smrti* (2013–2015) C. Clare, *Hunger Games* (2010–2011) S. Collinsové a *Labyrint* (2014–2015) J. Dashnera. Velice populární mezi mladými čtenáři se stali autoři jako S. J. Maasová a její série *Dvory* (2016–2022) či *Skleněný trůn* (2015–2019) a J. Kristoff se svou sérií *Nikdynoc* (2019–2020). Jejich knihy se již pohybují na pomezí YA a NA. Mnohé jmenované knihy však málokdy nabízejí myšlenkový přesah odkazující k reálnému světu.

V českém prostředí představují fantastickou literaturu určenou pro mládež například série *Naslouchač* (2016–2021) P. Stehlíkové, román *Rektut 244* (2022) F. Tichého oceněný Zlatou stuhou a dobrodružné fantasy *Safíroví ledňáčci a Glutaman* (2020) B. Trojaka oceněné Magnesií Literou. Současné české fantasy a sci-fi knihy určené dospělým čtenářům jsou například série *Divoci a zlí* (1999–2000), *Noční klub* (2002–2003) J. Kulhánka, sága *Mycelium* (2013–2016) V. Kadlečkové, která získala v roce 2014 Ocenění Akademie za nejlepší původní českou sci-fi.

Česká fantastická literatura především pro mládež tedy disponuje díly, jež získala ocenění vyzdvihující jejich uměleckou hodnotu. V rámci české NA však nenajdeme mnoho děl, která by napětím, záhadnou zápletkou, nápaditostí, nově pojatými tématy a zároveň fantastickými prvky měla podobné vyznění jako generační výpověď v *Metě*.

⁴⁹ Například *Probuzení Simona Spiera* nebo *Muffin a čaj* by mohly být žákům 2. stupni nabídnuty vzhledem k tématům, jež zpracovávají (hledání sám sebe, odtrhnutí od společnosti, sexuální orientace).

⁵⁰ *Goodreads: Young Adult Fantasy Books* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.goodreads.com/shelf/show/young-adult-fantasy>.

1.2.3 Potenciální význam YA a NA ve výuce literatury

Na závěr této kapitoly bychom chtěli poznamenat, že v dnešní době vzestupu YA a NA by tento proud neměl být pedagogy ignorován, naopak by pro motivaci žáků bylo dobré se na něj v rámci některých hodin zaměřit. Žáci by ocenili, že vyučující se orientuje i v moderní literatuře 21. století pro mladistvé, neboť taková literatura je jim nejbližší. Jejím využitím při výuce by žáci mohli získat pocit zájmu ze strany pedagoga a dále by je to motivovalo k četbě, případně k vlastní tvořivosti. Ty, kteří nečtou, by mohla oslovit a udržovala by je v kontaktu s literaturou.⁵¹ Žák je jako protagonista knihy v podobném věku, proto se může ztotožnit s většinou toho, čím si hlavní hrdina prochází. Témata jsou pro dospívající a mladé dospělé čtenáře často velmi lákavá, zábavná a poutavá. Zabývají se jimi ve vlastním osobním životě. Zatímco témata starších dospělých⁵² jim mohou být často nedostupná kvůli nízkému věku nebo nedostatku zkušeností. Beletrie pro dospělé často představuje svět a problémy dospělých, s nimiž nemuseli být v kontaktu.⁵³

YA a NA literatura by je mohla přimět uvažovat o sobě samých, o jejich mladé generaci a vytvářet si spojitost se světem.⁵⁴ Vyučující by žákům mohl na textech pro ně atraktivních ukázat počátky práce s texty a to, jak vnímat jejich výstavbu a interpretovat je. Rozvíjela by se jejich osobnost, názory, pohledy na svět, čtenářství, kritické myšlení a celkové kognitivní dovednosti.

Pedagog by však měl v YA a NA tvorbě hledat takové texty, které by nabízely prostor k naučení a rozvoji zde zmiňovaných skutečností. Mělo by se jednat o díla, která žákovi mají co předat do života a mohou je něco naučit. V tom případě by se YA a NA literatura mohla považovat za „odrazový můstek“ k beletrii pro dospělé a umělecké/kanonické literatuře. Nelze zatím však uvažovat nad tím, že by téměř každý YA a NA text měl potenciál pracovat s ním ve výuce, neboť trh je přehlcen texty, jež nemají čtenáři co předat. Slouží jen pro zábavu a odreagování.

⁵¹ KLINKHAMER, Antonella. *Young Adult Literature on the Rise? The possibilities of Young Adult Literature for Dutch teachers of English literature, and its Present-Day Usage* [online], s. 32.

⁵² Například dospělých přes třicet let a starších.

⁵³ Tamtéž, s. 4–5.

⁵⁴ BULL, Kelly Byrne. *Connecting With Texts: Teacher Candidates Reading Young Adult Literature*, s. 224.

2 Román *Meta* a jeho místo na literární scéně

Ještě před samotnou analýzou románu a jeho interpretací zařazujeme dílo do celkového konceptu nakladatelství. Odkazujeme na recenze a články, jež zatím vyšly, abychom podali zprávu o tom, jak je román přijímán nejen samotnými čtenáři, ale také literárními kritiky.

2.1 Román jako součást produkce nakladatelství Host

V úvodu jsme zmínili, že ve 21. století se zvýšilo množství vydávaných knih pro mládež, mladé dospělé a vznikly kategorie YA a NA. Nakladatelství začala mnohem více rozšiřovat své nabídky s knihami pro mladou čtenářskou obec. S tím souvisí i zakládání nových edic (CooBoo, Yoli, Ikar, Booklab a další), které se pokoušejí držet krok se světovým trendem YA a NA. Samozřejmě ale existují i menší nakladatelství, která se ale spíše zaměřují na knihy pro děti (například Baobab, Labyrint-Raketa atd.). Snaží vydávat knihy „*esteticky vyvážené, neopomíjející kvalitní ilustraci, grafiku a typografický design.*“⁵⁵ Na trend YA a NA reagují nakladatelství již známá a oceňovaná, mezi které patří také nakladatelství Host, jež vydalo v roce 2020 román *Meta* od Pavla Bareše. Host stále rozšiřuje svou nabídku science fiction a fantasy literatury pro děti a mládež a přináší celosvětové trendy do České republiky. Zároveň se snaží ponechat si status nakladatelství, jež lpí na vyšší umělecké a literární úrovni. V dnešní době Host vydává kolem 150 titulů ročně a usiluje o oslovování čtenářů různorodých žánrů a všech věkových kategorií. Nakladatelství Host se také snaží jít od zcela tradiční fantastiky i jiným směrem.⁵⁶ Hokr dává najevo, že je rád za vydání takového románu: „*Brněnský Host v této oblasti nyní nabízí mix tradiční žánrové zábavy a odvážných kroků jinam [...]. Pavel Bareš do této hostovské linie se svou Metou perfektně zapadá. Česká fantastika si o Metu prostě říkala. Snad jí tahle léčba šokem pomůže a konečně se probudí v jednadvacátém století.*“⁵⁷

Román *Meta* není Barešovou prvotinou, na českém literárním trhu je již znám díky svému debutu, první sérii knih *Projekt Kronos*. Již na této sérii lze pozorovat autorovo umění

⁵⁵ ČEŇKOVÁ, Jana. Česká literatura pro děti a mládež ve druhém desetiletí 21. století (1. díl). In: CzechLit [online].

⁵⁶ HOST. O nás. In: *Host Brno* [online].

⁵⁷ HOKR, Boris. *Meta* je nepříjemný, ale nadmíru užitečný román pro současnou českou fantastiku. In: *ČT art* [online].

vyprávění, propojování více dějových linek a spojení několika žánrů dohromady. Autor již v této sérii prokazuje schopnost napsat příběh, jenž by nabízel výpovědní hodnotu o světě a moderní společnosti, která se potýká s mnoha problémy. *Projekt Kronos* je dystopie, která prorokuje, jak by mohla naše přetechnizovaná společnost s lidmi toužícími po moci dopadnout.

2.2 Význam díla

Již jsme uvedli, že v NA literatuře je příběh založen na problémech mladého dospělého spojených s rodinou, přáteli, láskou, sexualitou, školou, prvními pracovními zkušenostmi, psychikou a identitou, ale hlubší smysl často postrádají. Zaměřují se často pouze na jedince a jeho vlastní problémy a konflikty. Román *Meta* ale oproti mnohým YA a NA fantasy příběhům a thrillerům nabízí vhled do dnešního světa, zprostředkovává výše zmiňovaná témata s ohledem na celou společnost. Vypovídá o dnešním uspěchaném světě, v němž se člověk jako individuum ztrácí, jeho problémy oproti těm globálním nejsou vidět. Mladí se snaží zviditelnit počtem zhlédnutí a „lajků“ na internetu a sociálních sítích. Značná je v díle kritika společnosti a životního stylu 21. století. Role metajedinců spočívá ve zvýraznění současných společenských problémů a nejistot jedince. Jedná se o postavy, které získaly různé superschopnosti včetně hlavní postavy Lenky. Na pozadí jejího příběhu, jejích problémů s přátelstvím, láskou, nejistotou, ztrátou sama sebe a stalkingem se ukrývají současná společenská témata:⁵⁸ ztráta a hledání identity, přetvářka, rodinné konflikty a vyproštění se z vlivu výchovy, násilí, vliv rozvodovosti na děti, alkoholismus a promiskuita, propast mezi generacemi, život mileniálů a generace Z, celková mentalita dnešní společnosti (především mladší), touha po senzacích, digitalizace společnosti, vliv sociálních sítí, sexuální zneužívání. Není to povrchní příběh o mladé dívce, která má problémy s první láskou. Čtenář má možnost na dnešní společnost nahlédnout s odstupem a z jiného úhlu. *„Opakující se narážky na Debiiny malované kachničky nebo cynické Lenčiny komentáře k životu, vesmíru a k vyprávění příběhů (ale i třeba k míře rozvodovosti v ČR) šikovně oddalují poznání, že tahle kniha jde svým čtenářům proti srsti*

⁵⁸ Většinu těchto témat se věnujeme v kapitole 3.4.

a ve výsledku jde o jeden z nejtemnějších příběhů, jaké v posledních letech česká fantastika zplodila. A nepotřebuje k tomu žádné mrtvoly.“⁵⁹

2.2.1 Recenze a ohlasy

Nejdříve uvádíme hodnocení na platformách, jež jsou dostupné všem čtenářům. V katalogu *Goodreads*, největší webové stránky pro čtenáře, je *Meta* ohodnocena na 4,56 hvězd z 5.⁶⁰ V recenzích na *Databázi knih* má průměrné hodnocení 88 %.⁶¹ Vzniklo několik kritik a recenzí, které představují literární ohlas románu a popisují, jak je na něj pohlíženo. Mohou nám před samotnou analýzou pomoci nahlédnout na literární kvalitu románu *Meta*, jeho klady, zápory, možné interpretace a nastínit celkový význam a přínos díla.

Autoři recenzí, z nichž vycházíme, vyzdvihují Barešovu schopnost vyprávění, rozčištěnost kompozice, která ve finále tvoří komplexní příběh s logickou strukturou. Zaměřují se především na to, co dílo sděluje. Oceňují poměrně nová témata a vyobrazení společnosti. Upozorňují, že kniha sice má své nedostatky (například přetíženost děje, příliš jasně a prvoplánově sdělené myšlenky díla, dezinterpretaci Goffmanovy teorie v publikaci *Všichni hrajeme divadlo*)⁶², ale v závěru konstatují, že se jedná o text, který v česky psané literatuře doposud chyběl.

Hana Blažková ve svém článku o Magnesii Liteře konané v roce 2021 píše, že poprvé ji v nominacích jedna kniha skutečně chyběla, a tou je právě *Meta* od Pavla Bareše. Domnívá se, že její přehlížení je založeno na skutečnosti, že je na ni nahlíženo jako na young/new adult žánrovou literaturu.⁶³ Vyzdvihuje především zobrazení společnosti a vzájemné propojení a ovlivňování všech entit. Také oceňuje aktuální důležitá témata, ač jsou generacemi různě vnímána – starší generace je má za angažovanou, ale ta mladší je žije. Dělení na vyšší a nižší literaturu sice prošlo vývojem, ale stále se o tomto aspektu uvažuje

⁵⁹ HOKR, Boris. *Meta* je nepříjemný, ale nadmíru užitečný román pro současnou českou fantastiku. In: *ČT art* [online].

⁶⁰ *Goodreads: Meta (Pavel Bareš)* [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: https://www.goodreads.com/book/show/50259123-meta?from_search=true&from_srp=true&qid=UxwLnBJ5ug&rank=13.

⁶¹ *Databáze knih: Meta (Pavel Bareš)* [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/meta-428849>.

⁶² Anglicky *The Presentation of Self in Everyday Life*. Goffman zkoumá sebeprezentaci člověka v obvyklých situacích a jeho činnost před ostatními. Zkoumá, jak člověk řídí a kontroluje dojem, který si o něm okolí vytvoří. Touto tezí v románu se více zabýváme v kapitole 3.4.

⁶³ V recenzích, z nichž vycházíme, užívají autoři pojem žánrová literatura.

jako o důležitém v udělování literárních cen. Autorka tím upozorňuje na to, že nominace si jsou každý rok velmi podobné (možná kvůli věkově homogenní porotě, jež nenahlíží na témata očima mladých, pro které jsou tolik důležitá).⁶⁴ „*Jednotlivá díla posledních ročníků bývají dobře napsaná, ale naprostá většina z nich kopíruje myšlenková schémata lidí, kteří se formovali v devadesátých letech.*“⁶⁵ Tvorba mladé generace a témata pro ni tak typická jako v *Metě* se tam příliš nedostávají, tudíž některé skutečně povedené a hodnotné texty mladých autorů nezískávají větší pozornost. „*Knižní trh je velmi roztráštěný, a pokud budeme oceňovat jen „vyšší“ literaturu, těžko pochopíme, co ke čtení a psaní přitahuje mladší generaci. Spíš se uzavřeme do ještě těsnějších žánrových a generačních ghett, než jaká tu byla doposud.*“⁶⁶

Eva Klíčová se věnuje žánrovému vymezení románu, jež není vůbec jednoznačné a snadné. Sama ho přirovnává spíše ke společensko-psychologickému románu než primárně k fantasy či sci-fi, neboť fantastický svět, děj a jeho napínavost nejsou tím hlavním, co by si čtenář z příběhu měl vzít. Vyzdvihuje autorovo uchopení tématu výjimečnosti a nový, neotřelý způsob pojetí známých témat a situací,⁶⁷ jež se sice v YA a NA tvorbě objevují běžně (ztráta identity, nejistota jedince, toxický vztah, stalking, sociální sítě apod.), nemají však téměř žádný myšlenkový přesah mimo děj.

Jan Váňa přirovnává události příběhu k sociální laboratoři, v níž se smíchává realističnost s nadpřirozenem, a to vše vytváří dohromady pohled na naši společnost a situace považované za běžné. Upozorňuje na vtípnost a poutavost, jimiž autor zprostředkovává jedny z hlavních témat románu – lidskou neupřímnost, zkaženost a pokřivenost současného myšlení. Jako větší nedostatek uvádí právě do jisté míry dezinterpretaci Goffmanovy teze „*Všichni hrajeme divadlo*“, jejíž myšlenky dílo odráží. V románu je přetvářka předkládána jako maska, za níž se skrývá vnitřní já, avšak dle Goffmana je tato maska velkou součástí samotné osobnosti a podílí se na celkovém charakteru.⁶⁸ Navzdory tomu Váňa dává najevo, že dílo je hodno zájmu literárních teoretiků, škodí mu ovšem to, že je na něj pohlíženo převážně jako na žánrovou literaturu. „*Hranice*

⁶⁴ BLAŽKOVÁ, Hana: Už zase Litera?: ok, boomer, ale chybí tu diskuse o literatuře. In: *A2*.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ KLÍČOVÁ, Eva: Neznámá tvář má (možná) novou známou tvář. In: *Tvar*.

⁶⁸ VÁŇA, Jan. V *ženské superhlavě*. In: *HOST Literární Měsíčník*, s. 54–55.

toho, zda kniha je či není součástí žánru, je totiž z pohledu vnitřní struktury díla často propustná. Je pak spíš otázkou distribuce a marketingu, jakou nálepkou se knižní titul opatří. Barešův román ovšem vyniká nad současnou českou produkcí bez ohledu na jakékoli nálepky, a proto si pozornost jak širšího čtenářstva, tak literární kritiky bezesporu zaslouží.⁶⁹

To uvádí ve své recenzi i Přemysl Krejčík, jenž si též není jistý, zda *Metu* označit za sci-fi či thriller. Dle něj si autor z žánrů bere tolik, aby nabídl zajímavý svět a napínavou zápletku, avšak jádro a smysl díla spočívá v něčem jiném, a tím tyto žánry přesahuje. Krejčík ve své recenzi navíc oslavuje autorovu schopnost argumentace, jelikož smysl díla netkví jen v kritice způsobu života a mentality mladší generace, ale zároveň v jejich obhajobě jasně danými fakty. Problémy mladých jsou sice jiné než u generace starší, ale způsobují je závažné faktory dnešní doby, proto by neměly být shazovány.⁷⁰ „*Máme tedy co do činění s ‚generačním románem‘, jež by si ovšem měla v první řadě přečíst generace starší. I přesto, že některé motivy (například posedlost Lenčiny spolubydlící Debí gumovými kachničkami) mohou působit infantilně. Byla by škoda, kdyby Meta zapadla coby žánrová jednohubka o lidech s nadpřirozenými schopnostmi nebo jako kratochvilná knížka pro generaci aktuálních teenagerů, kteří si ji vyfotí na Instagram.*“⁷¹

Ze všech zmiňovaných recenzí vychází, že román *Meta* nabízí velmi sofistikovanou výstavbu a zajímavé narativní způsoby. Neotřelým způsobem zpracovává současná důležitá témata, která se týkají především generace nynějších teenagerů a mileniálů. Nabízí příběh, díky němuž čtenář získává velmi střizlivý a kritický pohled na svět kolem sebe a současný způsob života a na společenské faktory, jež ovlivňují jedince negativním způsobem. Je tedy škoda dílo chápat jen jako další text masové produkce, které nemá čtenáři co nabídnout kromě děje a zábavy.

Dílo nyní podrobíme literárněteoretické analýze, interpretaci hlavních témat a hledání celkového smyslu díla, čímž se pokusíme tuto tezi dokázat.

⁶⁹ Tamtéž, s. 54–55.

⁷⁰ KREJČÍK, Přemysl. Kdyby mileniálové byli X-Meny. In: *iLiteratura* [online].

⁷¹ Tamtéž.

3 Literárněteoretická analýza románu

Následující kapitola je již věnována analýze struktury a výstavby románu. Na jejím základě se v závěru potvrdí či vyvrátí hypotéza, zda vybraný román patří mezi díla fantastické YA a NA literatury nabízející zajímavé a spletitější narativní postupy, důležitá témata a myšlenky, jimiž by rozvíjel čtenářskou gramotnost, kognitivní funkce a kritické myšlení žáka. Pokládáme si otázku, zda dokáže čtenáře přinutit k uvažování o společnosti, moderním světě a o postavení jedince v něm. Lišil by se tím od mnohé masové YA a NA produkce, ale zároveň by dokázal, že i tento typ literatury disponuje literárně hodnotnými texty, které by mohly být žákům nabídnuty ve výuce literatury jako zpestření a ukázání nového směru v rámci učiva české literatury 21. století.

3.1 Žánrové vymezení díla a cílová skupina

Žánrové zařazení není u románu *Meta* zcela jednoznačné a snadné. Nakladatelství Host ho vede jako fantasy, sci-fi a thriller. Po předchozích definicích kategorií YA, NA, populární literatury a žánru fantasy lze sice konstatovat, že román *Meta* pod ně spadá,⁷² ale přesto by román mohl stát na pomezí umělecké a populární literatury a nabízet to nejlepší z obou sfér. Dle *Encyklopedie literárních žánrů* je jedním z hlavních důvodů vzniku umělecké literatury potřeba autora zprostředkovat svůj pohled na svět a lidstvo.⁷³ Sám autor řekl, že očima hrdinky čtenář vlastně nahlíží na jeho vlastní postoje: „*Vymyslel jsem si příběh hrdinky, která mluví i přemýšlí stejně jako já (tj. chaoticky, nespisovně a snad polovinu času anglicky), a nechal jsem ten příběh odvyprávět ji. Což se ukázalo být tím nejlepším rozhodnutím, jaké jsem mohl udělat.*“⁷⁴ Osobní zkušenosti autora hrají ve významu a smyslu románu podstatnou roli a jsou velmi ovlivněny jeho psychikou a pohledem na společnost.

3.1.1 Žánr

Jeden z hlavních žánrů, za který je *Meta* považována, je thriller. Jeho dominantu představuje intenzivní a stupňující se napětí zprostředkované stylem vyprávění, celkovou

⁷² Například fantastickými prvky, postavami, citovou vazbou, snahou o silný emocionální zážitek, jazykem.

⁷³ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 501.

⁷⁴ ŠTĚPÁN, Jiří. Z otázky, jestli je *Meta* feministická kniha, se potím za krkem. In: *Kavárna* [online].

atmosférou, vzrušující zápletkou a silnými emocemi postav.⁷⁵ U *Metu* napětí a jeho budování hrají ve výstavbě díla podstatnou roli, recipient má být co nejvíce ve střehu a překvapen, když dojde k rozuzlení zápletky. Podstatnou složku díla tvoří také detektivní zápletky.

Platforma *Goodreads*, nakladatelství Host a někteří autoři zmiňovaných recenzí zařazují *Metu* mezi sci-fi. Způsobuje to motiv superschopností, jenž často balancuje mezi žánry fantasy a sci-fi v závislosti na odůvodnění získání schopností (magicky či technologicky, přirozeně či uměle) nebo na době, ve které je příběh vyprávěn. Velmi často jsou rozdíly mezi oběma žánry v rámci tohoto motivu stírány. Dle klasické definice sci-fi by měl narativ obsahovat například zatím nerealizovatelné technické vynálezy, superschopnosti by měly logické vysvětlení nebo by se měl odehrávat v budoucnosti. To *Meta* nesplňuje.

V této studii se přikláníme k žánru fantasy, přestože *Meta* nepatří k fantasy textům, jež si pod tímto pojmem většinou čtenář představí (*Harry Potter*, *Pán prstenů*, *Zaklínač* nebo v rámci české fantasy knihy P. Stehlíkové, V. Kadlečkové, V. Šlechty či M. Lince). Tyto texty totiž na fantastických prvcích staví a pojmají jich více. Románu *Meta* obsahuje fantastické prvky v podobě superschopností, které mají sice podstatnou roli, ale nenesou primární funkci a nejsou tak hojně využity. Nenalezneme zde žádné mytické bytosti či přímo magii. Ani hrdina, jenž dosáhne velkých věcí, se zde nevyskytuje, jelikož protagonistka nemá za úkol vykonat něco velkého v rámci vyššího poslání.

Pokud bychom chtěli určit podtyp žánru fantasy, zvolili bychom městské (urban) fantasy. Fantastické prvky se stávají součástí běžného světa a příběh se odehrává v současné Praze a na dalších místech v České republice. Město dokonce hraje důležitou roli, nejedná se pouze o kulisu, protože schopnost proměny hlavních postav ve městě nabírá mnohem většího významu. Ve velkém davu se hrdinka změnou tváře může snadněji skrýt. Konflikt hlavní hrdinky a jejího pronásledovatele nabírá v neklidném městě mnohem většího rozměru. Hlavní město také symbolizuje ještě viditelnější ztrátu sebe sama. Generační a společenská výpověď v díle ukazuje společnost žijící hektickým životem, zavalenou prací, toužící po senzacích a s narušenými sociálními vztahy. To je

⁷⁵ STUDENÝ, Jiří. Impulzy populární literatury v tvůrčím psaní. In: KUDLÁČ, Antonín K. K. a Jiří STUDENÝ (EDS.). *Pop & brak: Populární literatura v kontextu proměn literární kultury*, s. 83–84.

demonstrováno nejvýstižněji na městském stylu života. Kontrast k městu představuje venkov, kam se hrdinka v nouzi uchyluje a hledá klid. Pokud město budeme hodnotit z tohoto hlediska, můžeme mluvit o *Metě* jako o městském fantasy.

Jelikož však román nejvíce pojednává o současné společnosti, jejím stylu života, problémech a hodnotách, označili bychom román za společenský až psychologicko-společenský, neboť se adresátovi otevírá pohled do niterních stavů hlavní postavy a zkoumá příčiny jejích myšlenek a jejího konání. Čtenář sleduje, jak se jednotlivé entity ve společnosti ovlivňují a reagují na sebe. Celá kniha odkazuje intertextově k publikaci Ervinga Goffmana *Všichni hrajeme divadlo*, což je sociologicko-psychologické odborné pojednání o sociálních rolích a roli člověka ve společnosti, jeho identitě a jeho životě ve společnosti.

Autor dosáhl svou tvorbou synkretického románu, neboť obsahuje znaky několika kategorií a žánrů, proto se vymezení konkrétního žánru může jevit jako komplikované. Zkombinoval rysy několika žánrů dohromady a vytvořil celek, jenž funguje a má smysl. Již ve zmiňovaných recenzích bylo naznačeno, že by se na román díky jeho poměrně komplikované, sofistikované výstavbě a myšlenkám mohlo nahlížet jako na dílo přesahující hranice populární literatury. Primární je tvůrčí hodnota a výpověď autora skrz jeho tvorbu. Žánr hodnotu románu *Meta* nedefinuje, ačkoliv fantastické prvky dodávají dílu zajímavý rozměr a zvýrazňují nosné myšlenky díla. To představujeme v kapitolách 3.3 a 3.4.

3.1.2 YA vs. NA a cílová skupina

Dle definic YA a NA není snadné jednoznačně určit, pod kterou kategorií by dílo mohlo spadat. Již bylo řečeno, že teoretické hranice mezi nimi jsou sice vymezené, ale ve výsledku spíše záleží na preferencích a vyspělosti samotného čtenáře. Neznamená to tedy, že kniha označena NA neosloví mladší čtenáře, a stejně je tomu tak u YA a dospělých čtenářů.

Román *Meta* nelze zařadit do LPDM či přímo do YA, jelikož příběh pojednává o životě mladé dospělé studentky. Beletrie pro dospělé je v případě *Mety* příliš široké označení. Témata jsou specifická pro dnešní mladé dospělé, kterým je přibližně osmnáct až dvacet pět let. Pomoci tak může kategorie NA, ale opět je to příliš sevřené, neboť dílo může být atraktivní a přínosné také pro mladší věkovou skupinu. Žáky středních škol a gymnázií toto období brzy čeká. V díle nejsou řešena témata týkající se pouze mladého dospělého, ale

také mladistvého. Hlavní hrdinka se potýká s problémy, s nimiž se mohou setkat už náctiletí, protože svět a společnost demonstrována v díle obklopuje všechny nezávisle na věku. Dílo vypovídá o všech mladších generacích narozených v 90. letech, na přelomu století, po něm, a dokonce i o generaci starší. Hrdinka je (jako mnohé postavy YA) v konfliktu s matkou a snaží se vymanit z vlivu výchovy. Potýká se s problémy mladé generace a všude kolem ní jsou mladiství a dospělí ovlivněni masovými médii, zaslepeností, přetvářkou a dalšími faktory, které zásadně ovlivňují současný způsob život.

My se v rámci studie a pokusu o jasnější vymezení přikloníme ke kategorii NA, neboť prostředím, náročností témat a celkovou výstavbou nejvíce odpovídá jejím znakům:

- náročnější kompozice,
- protagonistce a ostatním postavám je přes 20 let,
- protagonistka navštěvuje vysokou školu a žije mimo domov,
- jedná se o svět mladých („nově“) dospělých,
- téma vyproštění se z vlivu předchozí výchovy v dětství a dospívání,
- hledání místa v široké a rychle se pohybující společnosti a s tím související ztráta identity a její hledání,
- zklamání z první lásky, sexuální zkušenosti,
- promiskuita a sexualita,
- téma sexuálního zneužívání a znásilnění,
- alkoholismus,
- jazyk (například vulgarismy či anglicismy).

3.2 Základní kompoziční výstavba románu

V této kapitole se věnujeme základnímu uspořádání textu, kompozičním postupům a uspořádání syžetu vzhledem k fabuli, abychom měli představu o základní výstavbě románu před jeho narativní analýzou, kterou nám to pomůže snadněji uchopit.

Grafická forma díla (horizontální členění textu) je poměrně ojedinělá a souvisí s tematickým a myšlenkovým navazováním textu. Román je rozdělen na sedm hlavních

epizod.⁷⁶ Každá z nich zahrnuje zlomové události. Tyto epizody jsou dále děleny na podkapitoly značené římskými číslicemi, které jsou poměrně krátké. Mívají maximální rozsah tři strany. Pro větší přehlednost jsou podkapitoly dále děleny na menší části oddělené hvězdičkami.

Román *Meta* v YA a NA tvorbě vyčnívá svou roztržitou kompozicí (fragmentárností) a navazováním jednotlivých částí děje složeného z klíčových a satelitních událostí protagonistčina života. Vypravěč se mezi událostmi a časovými rovinami, kterých je v textu přítomno mnoho, přesouvá v poměrně krátkých intervalech. Hlavní dějová linka a její klíčové události jsou předkládány tak, jak se v daném týdnu udály za sebou, ale chronologický postup je narušen událostmi doplňujícími tuto hlavní zápletku především prostřednictvím analepsí. Jedná se o návraty do minulosti o roky, měsíce či týdny. Plynulý tok vyprávění přerušuje také vědomí vypravěče – vnitřní monology, různé asociace, sebereflexe, komentování nebo obracení se přímo na adresáta. Nejdříve se čtenáři může zdát, že jednotlivé události spolu vůbec nesouvisejí, ale čtenář je nucen si fragmenty zapamatovat, aby si o několik oddílů či dokonce kapitol později mohl vše spojit dohromady a prostřednictvím nabízeného syžetu vytvářet dodatečně kompletní fabuli. Celé to navozuje iluzi „živého prostoru a času“.⁷⁷ Už jen touto komplikovanější kompozicí a narativním přístupem se dílo od většiny YA a NA tvorby odlišuje. Zpravidla v YA a NA tvorbě není na čtenáře kladena taková náročnost na pozornost a přemýšlení nad spojitostmi.

Z dalších kompozičních prostředků tvoří narativní text především časté opakování („uplatnění identické formule, situace či události v různých kontextech“)⁷⁸ a gradace („souvisí s tématem, napětím, tempem, argumentací“).⁷⁹ Opakování se zde týká tzv. „fun factů“, v nichž vypravěč zprostředkovává fakta doplňující danou situaci. Tyto části začínají vždy formulí „fun fact?“. Gradace je znatelná po celé vyprávění. Právě vkládáním proudu vědomí, různých myšlenek a zastavování plynulého toku vyprávění a roztržitostí

⁷⁶ E01: Všichni hrajeme divadlo, E02: Skupinová terapie, E03: Nikdy jsem, E04: Dehet a šlem, E05: Paragraf, E06: Mauzoleum, E07: Cílová rovinka.

⁷⁷ HODROVÁ, Daniela. --na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století, s. 484.

⁷⁸ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*, s. 185.

⁷⁹ Tamtéž, s. 185.

kompozice vytváří vypravěč gradaci, stupňuje nejistotu a napětí, někdy až ztracenost v příběhu.

„Fun factum“, gradaci a tematickému (vnitřnímu, vertikálnímu) členění se budeme věnovat podrobněji až v kapitole 3.3.4, neboť úzce souvisí s vypravěčem a jeho způsobem vyprávění.

3.3 Narativní struktura románu

V této kapitole se zaměříme na jeden z nejpodstatnějších cílů této práce, a tím je zjištění, jaké využil autor narativní postupy při výstavbě textu a jakými prostředky vytvořil celý literární fikční svět k dosažení svého záměru. Analyzujeme způsob narace skrze její vybrané kategorie, kterými jsou událost, časoprostor, postavy, vypravěč a způsob vyprávění, adresát vyprávění a vypravěčův vztah k němu.⁸⁰ Napříč těmito kategoriemi postupujeme dle odborného pojednání *Jak rozumět literárnímu vyprávění a publikace Strukturální analýza vyprávění*, jež popisují, jak jednotlivé naratologické kategorie příběh budují.⁸¹

3.3.1 Příběh a události

Příběh začíná tím, že čtenáři Lenka Křížová jako personální vypravěč vysvětluje, jak funguje svět, v němž žije. Pojednává o metajedincích, o svém dětství, o svých schopnostech a objasňuje rodinnou situaci. Hlavní dějová linka a její zápletka jsou založeny na tom, že Lenka se stává obětí stalkera Kryštofa Vránka a sexuálního zneužívání. Než si uvědomí závažnost situace, vše se zhorší, konflikt se vyhrocuje, ve čtenáři je budováno napětí a pozitivní i negativní emoce. Celá situace graduje až do konečné konfrontace Lenky a Kryštofa. Než k ní však vyprávění dospěje, dozvídá se čtenář jednotlivé události Lenčina života, jež nesouvisejí jen s jejím stalkingem, ale s celým dospíváním a vším, co ji formovalo ve vztahu ke společnosti. Tu čtenáři představuje subjektivně, ale její způsob vnímání společnosti nutí čtenáře k zamyšlení nad celkovým současným způsobem života.

Různé události tvoří komplexnost příběhu a jedná se o jeho nejmenší stavební tematickou jednotku.⁸² Událostí se během celého příběhu stane mnoho, každá jádrová událost je klíčová pro každou epizodu (dle nich jsou i rozděleny). Tyto klíčové události jsou

⁸⁰ HRABAL, Jiří. *Jak rozumět literárnímu vyprávění*.

⁸¹ Zabýváme se událostí, postavami, prostorem, časem a vypravěčem.

⁸² KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*, s. 41.

doplněny událostmi satelitními, jejichž vypuštění by sice samotný hlavní příběh nezměnilo,⁸³ ovlivnilo by to však čtenářovo vnímání fikčního světa, postav a celkového vyznění díla. Například události v životě mety PyroKate by Lenčin příběh nezměnil, čtenář by ovšem nezískal již tak komplexní vhled do problematičkého života mileniálů a generace Z.

Charakteristickým rysem díla je rozdělení hlavní dějové linky na několik částí. To jsme zmiňovali v kapitole 3.2, nyní tuto fragmentárnost rozvedeme. Do této hlavní dějové linky jsou vkládány příběhy a události z minulosti nebo do ní vstupuje vědomí vypravěče. Dochází tak k roztržité kompozici. Pomocí analepsí se čtenáři postupně vykresluje Lenčin život od dětství po současnost, odůvodňují se její momentální postoje, názory a objasňuje se, kdy její problém se stalkingem začal. Adresátovi jsou představovány jednotlivé příběhy vystihující Lenčiny osobní, rodinné a sociální problémy, jež se ale obecně dotýkají mnoha mladých lidí. Plynulost děje je tak mnohokrát přerušována a tvoří se velké množství fragmentů, jejichž vzájemnou kauzalitu si čtenář musí utvářet zpětně. Některé události se dle kritéria relevance⁸⁴ jeví jako nevýznamné, dokud si je čtenář až téměř na konci vyprávění nespojí dohromady. To platí například o získávání informací, jež vedou k odhalení Kryštofa. To je podstatou thrilleru a detektivky. Vše svědčí o velmi propracovaném záměru autora, který udržuje čtenářovu koncentraci a zájem. Rovněž v něm vyvolává dojem skládající se záhady, čímž naplňuje čtenářskou potřebu po odhalení smyslu díla a jeho pochopení. Klíčová se ve své recenzi vyjadřuje o výstavbě narativu a způsobu vyprávění následovně: *„Místo melancholie adrenalin. Rozhodně intenzivnější tempo vyprávění. To je zde poměrně svižné a souvisí samozřejmě s tím, kolik rovin vyprávění je autor schopen rozvinout a nastříhat do kapitol, aniž by se text rozpadl do řetězení nesouvisících postřehů a poznámek. V tomto je před Pavlem Barešem třeba smeknout.“*⁸⁵

3.3.2 Fikční svět, fantasy svět a prostor

Fikční svět tvoří zcela vše, co je součástí narativního textu. Jeho působení a samotná struktura podmiňuje strukturu světa fikčního.⁸⁶ Dle Doležela se jedná o specifický druh

⁸³ Tamtéž s. 47.

⁸⁴ Tamtéž, s. 43.

⁸⁵ KLÍČOVÁ, Eva: Neznámá tvář má (možná) novou známou tvář. In: *Tvar*.

⁸⁶ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*, s. 55.

možných světů a o „*estetické artefakty vytvořené, uchované a kolující v médiu fikčních textů*.“⁸⁷ Čtenář si utváří celý svět a jeho časoprostor v průběhu čtení na základě vlastních zkušeností skutečného světa (encyklopedie aktuálního světa),⁸⁸ ale také literárních znalostí (různé literární směry a žánry budou prostor zobrazovat jinak) a vlastní představivosti a kreativity.⁸⁹

Úkolem literárních textů není ukazovat rámec jednoho možného světa, jenž je identický s naším. Stupeň autentičnosti fikčního světa s reálným záleží na záměru autora, dle něhož poté tvoří fikční svět pomocí různorodých narativních postupů. My se zabýváme typem fikčního světa v *Metě*, jeho vlastnostmi, jež způsobují, že svět vypadá jako reálný či přímo identický s naším, a vlastnostmi, jež nelze nijak odvodit z teze možných světů. Zkoumáme, v čem se encyklopedie aktuálního a fikčního světa⁹⁰ rozcházejí a jakou funkci má Barešův svět v *Metě*. Bareš při tvoření fikčního světa čerpá ze světa aktuálního několika způsoby. Vypůjčuje si fakta ze skutečného světa, odkazuje na existující osobnosti, kulturní záležitosti a reálný časoprostor. Příběh se odehrává v roce 2018 v Praze a na dalších místech v České republice. Tím Bareš představuje recipientovi fikční svět, který je téměř identický s reálným. Například Institut sociálních studií se skutečně nachází v Jinonicích. Hrdinka prochází skutečnými ulicemi, navštěvuje místa, jež reálně existují. Zde uvádíme několik příkladů, jež to dokládají:⁹¹

„*Kovářův hlas mi v hlavě doznívá celou cestu ze zkoušky. Zrovna vyležám z metra na Andělu a mířím si to ke kfcěčku na rohu u tramvaje, kde na mě má čekat máma, když...*“⁹²

„*Koncert ve Fatalu, na kterej mě tehdy Debí vytáhla v pátek večer pátýho ledna, slovo nezapomenutelný ani zdaleka nevystihuje.*“⁹³

⁸⁷ DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: fikce a možné světy*, s. 27–30.

⁸⁸ Tamtéž s. 178.

⁸⁹ HRABAL, Jiří. *Jak rozumět literárnímu vyprávění*, s. 36.

⁹⁰ Jedná se o znalosti o fikčním a reálném světě.

⁹¹ V rámci analýzy narativu a interpretace témat budeme citovat části textu *Metě*, které demonstrují popisované budování narativního textu a jeho myšlenky.

⁹² BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 58.

⁹³ Tamtéž, s. 59.

„,Tady Debora Trešlová z klubu Marathon, ulice Černá šest čtyři šest. Jeden zákazník tu právě napadl ženu...“⁹⁴

Autor zmiňuje v díle také skutečné herce (například Ryana Goslinga), seriály (*Jak jsem poznal vaši matku*) a filmy: „,Ty vado, občas fakt vypadá jako Eddie Redmayne v tom filmu o Stephenu Hawkingovi.“⁹⁵

Odkazů k našemu světu, jež vytváří obraz skutečného světa, lze v *Metě* nalézt mnohem více v různých podobách:

„,Na Seznamu jsem četla, že tam je nejvyšší kriminalita v celé republice.“⁹⁶

„[...] jako by ji někdo žádal o recenzi pro Tripadvisor.“⁹⁷

Autor vytvořil svět tak, aby se jevil co nejreálněji a odpovídal v mnohém světu skutečnému, v němž by Lenčiny problémy navozovaly pocit, že se mohou týkat každého. Autor demonstruje, jak by skutečně vypadal náš svět, kdyby lidé měli superschopnosti, ale řešená témata a problémy však zažívá člověk každý den i bez nich. Mnohými jmenovanými vlastnostmi fikčního světa v *Metě* se encyklopedie fikčního a aktuálního světa skutečně shodují, ale stále se jedná o fantastickou fikci, která některými svými prvky rozporuje zákony našeho světa. Dodávají však postavám a příběhu na atraktivnosti a metaforičnosti.

Fantastické prvky ve vztahu k fikčnímu světu

Fantastické prvky v *Metě* představu reálnosti boří a encyklopedie aktuálního a fikčního světa se začínají rozcházet, neboť schopnosti kontrastují s naším reálným světem. Čtenář si musí specifická pravidla fikčního světa osvojit a rozšířit si tak encyklopedii světa fikčního. To je nezbytné k tomu, aby čtenář dění a poté celkový smysl díla pochopil.⁹⁸

Bareš vytváří mimo samotného literárního fikčního světa i svět fantastický a pro nás nereálný. „,Víš co, chtěla se nám na to třeba přihlásit jedna telepatka, ale děláme to na fildě u Rudolfiny a všude kolem je tolik zakázaných zón, že se tam nakonec ani nemá jak dostat, takže smůla... I když možná štěstí, asi? Upřímně nevím, jak bych měl vést sezení, na kterém

⁹⁴ Tamtéž, s. 318.

⁹⁵ Tamtéž, s. 112.

⁹⁶ Tamtéž, s. 43.

⁹⁷ Tamtéž, s. 46–47.

⁹⁸ DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: fikce a možné světy*, s. 171–181.

by mi jeden z pacientů mohl číst myšlenky...“⁹⁹ Z respektování naší reality dochází najednou k převrácení známých zákonů. Nemůžeme v tomto případě mimetický a nereálný narativ stavět zcela do opozice, neboť zde jedna rovina postupně proniká do druhé a vzájemně se doplňují. Na obyčejné a známé místo jako je Rudolfinum se dostávají telepatky a čtení myšlenek.

„Eco dělí fikční světy na pravděpodobné a věrohodné (které si snadno dokážeme představit a které neodporují konsenzuální realitě), na nepravděpodobné (nevěrohodné z hlediska naší zkušenosti, ale stále představitelné, například takové, které jsou osídleny mluvícími zvířaty), na nemyslitelné a konečně na nemožné (které vybízejí modelového čtenáře k pokusu představit si je, jenom proto, aby hledal, že jsou v zásadě nepředstavitelné).“¹⁰⁰ Dle toho, jak svět v *Metě* funguje, by neměl být pro recipienta problém si vytvořený svět představit, neboť tolik odlišností od toho našeho se v něm neobjevuje. Nebýt superschopností met, mohlo by se jednat o svět zcela pravděpodobný a věrohodný. Na základě Ecova rozdělení bychom tento svět nazvali jako nepravděpodobný.

Autor vytvořil fikční svět tzv. „pseudohistorií“, kterou jsme zmiňovali jako jednu z možností tvoření fikčního světa ve fantasy. Hlavní dějová linka se odehrává v roce 2018, ale vypravěč se v jednu chvíli vrací do období, kdy ještě neexistoval YouTube (tedy před rok 2005) a popisuje začátek výskytu met. V ten moment autor mění naši historii. „*Těch ‚prvních‘ je samozřejmě spousta: reddit je plnej fór, na kterých se anonymové z celý zeměkoule předháněj, kdo najde nejstarší záznam s nějakou tou metalidskou aktivitou. Myslím, že nejstarší takový je video tohohle kluka, jak zvedá vraky aut. To bylo ještě předtím, než existoval youtube, takže to po netu kolovalo na...*“¹⁰¹ Eco to nazývá „uchronií“ a uvádí ji ve svém eseji také jako jednu z možností tvoření fikčních světů ve fantastické a vědeckofantastické literatuře.¹⁰² Fantastično zasahuje do světa, jak ho známe, a vytváří od určitého bodu na časové ose alternativní historii.

⁹⁹ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 107.

¹⁰⁰ DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*, s. 100.

¹⁰¹ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 12.

¹⁰² ECO, Umberto. *O zrcadlech a jiné eseje: znak, reprezentace, iluze, obraz*, s. 225–234.

Topos města

Již bylo řečeno, že hlavním dějištěm příběhu je současná Praha, která nese významnou roli velkého města. Nejedná se pouze o kulisu. Velkoměsto prezentuje místo, které se vyznačuje rychlým, hektickým stylem života, celkovou vytížeností, chaosem, roztržštěnými, a ne tak pevnými sociální vztahy jako v menších městech nebo na vesnicích. Mezi lidmi dochází častěji k rozporům, jež se mohou ve větší míře měnit v agresi.¹⁰³ Klade se důraz na materialismus a kariéru. Na jednotlivce je vyvíjen velký nátlak, aby se se vším děním ve velkoměstě vyrovnal. Velké množství obyvatelstva na jednom místě způsobuje, že se jedinec jako individuum ztrácí. To potkává i hlavní hrdinku *Metý*. Jedinec sice může získávat svobodu z anonymity, avšak život v moderním městě může způsobovat ve větší míře krizi osobnosti a mít vliv na psychiku jedince. Tato svoboda také způsobuje alienaci individua, obavy a celkový neklid.¹⁰⁴ To vše v díle hraje velice podstatnou roli. Kdyby se příběh odehrával na vesnici, určitá část smyslu díla by se vytratila. Superschopnost protagonistky a jejího „nepřítele“, která spočívá ve vlastní přeměně, se zvyrazňuje ve velkém davu, bez něj by ztratily částečně na významu. „*Je to tu docela šrumec, že jo? nadhodí konverzačně. ‚Kolik myslíš, že je tady lidí? Stovka? Dvě stovky? Možná víc. A já jsem jeden z nich. Kdoví jak ted' zrovna vypadám... Možná právě dumáš, na koho bych se byl asi schopný přeměnit, jen abych tě mohl takhle zaskočit. Udělal bych ze sebe starce, třeba? Udělal bych ze sebe ženu? Kdoví, kdoví, ale jedno víš jistě, že ano: ted' mám u ucha mobil.‘ Mám ho. Nad eskalátorama stojí chlap kolem třicítky v pomuchlaný košili a s telefonem v dlani přitisknutým ke skrání. Z toho místa na mě má ničím nerušený výhled. ‚Ale úplně jsi to nedomyslela, Lenny,‘ pokračuje Ne-Alex klidně, zatímco já se pokouším chlapovi v košili odezírat ze rtů.*“¹⁰⁵

3.3.3 Postavy

Postavy jsou entitami prostupující všemi složkami literárního díla, představují jednu z nejdůležitějších složek narativního textu a propojují jednotlivé roviny.¹⁰⁶ Věnujeme se nyní typům postav, jejich charakterům, rolím a tomu, jak vytváří či doplňují celkový příběh.

¹⁰³ DERDOWSKA, Joanna. *Kmitavá mozaika: městský prostor a literární dílo*, s. 59.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 56–57.

¹⁰⁵ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 163.

¹⁰⁶ HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*, s. 519.

Většina postav v románu je pojata mimeticky. „*Mimetické chápání postavy pojímá text jako napodobení (mimesis) skutečného světa.*“¹⁰⁷ To znamená, že jsou vnímány a posuzovány dle chování a jednání lidí v reálném světě. Kontrast k těmto postavám představují metajedinci, jež bychom označili za „antimimetické“ či „nemimetické“, neboť jeden aspekt z nich tvoří subjekty pro nás nepřírozené až nemožné.¹⁰⁸ „*Jsou to fikční entity, které nemůžeme najít nikde v reálném světě nebo v ustavených žánrech a nemůžeme je jednoduše redukovat na konvencionalizované formule.*“¹⁰⁹

Většina postav v příběhu patří mezi jednající¹¹⁰ a jsou složeny ze syntetické (smyšlené postavy a nelze je spojovat se světem skutečným), mimetické (postava je posuzována a chápána dle zkušeností se skutečnými bytostmi) a tematické dimenze (postavy mají v příběhu své opodstatnění a „úkol“).¹¹¹ Jsou vytvořeny tak, aby zastávaly svou specifickou roli, která je významná pro vyznění myšlenek díla. Hlavní postava Lenky prezentuje své postoje vůči společnosti, kterou v mnohém kritizuje, ale také obhajuje. Svým příběhem a názory ukazuje absurditu života moderní společnosti a jejího pokřiveného smýšlení. Čtenář pozoruje s odstupem život generací narozených především od devadesátých let a problémy s ním spjaté. Rodiče nechápou své potomky a vysokoškoláci nechápou své rodiče. Debora, nejlepší kamarádka protagonistky, představuje bláznivost mladé generace, ale zároveň hodnotu pevného přátelství. Postava Kryštofa je ukázkou a upozorněním na to, že sexuální obtěžování a stalking jsou součástí a aktuálním problémem naší společnosti (proto se začínají ve větší míře objevovat i v literatuře, především v YA a NA). Osudy vedlejší postavy PyroKate znázorňují, jak je pohlíženo na celebrity a „jinakost“. Mety celkově zvýrazňují témata povrchnosti, přetvářky, ztráty identity a otázky svobody.

Vedlejší postavy poznává čtenář především skrze subjektivní vnímání protagonistky, která příběh vypráví, proto čtenář nedokáže získat zcela objektivní informace. Snaha pochopit jejich jednání bude vždy ovlivněna názory protagonistky, kterou čtenář poznává nejlépe. Představy o charakterech jsou získávány také jejich chováním, explicitní (přímá)

¹⁰⁷ KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*, s. 58.

¹⁰⁸ RICHARDSON, Brian. *Teorie nepřírozeného narativu*, s. 53.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 59.

¹¹⁰ Zmiňované postavy z reálného světa (například skuteční herci) nepatří mezi jednající.

¹¹¹ KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*, s. 62.

reprezentace se objevuje zcela ojediněle. Jednání a promluvy představují důležitý implicitní zdroj získávání poznatků o postavě. Jejich chování čtenář porovnává se svými zkušenostmi z běžného života.¹¹²

Lenka Křížová

V rámci popisu typu a charakteristiky postavy Lenky bude docházet ke splývání postavy, jež příběh prožívá, s vypravěčem (stejně tomu tak bude v kapitole o vypravěči), neboť se jedná o vypravěče označovaného jako personálního či homodiegetického, tedy přítomného, „hlasitého“, „s tělem“, který příběh sám prožívá a vypráví. Tvořený text také slouží jako deník k Lenčině sebereflexi a sebeuvědomování.

Lenka, přezdívána Lenny, je mladá studentka sociologie, která patří mezi tzv. metajedince s různými superschopnostmi. Téměř nikdo neví o její schopnosti „mimika“, která jí umožňuje měnit vzhled. Její povinností bylo registrovat se jako meta, ale nečinila tak. Touží po anonymitě a jednoduchém životě, do něhož by jí nikdo nezasahoval. Nechce se stát celebritou showbyznysu jako mnoho dalších met. Zaujímá jiný životní postoj než většina metajedinců, kteří se díky předvádění svých schopností pomocí médií stávají slavnými. Představuje čtenáři svůj komplikovaný život mety, která se skrývá. Nikdo ji zcela nechápe a ztrácí pomalu sama sebe. Úroveň tematické dimenze je v jejím případě vysoká. Jako vypravěč je středobodem narativního textu a stává se nositelkou většiny témat, jež interpretujeme v kapitole 3.4 (ztráta identity, hledání sebe sama, propast mezi generacemi, vyproštění se z výchovy rodičů, život mileniálů, sexualita a sexuální zneužívání).

Svými myšlenkami a názory demonstruje život a problémy celé společnosti. Jedná se o postavu, s níž se čtenář dokáže snadno ztotožnit (věkem, stylem života, názory – což je i jeden z cílů YA, NA a celkově populární literatury). Její podrobnou charakteristiku recipient postupně získává nejen skrze její jednání, ale především na základě vnitřních monologů a promluv. Nabízí se mu tak podrobný pohled do jejího niterního stavu, dozvídá se příčiny jejích myšlenek a chování. Lenny často působí pesimisticky, deprimovaně a její názory na společnost jsou velmi kritické. Předkládá kontroverzní a otevřené názory, které by ve čtenáři měly vyvolat diskusi a zamyšlení. Pro čtenáře může být výhodné setkávat se

¹¹² FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*, s. 67–69.

s předem vykonstruovanými názory a pohledy ostatních a komparovat je se svými vlastními, ztotožňovat se s nimi, nebo se proti nim vymezovat. Důvodem jejího cynismu a skepticismu je vše, co ji od dětství potkalo. Její nejistota, citová otupělost, pochyby o sobě samé se pomalu stupňují. Rodiče se rozvedli, nemá příliš dobrý vztah s matkou, která od ní mnoho očekává. Svými názory se rozchází s většinovou společností, stala se metou a musí se skrývat. Zažila také ránu způsobenou první láskou. To vše z ní optimismus a radost pomalu vysává a svět je pro ni až absurdní místo plné falešnosti a povrchnosti. „*Třídní fotografie ze základky? Zachycuje pohanský rituál vynucované školníma institucema za účelem vytvoření iluze soudržnosti kolektivu.*“¹¹³ Téměř jedinou spřízněnou duší, která jí rozumí, je jiná meta – vedlejší postava pana Pořízka, jehož jako jednoho z mála nemá za zoufalce. Cynicky jasně dává najevo, co si o většině met jako o celebritách myslí. „*S čestnou výjimkou několika metazoufalců, co si potřebujou vylejt srdíčka ze svého trápení, svejch ach tak náročnějších životů superschopnostma obdařenejších celebrit.*“¹¹⁴

Chce si se vším poradit sama a nikoho nezatěžovat svými starostmi. To přebírá z výchovy matky, z níž se chce vymanit, ale neuvědomuje si, že je jí v mnohém podobná. K matce je kritická, chová se odtažitě, ale přebírá od ní mnoho postojů. Vše, co ji potká, se snaží brát racionálně. I na konci příběhu, kdy je zavřena v psychiatrické léčebně, se nehroučí a staví se k životu a osudu čelem. Nakonec je ochotna podstoupit oběť, aby „zlo“ v podobě Kryštofa už nikomu neublížilo. V tom spočívá částečně její hrdinství, jež je nakonec pro fantasy typické. „*„Jo, ‘ přikývnu prostě. ,To asi strávím. Ale ty zrovna tak. A já budu vědět, že už nikdy nikomu neprovedeš to, co mně. Nebo Kristýně. A všem těm ostatním.*“¹¹⁵

Během krátkého časového úseku pozorujeme její vývoj. Nejedná se o postavu statickou. Na konci si Lenny uvědomuje, že to sama nezvládne. Zjistí, že svěřit se a dovolit někomu, aby jí pomohl, je lepší varianta. I v tom tkví její odvaha. Nakonec se vzepře hluboce zarytému názoru matky, že by si lidé měli vše řešit sami. Její odevzdanost se promění v akci, neboť si i přes svou ztracenost uvědomuje, co je v životě důležité, dokonce pro to obětuje samu sebe. Začne tím pomalu odstraňovat svoji negativitu a „uzdravovat se“. Samozřejmě povahově se zcela nezmění, stále je odtažitá a sarkastická vůči společnosti. V tomto motivu

¹¹³ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 119.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 113.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 317.

však můžeme spatřovat jisté morální ponaučení a cestu k řešení problémů a nalezení sebe sama.

Na Lence je však nejdůležitější právě její role vypravěče, který velmi subjektivně čtenáři představuje vše, co se kolem něj děje. Je to autorův konstrukt, jehož prostřednictvím čtenář pozoruje fikční svět, sleduje její myšlenkové pochody, názory a jak ostatní lidi hodnotí a pozoruje. Což je přesně to, co lidé dělají každý den. Zvláště mladému čtenáři je Lenka svým pohledem na svět a názory velmi blízká. Čtenář si tak veškerá témata a nosné myšlenky, které vypravěče specifickým způsobem zprostředkovává, vztáhne snadněji ke svému životu a prožitek četby je tak mnohem výraznější.

Debora Trešlová

Debora, přezdívaná Debí, je Lenčina spolubydlící a nejlepší kamarádka. Tvoří určitý protipól v prioritách, vztahům k rodině, přemýšlení, postoji k životu a společnosti. „*Debiny rodiče se potkali na střední a mají tak nechutně bezproblémový manželství, že byste o něm mohli napsat americké romcom odehrávající se o vánočních svátcích. Pokud si z toho Debí odnesla nějakou životní lekci, byla to ta, že osudovou lásku nenajdete tak, že si do bytu taháte kluky na jednu noc. Ne že by občas neměla tendence pokoušet se mě chránit přede mnou samotnou.*“¹¹⁶ Debí oproti Lenny nemá k ostatním předsudky, chová se mile a přátelsky, především bláznivě, život pro ni není „utrpením“, jako je tomu často u Lenny.

Na Lenny jí záleží, ale když se jí odmítá svěřovat, cítí se odstrkovaná a pomalu se odcizují. Nakonec se jí Lenny svěřuje, neboť to už sama nedokáže snést. Debí tak představuje motiv silného přátelství, jež lze v literatuře považovat částečně za klišé, avšak ve fantasy příbězích je pro hlavního hrdinu přítel pevný bod, bez něhož by svůj boj nezvládl. V reálném životě je tomu také tak, člověk potřebuje někoho blízkého, aby vše nemusel zvládat sám. Motiv přátelství se celkově stal i nedílnou součástí YA a NA tvorby.

Kryštof Vránek/Ne-Alex/Dušan

Kryštof je v *Metě* postava nejvíce obklopena záhadou. Je to neregistrovaný mimik a až ke konci příběhu se čtenář dozvídá jeho jméno a jakou roli hrál celý půlrok v Lenčině životě, aniž by to ona sama tušila. Poprvé se s ním čtenář setkává, když ho Lenny představuje

¹¹⁶ Tamtéž, s. 24.

jako muže, vedle něhož se 5. ledna 2018 probudila s kocovinou. Lenka ho oslovuje jako „Ne-Alexe“, protože si jeho jméno nepamatuje a ani se nezdá důležité, neboť mělo jít pouze o jednu noc. Jeho pravé jméno se dozvídá až mnohem později, téměř ke konci příběhu. Také se dozvídá, že se sním setkala již mnohokrát. Pokaždé vypadal jinak a vystupovat pod různými jmény.

Jméno postavy referuje k určité literární entitě a díky jménu je čtenář snadněji schopen postavu ve fikčním světě uchopit. Jelikož je zde jméno hlavního Lenčina nepřítele neznámé, narůstá kvůli této tajemnosti v recipientovi nejistota a napětí. Čtenář si není jistý jeho bytím, nedokáže ho identifikovat. Postava označována jako „Ne-Alex“ představuje Lenčinu nejistotu, strach a pochyby. Pokud jde o tuto postavu jako o Dušana, který žil s nimi v sousedním bytě pod tímto jménem a předstíral kamarádství, hrdinka mu věří. Jelikož se někdy v příběhu skrytě vyskytuje právě jako jiná postava, která se čtenáři může zdát sympatická, cítí se i samotný čtenář podveden a víc tak vtažen do děje. S pravým jménem hrozba nabírá nejvyšší úroveň, ale zároveň už představuje bytost s identitou, již je Lenka schopna možná porazit. Ze symbolistického významu dostává postava realistický obraz. *„Ruce nechá v klíně, jen tvář se mu postupně rozpadá a probublává, dokud Ne-Alex není dočista pryč a místo něj... ‚Lepší?‘ zeptá se Kryštof Vránek kysle.“*¹¹⁷

Kryštof postupně získává přesně to, co chce. Pozornost. Jeho posedlost a pronásledování se neustále stupňují, sleduje ji a začíná vydírat v mnoha ohledech. Lenka se bojí, že ji prozradí, nebo ublíží jejím blízkým.

Ne-Alex [18:36]: Prici se mi te takhle vydírat, Lenny.

Ne-Alex [18:36]: Opravdu.

Ne-Alex [18:36]: Uz me do toho prosim nikdy nenut,
dobra?

Obrázek 2: SMS konverzace Lenny a Kryštofa¹¹⁸

„Ne-Alex – přinejmenším ze svého úhlu pohledu – byl moderní alfa predátor současné civilizace. Jako James Bond, kterej zvládne ohnout vdovu v den pohřbu jejího manžela prostě jenom proto, že se mu zachce. Jako Barney Stinson, jen bez smíchu falešného

¹¹⁷ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 310.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 205.

publika na pozadí, díky kterému je o tolik snazší ignorovat onen očividnej fakt, že nejoblíbenější postava HIMYM je ve skutečnosti totální sociopat. Ne-Alex byl lovec. A pro tuhle chvíli, ať už se mi to líbilo, nebo ne, jsem byla jeho kořist, protože... jak udáte někoho, kdo si může na počkání změnit tvář?¹¹⁹ Vykazuje mnohé znaky stalkera a psychopata. Postupně Lenku utlačuje čím dál víc, pod jeho tlakem se uzavírá a on ji pomalu izoluje od ostatních. Je přesvědčený, že jsou spřízněné duše a že ona je jiná než jeho ostatní oběti. Ačkoliv Lenka po mnoha konfliktech zjistí jeho identitu a vláká ho do klubu, kde ho zatkne policie, tak nakonec ironií osudu a kvůli odsuzujícímu a absurdnímu pohledu společnosti na mety částečně vítězí, jelikož končí v prosklené cele naproti Lenny. Ani tam nelituje svých činů, jeho oběti si za to dle něj mohly samy.

Radka Křížová

Ačkoli Lenčina matka nemá v příběhu takový prostor, její vliv na hrdinku je znatelný. Zastupuje roli starší generace, která té mladší příliš nerozumí. Nese roli, jež ukazuje velmi napjatý vztah s dítětem. O svou dceru se bojí. Pustila ji do Prahy jen pod podmínkou studia práv, protože to jako jedno z mála povolání považuje za reprezentativní. Lenny jí raději neřekla o studiu sociologie, jelikož ví, že by ji nepustila z domova, a Lenny se touží dostat z jejího dosahu a vlivu. „Protože pro moji mamku, která zná jménem všechny svoje sousedy včetně jejich dětí, jejich psů a jejich prasat, je Praha absolutním semeništěm kriminality a zla.“¹²⁰ Již z toho může čtenář usoudit, že u ní převládají určité stereotypy a předsudky. Ty jsou v *Metě* také často řešeny, především s ohledem na mýty ohledně sexismu, sexuálního obtěžování a stalkingu. Nositeli těchto témat je především Lenka sama, Kryštof a jeho oběti.

Další vedlejší/epizodní postavy

Poměrně důvěrnou osobou je pro Lenku pan Pořízek, jehož Lenka jako jedinou metu obdivuje, a dokonce se mu svěřuje se svými myšlenkami ohledně ztracenosti. Jako jediná meta ji chápe.

U PyroKate, která dostává větší prostor pro sdílení svého příběhu, se čtenář zamýšlí nad tím, jak společnost vnímá „jinakost“ a touží po senzacích místo toho, aby se zaměřila

¹¹⁹ Tamtéž, s. 162.

¹²⁰ Tamtéž, s. 43.

na svůj vlastní život a pokusila se ostatní pochopit. PyroKate představuje ztracenost, zničenost celebrit a falešnost, povrchnost médií. Problémy, které některé mety doprovázejí, se ale netýkají jen jich. Zažívá je mnoho mladých lidí i bez superschopností. Jedná se o vliv sociálních médií, psychické problémy, nezáměr ostatních o jejich pravé já a další věci spojené s dnešním hektickým životem.

Podstatnou roli v Lenčině životě zaujímá Matyáš jako její první přítel, jenž ovšem zasel jednu z hlavních Lenčiných pochybností, že není dost dobrá, proto raději trvalejší lásku už nehledala a stala se vůči všemu pesimističtější. „*A na konci těch dvou měsíců jsem mu o sobě vyklopila úplně všechno. Jeho reakce? Jestli se pro něj v posteli můžu přeměnit na Megan Fox.*“¹²¹

3.3.4 Vyprávění a vypravěč

Promluva vypravěče je hlavním nosičem, jenž tvoří fikční svět. Zprostředkovává celý příběh, postavy a přivádí čtenáře do fikčního světa, jeho zákoutí, zákonitostí a událostí. Představuje mu autorovy postavy, jejich osudy a pohledy na svět. Vypravěč je v románu jednou z nejzajímavějších složek narativu, jež se významně podílí na vyznění témat a smyslu celého díla. Zaměřujeme se na typ vypravěče, způsoby jeho vyprávění, jeho roli a přítomnost v příběhu a komunikaci se čtenářem, v němž buduje mnoha způsoby silné emoce.

V rámci této studie, a především v samotných lekcích, bychom chtěli na vypravěče pohlížet jako na subjekt autora, který provází celým příběhem s určitým záměrem, k jehož dosažení užívá různé strategie. Zkoumáme, jak představuje fikční svět, jak uvažuje, jak prezentuje a hodnotí ostatní postavy, předpokládá a tvoří závěry. Vypravěč v *Metě* nabízí čtenáři svým způsobem vyprávění jedinečnou možnost vztáhnout veškeré dění a myšlenky díla k vlastnímu životu, ztotožnit se s nimi nebo si vytvořit vlastní názor. Čtenář by měl pro dosažení co nejintenzivnějšího čtenářského zážitku roli vypravěče vnímat, sledovat jeho postupy a funkci jeho narativních postupů.

Typ vypravěče

Z hlediska nejzákladnější formy vyprávění bychom vypravěče v *Metě* označili za subjektivního a personálního, neboť je sám součástí příběhu a vypráví ho v první

¹²¹ Tamtéž, s. 151.

gramatické osobě.¹²² Postava a vypravěč mají totožné povahové rysy a čtenář hledí do jejich nitra. Takového vypravěče jsme výše již označili také za homodiegetického. Postava se stává naprostým centrem narativního textu. Konstruovaný svět je adresátovi představován subjektivně, vypravěč se vyjadřuje zcela volně dle své povahy a dává bez zábran najevo případné (ne)sympatie k ostatním postavám a své kritické postoje ke společnosti.¹²³ Jedná se o Lenčinu osobní zповěď. Protagonistka adresátovi představuje zásadní body svého života, jež ovlivnily průběh a konec příběhu. „*To ráno, kdy jsem se probudila ve svém pokoji s masivní kocovinou a cizím klukem v posteli, by se samozřejmě poněkud nabízelo, ale nechci, abyste snad získali dojem, že tohle je jeden z těch příběhů. Jeden z těch ‚o klukovi a holce‘. Protože není. Možná... to, co se tehdy stalo na táboře u potoka? To je asi ten nejzazší bod v minulosti, kam až celá tahle věc sahá; jedna z nejděsivějších pětiminutovek celého mého nevinného dětství a ideální origin příběhu o hrdinech, záporácích, velký moci a ještě větší zodpovědnosti, ale...*“¹²⁴

Pokud si položíme otázku, v jakém vztahu je vypravěč k příběhu, můžeme z hlediska tradiční anglosaské literární teorie užít pojmy showing (předvádění, znázornění) a telling (promlouvání). V případě *Mety* se jedná o telling a hlas vypravěče je zdůrazňován různými způsoby, jimiž se zde věnujeme. Je zřetelným průvodcem,¹²⁵ dává najevo svou přítomnost, komunikuje se čtenářem, podává časté komentáře a vlastní myšlenky.¹²⁶ „*To, co se stalo o těch třicet vteřin pozdějc... ..nebyl žádný podněcující incident. Ne pro mě, přinejmenším. Ale nedivila bych se vám, kdybyste si to mysleli. Myslím, že už jsem se o tom tady zmiňovala, o lidech a příbězích... o příčinách a následcích. Jsme od přírody naprogramovaný svět kolem sebe rozumět skrze rozpoznávání kauzálních vzorců. Je to jedinej způsob, jakým dokážem vesmír přinutit, aby nám dával smysl.*“¹²⁷ Dle Bootha lze vypravěče označit také jako „dramatického“. Vypravěč příběh dramatizuje a je jeho aktivní součástí. Je mu dána personální charakteristika a čtenář vnímá jeho životnost, tělesnost a plnost.¹²⁸

¹²² KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*, s. 26.

¹²³ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*, s. 50.

¹²⁴ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 9.

¹²⁵ KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*, s. 48.

¹²⁶ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*, s. 209.

¹²⁷ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 72.

¹²⁸ KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*, s. 55.

Způsob vyprávění a kompoziční postupy

Hned na první stránce vypravěč/protagonistka dává adresátovi najevo, že příběh vypráví zpětně od určitého bodu ve svém životě. V rámci příběhu probíhá tzv. narativní přenos. Jedná se o vztah mezi časem příběhu a momentem, kdy se vypráví.¹²⁹ Současnou perspektivu vypravěče, z níž vystupuje Lenka jako vyprávěcí já,¹³⁰ představuje úplný konec příběhu, kdy končí zavřená v cele pro mety (epizoda 7: cílová rovinka). „*Jakože... svůj příběh. Jako... všechno co se událo za těch posledních pár měsíců. Nebo hlavně v tom tejdnu tehdy asi...*‘ Pokrčím ramenama. *„Začala s tím, že by chtěla, abych napsala o některým z těch zážitků, jakoby pro někoho, kdo vůbec netuší, která bije, jakože v rámci nějaký sebereflexe nebo tak něco... A já si řekla, že tu stejně nemám nic jinýho na práci, protože celej den trčím v krychli čtyři na čtyři metry a místní knihovna nemá sekci beletrie, takže... Proč to rovnou nenapsat celý?’ Zamyšleně si skousnu tvář. Asi je to blbost. Ani netuším, kde bych měla vůbec začít...*“¹³¹ „*Pak se k němu otočím zády, dosednu na židli, otevřu sešit a do ruky vezmu tužku. A začnu psát.*“¹³² Lenka si sama není jistá, kde své vyprávění začít a co je opravdu klíčové pro dosažení jejího záměru. Lenny chce předat co nejpřesnější informace o tom, co se jí děje, a co vše vedlo k momentu, kdy skončila zavřená v instituci pro mety a rozhodla se na podnět psycholožky příběh sepsat a převyprávět. „*Je několik míst, odkud bych mohla tenhle příběh začít vyprávět. A upřímně, ještě pořád sama nevím, který z nich si vybrat.*“¹³³

Zajímavé a zcela příznačné pro tento román je, že vypravěč tok vyprávění přerušuje a odbočuje od hlavní dějové linky. Takovým způsobem formuje větvený příběh. Dle Hodrové je to jeden ze způsobů vnitřní fragmentárnosti.¹³⁴ Vypravěč začne určitou část příběhu, po chvíli ho přeruší a poté se k němu opět vrací. Demonstrujeme to na následujícím příkladu:

- V první epizodě se na straně 28 dozvídáme, že Lenny půjde na obhajobu seminární práce namísto Debí.

¹²⁹ Tamtéž, s. 21.

¹³⁰ Tamtéž, s. 104.

¹³¹ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 327.

¹³² Tamtéž, s. 333.

¹³³ Tamtéž, s. 9.

¹³⁴ HODROVÁ, Daniela. --*na okraji chaosu--*: poetika literárního díla 20. století, s. 477.

- Než tato událost pokračuje, Lenny vkládá do textu vzpomínky na dobu, kdy se dozvěděla, že je meta, neboť se zrovna začala přeměňovat. Tuto událost z dětství si tím asociovala a chtěla podat čtenáři podrobné informace (strana 31–33).
- Na straně 34 se opět vrací k přípravám na tuto obhajobu, kdy Debí její proměnu komentuje.
- Poté se Lenka obrací na čtenáře a vysvětluje mu, co na sobě nemůže změnit, aby uvedla veškerá fakta, jež dle ní čtenář potřebuje k celkovému pochopení situace a fungování její schopnosti (strana 35–36).
- Přípravy na obhajobu práce, jež byly přerušeny příběhem z dávnější minulosti a poté vysvětlováním přeměny z vypravěčovy momentální perspektivy, jsou dokončeny na straně 36.

Jednotlivé body Lenčina života jsou vyprávěny po částech a málokdy v celku. Lenčino nahlížení do minulosti a vzpomínek (analepse) doplňuje hlavní dějovou linku, která se odehrává během jednoho týdne, a prolínají se tak časové perspektivy. Celý příběh nezahrnuje děj odehrávající se pouze v rámci jednoho týdne, ale čtenář nahlíží do jednotlivých úseků Lenčina života od dětství až po její současnost, kdy příběh sepisuje. Události a časové perspektivy se tedy neustále střídají a vzájemně prolínají. Lenka události vypráví v takovém pořadí, jak si je asociuje.

Analepse však není v *Metě* jediná forma achronie. Čtenář se setkává s prolepsi, při níž dochází k předvídání událostí, jež teprve nastanou.¹³⁵ Jde o určitý znak netrpělivosti. Vypravěč slibuje čtenáři, že již řečené povede k něčemu dalšímu.¹³⁶ Jedná se o jeden z prostředků způsobující stupňování čtenářovy zvědavosti a napjatosti. Zde uvádíme několik příkladů:

„Otočím se zpátky k baru a sleduju, jak barman odlejšvá pěnu ze špatně načepovaný sklenice. Ten úsměv mi zmizel ze rtů ani ne o třicet vteřin pozdějc. Ne že bych nějak přehnaně rozuměla tomu, jak se píšou příběhy. Nikdy jsem to nestudovala, nikdy jsem to dělat nechtěla a nedělala bych to ani teď, kdyby... Ale to předbímám.“¹³⁷

¹³⁵ HRABAL, Jiří. *Jak rozumět literárnímu vyprávění*, s. 28.

¹³⁶ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*, s. 205–206.

¹³⁷ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 71.

„A pokud jde o to sdružování metalidí a o to, kolik jsem jich za svoje dva roky v Praze vůbec potkala... No, k tomu se dostanem.“¹³⁸ Po dvaceti stranách se čtenář dozvídá, na co vypravěč do budoucna odkazoval. „No jo, vlastně, mluvila tys už někdy s nějakou jinou metou?“, „Um, ne? Jak bych k tomu asi přišla?“¹³⁹

K přerušování hlavní dějové linky dochází také různými asociacemi, vnitřními monology, komunikací vypravěče se čtenářem a vysvětlováním faktů.¹⁴⁰ Celé to nakonec vytváří komplexnost hlavního příběhu. Připomíná to každodenní komunikační situace, když si během svého vyprávění mluvčí asociuje skutečnosti, jež s vyprávěným souvisí nebo chce něco dodat či vysvětlit. Lenka jako vypravěč například naruší plynulost vyprávění a uvědomuje si ve své aktuální časové perspektivě, z níž vypráví, že si měla něco uvědomit dříve: „Asi jsem si to ještě úplně neuvědomovala, ne tehdy, když jsem seděla v Mekáči v Novém Smíchově a strídavě zírala na displej svého mobilu a na anonymní masu lidí proudící kolem mě. Ale už brzo mi mělo dojít, že Ne-Alex není idiot.“¹⁴¹ To je příznačné „pro lidské prožívání času“.¹⁴² Navozuje to přirozený tok času života včetně všech odboček a asociací, jež se řadě mluvčích během vyprávění stávají. Přítomnost odbočování a fragmentárnost příběhu nepřisuzujeme pouze narativnímu textu a fikčnímu světu, nýbrž ji posuzujeme především jako součást lidské existence, k níž takové „vsuvky“ a odbočky v rámci jednotlivých událostí našeho života nevyhnutelně patří.¹⁴³ Jako lidé myslíme v podstatě fragmentárně, nepřemýšlíme lineárně a chronologicky. Každodenně uvažujeme nad minulostí. Také dochází k situacím, kdy si souvislosti uvědomujeme zpětně, v myšlenkách se obracíme sami na sebe (vnitřní monology). Takovým způsobem navozuje příběh ve čtenáři pocit reálnosti a uvěřitelnosti.

Z důvodu této roztržité kompozice a fragmentárnosti si spojí čtenář veškeré souvislosti až zcela na konci příběhu a tím si zrekonstruuje kompletní fabuli. „Nesouvislost příběhu, stejně jako jakýkoliv projev náhody, jejíž role v příbězích 20. století výrazně stoupá, je vržením jiného, často nepochopitelného řádu a jiných, nepochopitelných souvislostí

¹³⁸ Tamtéž, s. 44.

¹³⁹ Tamtéž, s. 66.

¹⁴⁰ Těmto dalším jevům se věnujeme v dalších podkapitolách o vypravěči.

¹⁴¹ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 162.

¹⁴² PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*, s. 206.

¹⁴³ HODROVÁ, Daniela. --na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století, s. 484–486.

ovládajících skutečnost.“¹⁴⁴ Dle Chatmana události narativu představují celek, i když je tvořen jednotlivými částmi. V *Metě* se může čtenáři zdát, že spolu na první pohled jednotlivé části a události nesouvisejí, jelikož na sebe někdy navazují až po mnohých dalších doplňujících událostech a přerušeních, jež jsme jmenovali. Na rozdíl od nahodilých konfigurací události v narativu vykazují zřetelnou organizovanost,¹⁴⁵ ač se to na první pohled v *Metě* nemusí tak jevit. Autor na čtenáře prostřednictvím vypravěče klade větší kognitivní náročnost, nárok na pozornost, schopnost uvažování a na spojování fragmentů do celku.

Proud vyprávění a proud vědomí (přítomnost vypravěče)

Postava v roli vypravěče si je vědoma, že příběh někomu vypráví, ví o své pozici, prezentuje sama sebe a dochází k tzv. narativnímu vědomí.¹⁴⁶ Takové vstupování vědomí vypravěče má funkci vloženou, neboť vypravěč vkládá do hlavního příběhu doplňující informace. Do proudu vyprávění vstupuje proud vědomí vypravěče prostřednictvím vnitřních monologů, různých myšlenek, názorů a tzv. „fun factů“. Často se obrací na samotného čtenáře. „Fun facty“ se objevují napříč celým příběhem a obsahují myšlenky a názory Lenky o společnosti a mnohých událostech v Lenčině životě. Vypravěč je v *Metě* příznačný svým komentováním a vysvětlováním. Tyto pasáže mají výpovědní hodnotu o mentalitě a uvažování dnešní společnosti. Ač jsou nazývány často tyto části „fun“ (zábavnými), jedná o vážné téma. Uvádíme pro demonstraci těchto jevů několik příkladů:

„Fun fact? V roce 2017 skončilo rozvodem sedmačtyřicet procent sňatků. Průměrná délka takového manželství je necelejch třináct let. To jen pro představu, jakou pubertu má nejspíš polovina těch zatracenejch mileniálů za sebou a...“¹⁴⁷

„Fun fact? Pohřby nejsou pro mrtvý. Jsou pro nás. Je to rituál, skrze kterej se vyrovnáváme s pomíjivostí života. Je jedno, jestli zapalujete svíčky nad hrobem nebo zakopáváte faraona do hrobky s takovou kopou zlata, že byste si za ně mohli koupit půlku Říma. Mrtvým je to jedno. To jen vy díky tomu máte pocit, že se věci dějou správně. Koupíte

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 478.

¹⁴⁵ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*, s. 20.

¹⁴⁶ HODROVÁ, Daniela. --na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století, s. 529.

¹⁴⁷ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 17.

pěknou rakev. Hezký věnce. Příbuzný promluvej před ostatníma pozůstalýma a jednou za rok na Dušičky objedete hřbitovy. Tak, jak to má být. ¹⁴⁸

Další způsob proudu vědomí představují vnitřní monology a otázky, jež Lenny často pokládá sama sobě nebo samotnému čtenáři. Opět jimi často odkazuje na budoucnost či svou současnou perspektivu, v níž se nachází.

„Ale víte, co mi nahání opravdovou hrůzu? Co mě i dneska sevře někde hodně hluboko uvnitř, vždycky když jsem tak pitomá, že si na tu chvíli vzpomenu? Že kdyby to tehdy bylo jenom na mně, byla by teď Debí mrtvá. ¹⁴⁹

„Ty jseš magor, Lenny. Ty jseš fakt — totální — magor. ¹⁵⁰

„Takhle to dál nepůjde, Lenny. Usrknu si ze skleničky lahvový kofoly a pokouším se vybičovat k nějakému mentálnímu výkonu. Ne-Alex je mimik. Je to jedinej způsob, jakým tohle celý může dávat smysl. Ví, kde bydlíš, protože sis ho sama přitáhla do bytu, ty krávo pitomá, a ví o Debí, protože je to ráno seznámila — ví taky, že je v nemocnici, protože byl ve Fatalu a... Ale jak sakra věděl o Fatalu? Mozkový závity se mi zhrouťej do vortexu zašmodrchanejch kdyby a co když. ¹⁵¹

Proud vědomí vypravěče se projevuje i tím, že si je vědom čtenáře a obrací se na něj, komunikuje s ním.

Komunikace se čtenářem

Text je vždy vnímán empirickým čtenářem a způsob vyprávění ovlivňuje také to, komu je příběh vyprávěn, jakým způsobem se vypravěč na adresáta obrací a jaký k němu zaujímá postoj. Vztah vypravěče k recipientovi je zásadní, neboť to ovlivňuje způsob komunikace mezi nimi.¹⁵² Komunikace se čtenářem je jeden ze stěžejních způsobů, jak ho více zapojit do příběhu.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 129–130.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 76.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 114.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 179.

¹⁵² HRABAL, Jiří. *Jak rozumět literárnímu vyprávění*, s. 68.

Komunikace a spojení vypravěče s adresátem se v *Metě* prokazuje ve veliké míře. Vyprávění obsahuje jednoznačné „*příznaky adresáta vyprávění*“.¹⁵³ Autor se snažil o sblížení Lenky a mladého čtenáře, na něhož je román cílen. Předpokládaný recipient je součástí mladé generace, prožívá problémy s ní spojené a má podobnou aktivní slovní zásobou a uvažování. Na základě toho je schopen se s postavou snadněji sžít, porozumět jí, a tudíž i pochopit, jaké názory autor prostřednictvím Lenky do narativního textu vložil a co znamenají. Vypravěč přímo promlouvá ke čtenáři, vysvětluje mu věci, situace a předává mu fakta či názory, pokládá mu otázky. Vypravěč a čtenář jsou tímto způsobem v kontaktu. Je to také jeden z dalších způsobů zastavování plynulého toku vyprávění. V mnoha případech vypravěč na adresáta apeluje, aby se nad něčím zamyslel. Nedělá to ale nijak agresivně. Je na čtenáři, co na základě těchto výzev udělá. Zda bude jen netrpělivě čekat, jak vše dopadne, nebo se zamyslí na základě podnětů, jež dostává, nad sebou samým, celou společností a dané myšlenky si spojí se svými životními zkušenostmi a znalostmi. Jako důkaz přikládáme vybrané pasáže:

„Takže víte co? Začnu otázkou. Respektive dvěma. A chci, abyste na chvíli zavřeli tuhle knihu nebo pdfko nebo v čemkoli tohleto čtete a opravdu, opravdu se nad nima zamysleli. Oukej? Takže... Kdybyste mohli mít nějakou superschopnost, jaká by to byla? A co byste s ní dělali?“¹⁵⁴

„Protože víte vy co? Je vážně strašně snadný se přesvědčit, že to vážně byla vaše chyba.“¹⁵⁵

„Věci, který ne? DNA, například. To nezvládne žádný mimik. Zjizvenou tkáň a pihy; kostru, svalstvo a tuk od krku dolů – a svoji patologickou potřebu dělat špatný životní rozhodnutí. Takže si mě račte představit, jak klopýtám ulicí směr Anděl na Debiinejch podpatcích.“¹⁵⁶

„Víte, myslím, že lidi mají rádi příběhy. Realita je pro lidský mozky moc nudná a náhodnost moc nedůvěryhodná. Nejsme naprogramovaný, abysme akceptovali informace bez korelací, činy bez motivů, a příběhy bez point. Dokreslujem si spojitosti tam, kde žádný

¹⁵³ Tamtéž, s. 68.

¹⁵⁴ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 9.

¹⁵⁵ Tamtéž s. 209.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 36.

nejsou, jen aby se nám svět nerozpadnul před očima.“¹⁵⁷ To vytváří ještě věrohodnější obraz o reálném světě, v němž čtenář žije. Zapojuje své sociální, kulturní znalosti a zkušenosti, s nimiž si odehrávající příběh propojuje. Vypravěč využívá mnoho postupů k tomu, aby příběh co nejdetailněji čtenáři předal a přiblížil mu ho. Podrobně vysvětluje, dává najevo své vlastní myšlenky, vjemy, pocity, názory, domněnky. Čtenář díky tomu zaujímá k příběhu velmi blízkou pozici.¹⁵⁸

Také jazyk, jímž vypravěč příběh zprostředkovává, přibližuje čtenáře k celému příběhu a vytváří silnější prožitek. Jazyk vypravěče a dalších postav představuje jeden z hlavních prostředků, který do příběhu vnáší autenticitu, živelnost a výpověď o moderním světě mladé generace, která je i z hlediska užívaného jazyka v nesouladu se starší generací. Lenka mluví nespisovně, užívá často anglicismy a vulgarismy. Sám autor v rozhovoru uvedl, že hlavní postava/vypravěč příběhu rozmýšlí a mluví jako on sám, nechtěl jazyk nijak příkrášlovat, záměrem bylo vyjadřovat se co nejautentičtěji (viz kapitola 3.1). Specifičnost kódu a lexika se neomezuje pouze na přímou řeč, ale prostupuje celým příběhem od začátku až do konce. Právě i jazykem autor prohlubuje vztah mezi Lenkou a čtenářem. Obzvláště vulgarismy a anglická slovní zásoba jsou na první pohled patrné. „*Si děláš prdel, že jo. ‘Um... ne. Debí, já, já...’ ,To je jenom nějaký strašně blbej vtip, vid’. ‘Není, Debí. Promiň. Lekla jsem se a posrala jsem ti to a... ,Sorry‘ vydechnu. ,Jasně, špatnej vtip. ‘ ... ,Počkej, fakt? Jakože... jakože seš totálně blbá kráva a zároveň můj největší hrdina ever?’*“¹⁵⁹ Mladiství a mladí dospělí dnes využívají anglicismů (včetně zcela anglických slov) běžně.

Budování pocitů a napětí

Vzbuzování silných pocitů u čtenáře je jedna z hlavních vlastností textu. U žánrové charakteristiky jsme pojednávali o thrilleru, a to z toho důvodu, že vypravěč pracuje především s nejistotou, napětím a gradací děje. Jedná se o klíčové vlastnosti textu.

Nyní hlavní způsoby, jimiž vypravěč buduje u čtenáře nejistotu a napětí, přehledně shrneme. Některými jevy jsme se zabývali, proto jim již nevěnujeme příliš velkou pozornost. Některé více rozvádíme ve vztahu s budováním napětí:

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 19.

¹⁵⁸ KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*, s. 50.

¹⁵⁹ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 55.

Zápletka a samotný děj. Napínavost samozřejmě způsobuje samotný děj a zápletka v podobě konfliktu Lenky a Kryštofa a její postupné rozuzlení. Čtenář se nejvíce o hrdinku obává ve chvílích, kdy je například pronásledována. Už to samo o sobě vytváří napětí a strach. Poprvé se to děje v Praze, když se Lenka schovává v davu lidí a využívá svou proměnu,¹⁶⁰ a podruhé nastává pronásledování, když po odhalení identity a nečekaném setkání postav Lenka utíká a schovává se na hřbitově.¹⁶¹ Dle Ryanové je toto druh napínavosti „co“. To je typické pro akční filmy a thrillery (nebezpečí, útěk, zločinná zápletka). Zásadní otázkou je „Co se stane dál?“. Čtenáře samozřejmě zajímá, kdo to dělá, jaké jsou jeho pohnutky k takovému jednání (napínavost „kdo“ a „jak“, „proč“).¹⁶²

Fragmentárnost a achronie. Využijeme k demonstraci událost z předcházejícího bodu. První útěk před Kryštofem je opět rozdělen do dvou částí. Mezi tyto části je vložena celá kapitola se vzpomínkami na dobu, kdy se Lenny po rozchodu s Matyášem účastní s Debí kolaudační oslavy. Asociuje si tuto událost díky Matyášovi, s nímž měla před samotným útekem schůzku. Nejdříve nemusí být jasné, proč Lenka o této oslavě vypráví, jelikož na první pohled s ničím nesouvisí. Nakonec se však projeví jako velmi podstatná. Lenka chce především informovat o chvíli, kdy potkala přestrojeného Kryštofa, který o ní nevěděl, a prozradil tak o sobě něco, co jí poté pomohlo odhalit jeho totožnost. „,Čus, ‘ zvednu mu oči od mobilu. ,Udělalysme piňa coladu, dáš si?‘ ,Hm? Um, ne, díky, ‘ odpoví. ,Alergie. ‘“¹⁶³ Dokonce i tento dílčí příběh je rozdělen do částí a oddělen hvězdičkami. Navíc je děj přerušen často v té nejnapínavější chvíli. Tuto roztříštěnost a typ napínavosti nazývá Ryanová „metanapínavostí“. Nastává tak otázka, jak autor opět propojí jednotlivá vlákna událostí a příběhu a z prvotní nejednotnosti až chaosu vytvoří jednotný celek, dokud narace nezíská náležitou formu.¹⁶⁴

Nedořečenost informací. Často je pouze nastíněno, na co Lenka přišla. Ona si jednotlivé informace sice spojí a pochopí, co se děje, ale čtenáři toto již nabídnuto není. Autor vypravěčem a jeho způsoby vyprávění ovládá „čtenářův postup při objevování

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 165–182.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 294–298.

¹⁶² RYAN, Marie-Laure. *Narativ jako virtuální realita: imerze a interaktivita v literatuře a elektronických médiích*, s. 175–176.

¹⁶³ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 172.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 177.

faktů“.¹⁶⁵ Na základě Kryštofova jednání a chyb si Lenka uvědomí, že se s ním již několikrát setkala. Postupně se dostává k jeho identitě. Jako příklad uvádíme situaci, když Kryštof vyplivne jídlo, o němž se tvrdí, že je zkažené. Čtenář tuto akci téměř přehlédne a nepřijde mu důležitá. Kryštof tak ale učinil proto, že trpí alergií. Lenny si to později sice uvědomí, ale fragmentární způsob vyprávění a nedořečenost způsobuje u čtenáře chaos, proto si to případně nedokáže spojit. Jakmile na to Lenka přijde, příběh se přesouvá jinam. Čtenář je stále v nejistotě. „,Protože, ‘ odpovím a snažím se nemyslet na absurditu faktu, že právě na tomhle závisí úplně všechno, ,potřebuji vědět, jestli už jsou vážně zkažené.’“¹⁶⁶ Poté se promluva utne a začíná nová kapitola. „Nosím s sebou v peněženke jednu fotku.“¹⁶⁷ Autor vytvořil vypravěče tak, aby nikdy neprozradil víc podrobností, neboť chce, aby čtenář byl až do konce v nejistotě a tápal po pachatelově identitě společně s hrdinkou.

Vědomí vypravěče, vnitřní monology a „fun facty“. Tyto pasáže vstupují do vyprávění a narušují jeho plynulý tok. Čtenářovo očekávání je tak během chvíle narušeno a je nucen soustředit se na něco jiného. To u něj může způsobovat také frustraci.

Ztotožnění s hrdinkou a jejími pocity. Mladý čtenář se s hrdinkou ztotožní snadno, neboť její jazyk, smýšlení, životní situace jsou mu velmi blízké. Snadno si je spojuje se svými vlastními zkušenostmi a s realitou. Pokud je čtenář s postavou takto spojený, více se obává o její osud a vyvolává to v něm silnější emoce. Například i u Kryštofa čtenář může analyzovat jeho chování, důvody jednání a pokusit se ho případně i chápat. Tato technika u čtenáře pomáhá rozvíjet schopnost chápat ostatní a být empatický, což je jedna ze základních lidských schopností.¹⁶⁸

Vyprávění především v přítomném čase (gramatická kategorie sloves), protkané vyprávěním v čase minulém. Přítomného času jako gramatické kategorie je využíváno v mnoha současných textech. Takový styl vyprávění způsobuje větší naléhavost, dramatickosti a příběh je tak čtenářem vnímán mnohem intenzivněji.¹⁶⁹ Čtenář má pocit, že je unášen proudem života. Vyprávění je občas propleteno i gramatickým časem minulým,

¹⁶⁵ RYAN, Marie-Laure. *Narativ jako virtuální realita: imerze a interaktivita v literatuře a elektronických médiích*, s. 252.

¹⁶⁶ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 278.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 281.

¹⁶⁸ SEGI LUKAVSKÁ, Jana, ed. *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež*, s. 137.

¹⁶⁹ HRABAL, Jiří. *Jak rozumět literárnímu vyprávění*, s. 23.

což způsobuje vyšší intenzitu prožitku. Přítomný čas si v tom případě ponechává své „imerzní ostří“.¹⁷⁰ Gramatický čas minulý se v porovnání s přítomným objevuje mnohem méně a jsou jím podávány buď bližší okolnosti, v nichž se příběh odehrává (například report ohledně počasí), nebo některé vnitřní monology postavy. Většinou ty, jež odkazují na současnou perspektivu vypravěče. „První tejdén v srpnu panoval v Česku ten nejpekelnější hic, jakej si za svůj život pamatuju. [...] Nevzrušeně přejedu svým pohledem pyžamo s necudně viditelnýma skvrnami od kečupu [...].“¹⁷¹

Komunikace se čtenářem. Pokud má čtenář pocit, že je v bezprostřední blízkosti příběhu, postav a jejich jednání, vede to k jeho vyšší napjatosti.

3.4 Interpretace (motivy, témata, nosné myšlenky a smysl díla)

Předchozí analýza měla za úkol prokázat, že hodnota díla tkví v zajímavých a jedinečných narativních postupech. Nyní se zaměříme na to, zda *Meta* svými zpracovanými tématy nabízí čtenáři možnost hlubšího uvažování nad významem díla. Cílem je prokázat, že děj a jeho zápletka v díle nepředstavují to nejdůležitější, jak tomu bývá tradičně u populární literatury, ale slouží jako prostor pro vyjádření důležitých témat a myšlenek. Příběh Lenky má ukázat autorův pohled na svět, upozornit na mentalitu a problémy dnešní společnosti. Do knihy vložil témata, jež se blíže týkají nejen jeho života, ale nás všech. Autor se k tématům v rozhovoru pro *Kavárnu*, která je součástí nakladatelství Host, vyjádřil následovně: „Já jsem žádný z hlavních motivů *Mety* dovnitř neprocpal proto, že bych si myslel, že jsou šik nebo cool — jsou tam proto, že jsou velkou součástí mého života, a to samé nejspíš platí pro všechny autory, kteří se ve svých knihách zabývají podobně ‚liberálními‘ motivy.“¹⁷²

Pro interpretaci myšlenek románu jsme vybrali ta nejstěžejnější témata. Některé využijeme v samotných lekcích:

¹⁷⁰ RYAN, Marie-Laure. *Narativ jako virtuální realita: imerze a interaktivita v literatuře a elektronických médiích*, s. 168.

¹⁷¹ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 151–152.

¹⁷² ŠTĚPÁN, Jiří. Z otázky, jestli je *Meta* feministická kniha, se potím za krkem. In: *Kavárna* [online].

Metý a superschopnosti

Metý představují důležitý prvek a klíčový motiv, jenž se objevuje v názvu a je snadno identifikovatelný.¹⁷³ Na základě nejviditelnějšího motivu superschopností může čtenář dle zkušeností s jinými narativy dospět k závěru, že text pojednává o superhrdinech zachraňujících svět. V Barešově románu však svět superhrdiny nepotřebuje, způsob života společnosti a touha po senzaci způsobuje, že metajedincům se nejvíce otevírají brány showbyznysu. V *Metě* slouží superschopnosti ke zvýraznění absurdního životního stylu a povrchního, pokřiveného myšlení velké části současné společnosti. Bareš představuje motiv superhrdinů bez jejich stereotypního až archetypálního pojetí. „*Oblikli byste si těsnej spandex a pláštěnku a šli zachraňovat svět? Nebo ze sebe udělali největší internetovou senzaci týhle planety? Protože víte, v čem je ten problém? Po senzacích je poptávka. Po hrdinech? Not so much. Vždyť kdy naposledy jste po cestě domů narazili na právě probíhající krádež v zešeřelý vedlejší uličce? Kolikrát za život se přimotáte k hořícímu činžáku s ženou ječící ‚Mám tam dítě!‘ před vchodem?*“¹⁷⁴ Bareš svou tvorbou prezentuje, že motiv superschopností není pouze záležitostí komiksů a dodává románu nevšední rozměr.

„Metacelebrity“ lze v díle rozdělit na dvě skupiny. Jedinci řadící se k první skupině příliš nepřemýšlejí o hlubším smyslu života a zajímají se jen o počet zhlédnutí, jsou povrchní. Představují zaslepenost a ztracenost mladé generace. Z této řady však vybočují ti, kteří si pomalu uvědomují, že život by měl být o něčem jiném, že ej tento způsob života ubíjí a ničí. Tímto stylem života a nátlakem společnosti ztrácí sami sebe a prožívají existenciální krizi. To čtenář pozoruje především u skupiny met chodících na skupinovou terapii. „*Já si prostě pořád musím říkat oukej, poskládám se po atomech, ale... co se zatím děje s mojí duší...?*“¹⁷⁵

Jejich život je prostřednictvím ironického pohledu Lenky na svět představován satiricky, avšak zároveň upozorňuje na to, že jejich životní styl a problémy s ním spojené mají svá opodstatnění. Společnost ovlivňují ve velkém technologie a média. Mladé generace v tom vyrůstají a přizpůsobují se, ač často na úkor toho, co by v životě mělo být skutečně důležité. Metý, jejich superschopnosti a videa na YouTube a TikToku vytrhávají člověka

¹⁷³ HODROVÁ, Daniela. --na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století, s. 723.

¹⁷⁴ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 11.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 119.

z nudné reality. „*Realita je pro lidský mozky moc nudná a náhodnost moc nedůvěryhodná.*“¹⁷⁶ Mladá generace také ví, že dnes se sláva získává především tvorbou senzačních a vzrušujících věcí, rozhodně ne pochopením a pomáháním druhým. „*Po Pořízkovi a jemu podobnejch se tak nějak slehla zem — on sám sice nějakou dobu dělal různý charitativní akce, chodil za dětma do nemocnic a tak, ale bylo poměrně jasné, že to není jeho šálek kafe. Převzala to po něm mladší generace: ta, která věděla, co jsou to internety a kolik jim na nich vynese selfičko s děckem na vozičku. Chopila se otěží a šla vytvářet budoucnost.*“¹⁷⁷ Mety by mohli dělat něco, co by bylo skutečně užitečné, ale tolik by to nevydělávalo, jelikož peníze vládnou společnosti. Archetypálně nedotknutelného hrdinu stvořeného pro svět tak nahrazuje realistická vize mladých met se zcela lidskými vlastnostmi, osudy a problémy.

Ztráta a hledání identity jako důsledek přetvářky

Opakující se motiv Lenčiných proměn způsobuje nejen metaforicky, ale i doslova ztrátu sebe samé a přerůstá v téma nejistoty a hledání identity. Během celého příběhu Lenka čtenáři připomíná, jak je náročné si udržet v moderním světě svou pravou tvář. Motiv bloudění, ztráty a hledání souvisí v díle s prostorem města. Je to spleť labyrint, z něhož se lze dostat ven jen stěží.¹⁷⁸ Už přesně neví, kým je a jak by se měla chovat. Ostatní od ní mnoho očekávají, pronásledují ji povinnosti, pocit viny, nejistota, svět kolem jí přijde jako absurdní místo. To vše ji dohání ke ztracenosti, skepsi a zklamání ze společnosti a sebe samé. Jedinec se v tom případě raději skryje za přetvářku, aby byl ve větším bezpečí a unikl předsudkům. Nakonec ho to ale samotného může zničit. „*„Ne, já... ‘ Poškrábu se na krku a váhám, jak tu myšlenku formulovat, aby nevyzněla jako ze špatného filmu. Jakože, ne že bych se s váma chtěla srovnávat, jen... Mám to docela často, tenhle... pocit, že jsem... že ze sebe pořád musím dělat někoho jinýho, víte?’*“¹⁷⁹

Je zajímavé pozorovat, jak si hrdinka částečně uzavírá cestu ke svému pravému já. V dospívání si pomalu přeměňovala vzhled, ale už to bez povšimnutí nemohla vrátit zpět. Tak zůstala sice s vysněnou tváří, ale nebyla to ona. Nový vzhled se stal její součástí, ale

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 19.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 14.

¹⁷⁸ DERDOWSKA, Joanna. *Kmitavá mozaika: městský prostor a literární dílo*, s. 83.

¹⁷⁹ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 69–70.

nepřirozenou. „*Ta vzpomínka mi na tváři vyvolá další hořkej úsměv. Kdybych dneska vkládala do svýho života tolik úsilí, co tehdy do svý pěkný tvářičky, mohl by ze mě bejt přiměřeně šťastnej člověk...*“¹⁸⁰ Tato schopnost mimiků zvýrazňuje přetvářku společnosti, která se stala běžnou součástí života. „*Všichni hrajeme divadlo. Vy taky. Zrovna dneska, když jste autobusákovi popřáli dobrý den. Když jste ve škole seděli na zadku osm hodin a likvidovali si páteř a tvářili se, že vás to sere jenom trochu. Když jste si do práce vzali košili, která vás svědí, a kravatu, ze který se vám chce brečet. Zrovna dneska, když jste ráno vylezli ze sprchy, před zrcadlem si přes obličej natáhli cizí masku, nacvičili si cizí hlas a vyrazili do ulic předstírat, že jste někdo jin—.*“¹⁸¹

Lidé se často snaží ostatním zalíbit, ať už vzhledem nebo chováním. Pod tímto tlakem by však měli myslet a jednat tak, aby neztratili sami sebe, žili život tak, jak chtějí, a ne jak se od nich očekává. Zároveň ale autor pracuje s motivem sociální přizpůsobivosti, která je běžnou součástí našich životů a není nutně přetvářkou. Snaží se hledat zdravou rovnováhu mezi individualitou a životem ve společnosti, protože neštěstí přináší nejen stát se někým jiným, ale také být vyvrhelem. Společně s Lenčinou schopností tak staví do kontrastu přirozený a nucený vývoj. Otevírá otázku, nakolik jsme jiní, než jsme bývali, a do jaké míry nás to činí špatnými a falešnými.

Neustálou přetvářku ve společnosti také stupňují sociální sítě, na nichž uživatel touží ukázat perfektní život, i když tomu tak často není. Jde o virtuální svět, kde nezáleží na tom, kým jedinec skutečně je a jak žije, ale jak se prezentuje. „*A mezitím se z vysokoškolskejch diplomů pomalu stávají bezcenný kusy papíru a všech dvacet sociálních sítí ve vašem mobilu vás konstantně ujišťuje, že všichni vaši přátelé žijou šťastnej, naplňující a fotogenickej život, zatímco vy jste právě dokončili třetí mísu popcornu o krátký pauze ve vašem prokrastinačním youtube binge—maratonu.*“¹⁸²

Propast mezi generacemi a rodičovská výchova

V díle nejsou prezentovány starší a mladší generace zcela odděleně, ale interagují spolu a vzájemně se ovlivňují. Lenka se snaží vymanit z vlivu výchovy, nechce se své matce

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 135.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 41.

¹⁸² Tamtéž, s. 125.

podobat. Vliv je však příliš silný a podvědomě se od něj nemůže zcela odříznout. Dokonce od matky přebírá některé názory, aniž by si to uvědomovala. Převzala především myšlenku, že by si lidé vždy měli se svými problémy poradit sami. Také to jí způsobuje problémy, jelikož se odmítá svěřit svým blízkým. Její nejistota a ztracenost se tím stupňují. „*Mohla jsem jí to říct. Měla jsem jí to říct. Ale... Vážně, Leni, nedělej si s tím hlavu, zastudí mě za uchem matčin hlas. Nechci na tebe házet svoje trable. Lidé by se se svými problémy měli umět poprat hezky sami...*“¹⁸³ „*První osoba čísla množného je mocnej trik, když jde o získávání převahy v konverzaci. Hádejte, od koho jsem se to naučila?*“¹⁸⁴

Propast mezi generacemi prohlubuje i užívaný jazyk. „*Jo, zrovna tu něco rozkopávají, je to docela pain... Vypílní mě nelibým pohledem. Lenko. Mluv česky. Sorr... ehm. Promiň... Jak ti mám potom rozumět? Co to má vůbec být, pejn... To je jako... vopruz... Vidíš. Tak řekni vopruz. Nespokojeně zacuká koutky. I když bys mohla říct prostě otrava. Takový krásný jazyk máme a ty do něj cpeš cizí slova.*“¹⁸⁵

Meta nabízí pohled na to, jak starší generace tu mladší vnímá. Často je na mladé kladen nárok dokonalosti, protože vyrůstali po revoluci, ve svobodě, nepotkali je strasti jako jejich prarodiče a rodiče. „*Možná vím, co si teď myslíte. My mileniálové jsme hrozný fňukny, co? Vždyť to sakra máme tak strašně snadný. Všichni se pořád tvářej, jako bysme se narodili s návodem na život připnutým k pupeční šňůře. Zatímco ve skutečnosti jsme dostali krabici s poličkama z Ikey, ve který chybí polovina šroubků a manuál. A jo, jasně že jsem ráda, že jsem se nenarodila uprostřed druhý světový, jasně že jsem ráda, že můžu na netu vykřičet celému světu, co si myslím o našem premiérovi, a nikdo mě za to nezavře, ale možná, jenom možná to i tak není úplná brnkačka, žít v době, kdy od vás všichni očekávají, že budete úplný zázračný dítě, protože — no jak byste nebyli, vždyť máte tolik možností, co my jsme neměli, to pak musí jít samo, no ne?*“¹⁸⁶ Často je starší generace vnímá jako lidi, kteří mají všechno. Nemají si téměř na co stěžovat a právo být příliš přecitlivělí. Bareš dává ale najevo, že každá doba má své problémy a jedinec zažívá nejistoty v různých sférách života a je na něj vyvíjen velký tlak. Příběhy met ukazují, že problémy mladistvých a mladých dospělých by neměly

¹⁸³ Tamtéž, s. 132.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 91.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 44.

¹⁸⁶ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 124–125.

být zesměšňovány a generalizovány jen proto, že pro starší generaci se mohou jevit jako triviální. Na jednu stranu jsou zde mladé generace vykreslovány kriticky a ironicky, ale na druhou stranu román nabízí určitou cestu k jejich pochopení. Mladší i starší generace jsou tu představovány z více úhlů pohledu.

Odsouzení ke svobodě

Téma ztráty identity a hledání sebe sama v *Metě* připomíná, že člověk má sice mnoho možností, jakou cestou se do budoucna může vydat, avšak objevuje se otázka, zda ta cesta, pro niž se rozhodl, je správná. Společnost nabízí velkou svobodu volby. To je do jisté míry pozitivum, na druhou stranu to může u některých způsobovat onu ztrátu, nejistotu, nemožnost se rozhodnout a psychické problémy. I přes toto zdání velké svobody je jedinec nastavenými hodnotami společnosti často tlačěn do něčeho, co mu třeba nemusí být přirozené. „*Žijem si svůj krásnej život plnej avokádovejch toustů a závislosti na smartphonech a všechno je růžový jak Rio de Janeiro filtr na storičkách. Tak jak je do prčic možný, že roční statistiky sebevražd náctiletejh jsou dneska nejvyšší od tý doby, co prvního zoufalce napadlo skočit z mostu? Jak je možný, že každá čtvrtá holka v Británii zažije symptomy klinický deprese dřív, než oslaví svoje čtrnáctý narozeniny, zatímco v Čechách se rok co rok tisíce mladejh holek pokoušej odnaučit strkat si po obědě prsty do krku, protože jim reklama na novou edici Victoria's Secret řekla, že jsou moc tlustý? Jak jinak si to vysvětlit než tím, že jsme narcistický drama queens s patologickou závislostí na pozornosti, když se přece kruci máme o tolik líp než kdokoli před náma? Když na rozdíl od nich máme svobodu? Svobodu. Jo, tu máme. Jsme k ní odsouzený.*“¹⁸⁷ Čtenář na základě Lenčinych myšlenek uvažuje, co vlastně znamená být odsouzen ke svobodě, ke svobodě zvolit si a nést následky svého jednání. Měl by si takto uvědomit, že pokud má v životě tolik možností, musí za ně převzít odpovědnost a uvažovat nad tím, co si zvolí.

Dalším aspektem svobody, na který text upozorňuje, je, že člověk je sice obdařen svobodou a může se volně rozhodovat, narazí však na situace, kdy někomu jeho rozhodnutí nebude dostatečně dobré. Ve společnosti se neustále setkávají lidé s odsuzováním, neboť některé věci jsou stále stereotypně zakořeněné jako ty lepší. „*Moje máti neví, že se flákám*

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 124.

na socce. Myslí si, že dělám práva.“¹⁸⁸ Společnost je nastavena tak, že být například hubený a krásný představuje lepší život a zapojení do společnosti. Ne vždy může jedinec být tím, kým chce, aniž by ho společnost nesoudila, proto svou pravou tvář raději schovává.

Život mladých generací a vliv sociálních sítí na jedince

Životy mileniálů a generace Z jsou zrychlené, chaotické a zaslepené. Stále techničtější způsob života je ovlivnil, ale Bareš upozorňuje na to, že jednatel sám za to v mnohém ani nemůže. Přizpůsobuje se. Všichni by si však nebezpečí médií měli uvědomovat a pokusit se tomu částečně bránit. Velký problém představuje neustálá přítomnost přetvářky na sociálních sítích, předsudky, neupřímnost a nenávisť, jež mají velký vliv na psychiku jedince. Technika se stala natolik součástí moderního života, že si ho bez ní především mladí nedokáží představit. Často nehledí už na věci kolem sebe, krásy světa, neuvědomují si, které lidské hodnoty jsou důležité. Pokud už někdo prozře a rád by pohlížel na život jinak, ostatní ho nepochopí. To může vést k psychickým problémům a pocitu ztracenosti. Mety na sítích vystupují jako zcela sebevědomí mladí lidé, ale opak je často pravdou. „*Jo, no, je to mazec. Máme i pár veřejných osobností. Je to taková věčná ironie psychoterapie, že největší zájem o ni jeví lidi, kteří na sociálních sítích vystupují úplně normálně sebevědomě.*“¹⁸⁹ Čtenář je svědkem, že jejich životy nejsou dokonalé.

Meta dává kritizuje následky způsobené médii a sociálními sítěmi. Tematizuje neupřímnost, závislost, psychické problémy a ukazuje, že to v online prostředí není tak úžasné, jak se na první pohled může jevit. „*Já jenom doufal, že se tu setkám s ostatníma lidma, který trpěj, víte, tou... tou neustálou mediální pozorností, víte, co myslím? Občas si fakt říkám, že ještě trochu a zmagořím z toho. Fakticky, je to... Vysávající. Občas se naduplikuju jenom proto, abych od toho všeho mohl utýct, abych měl aspoň na chvíli pokoj a čas jenom pro sebe...*“¹⁹⁰ Bohužel tato myšlenka a kritika sociálních sítí je vložena do díla trochu prvoplánově skrz doslovné vyjádření met, které se svěřují se strastmi publicity.¹⁹¹ Čtenář však tuto myšlenku díla může mnohem více vnímat a interpretovat u mety PyroKate, které je poskytnut v příběhu větší prostor. Na ní je nejvíce vidět vliv

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 45.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 107

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 118

¹⁹¹ ZuzkaAnotuje. In: *YouTube* [online].

sociálních sítí a co způsobuje nezáměrně fanoušků o její pravou povahu. Ukazuje se jejich nenávisť a falešnost. Lidé využívají média k zprostředkování senzací, aby jim jejich život přišel alespoň trochu zajímavý. Nikdo nemá vlastně zájem zjistit, jaké mety skutečně jsou. „, *Vybudovala jsem si tuhle... nasranou pubertální personu, abych měla čím ventilovat všechny ty sračky, kterýma jsem si ve svejch nácti procházela, ' pokračuje PyroKate. 'A teď, když se jí snažím zbavit, protože, světe div se, jsem se v mezichase vyvinula v něco aspoň zdánlivě připomínajícího zajímavou lidskou bytost, mě lidi na netu klidně rozcupujou na kusy, protože kvůli tomuhle mě odebírat nezačali. ' Unaveně vydechne. 'Mohla bych... vyprávět o tolika věcech, o architektuře, o knížkách, co čtu, o místech, který jsem navštívila... O osobě, kterou dneska ve skutečnosti jsem. Ale vybučej mě, dokud PyroKate někomu nepodpálí bavoráka nebo něco, ' zaškaredí se na Bobana. “¹⁹² S tím úzce souvisí téma svobody, jež jsme zmiňovali výše. Na první pohled se může zdát, že PyroKate má na výběr, jenže jakmile se zaměří na něco jiného, než je od ní očekáváno, je za to odsuzována. A to je právě jeden z největších problémů dnešní společnosti, především v showbiznysu. Musí se s tím ale pokusit vyrovnat a převzít za to odpovědnost, neboť to za ni nikdo jiný neudělá. To samé platí pro Lenku a její ztrátu sebe samé.*

Odlišnost

Pokud se někdo odlišuje od zbytku společnosti, je na něj často nahlíženo kriticky. To je jedno z velkých témat moderní doby. Každý má nárok zapadnout do společnosti, přestože něčím vybočuje, neboť kdo má právo rozhodovat, co je normální. Ať už se to týká například sexuální orientace, genderu, ras nebo odlišných názorů. Neustále se bojuje o rovnoprávnost a jednotné postavení všech v rámci společnosti. „, *Měl jsem to radši, když bylo všechno postaru. Když lidi byli ještě normální. ' A moje jedenáctiletý já škytlo, shodilo ze sebe deku a uhánělo se zamknout do pokoje se slzama v očích. Probrečela jsem celou noc až do svítání. Protože právě ten den jsem o sobě zjistila, že nejsem normální. “¹⁹³ „, *Co je to vůbec za logiku, zavírat tě jako kriminálního ještě předtím, než uděláš něco špatného? “¹⁹⁴**

¹⁹² BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 123.

¹⁹³ Tamtéž, s. 15.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 64.

Autor prostřednictvím Lenky také dává najevo, jak individuum vnímá, když má odlišné názory od zbytku společnosti, jež by mu měla být blízká. Lenka se od ostatních met v mnohém liší, nechce žít jako většina z nich a často jimi opovrhne. Také si všimá, že nemá nikoho, kdo by ji zcela rozuměl. Ale právě skrze tyto její hodnoty sleduje čtenář důležité faktory ovlivňující podobu dnešního světa a společnosti v globálním měřítku.

Stalking, sexuální zneužívání a znásilnění

Román předkládá, jaké nebezpečí stalking představuje. Už se nejedná o tabu témata, ale stávají se stále více součástí literatury, zejména NA. Dílo demonstruje, jak společnost často vnímá sexuální násilí a pohlavní zneužívání a jak je znásilnění a jeho nahlašování stále velkým problémem. „*Nemluvě o ironii toho, že právě od těch slušnejch Čechů, který se v hospodě u točenýho s buřtem tak rádi rozohňujou nad imigrantama znásilňujícíma naše ženy, se nejčastěj dozvíte, že když chodí oblečená takhle, tak si o to koledovala. Umíte si představit, že vás někdo na ulici flákne bejsbolkou po hlavě, a když to doma řeknete rodině, dozvíte se, že jste si o to říkali, když jste si nevzali helmu? Umíte si představit, že se vrátíte domů po jednom z nejpříšernějších zážitků, jaký jsou v naší realitě jenom k dostání, a reakce, který se dočkáte, je, že jste se neměly takhle oblíkat? Ročně je v Česku znásilněno asi sedm tisíc žen. Nahlásí to odhadem jedna z deseti.*“¹⁹⁵ Román neupozaduje stereotypy, jež jsou s těmito tématy spjaté. Muž, jenž uloví ženu, je úspěšný a obdivovaný, žena, pokud uloví muže, je odsuzována jako „lehká“. Tento stereotyp prostupuje celou naší společností a je pevně zasazen v její kolektivní mysli, ale román nabízí i jiný pohled na tuto problematiku. Kritizuje stereotyp, že si jedinec může za sexuální obtěžování sám. Důležitou myšlenkou díla je kritika těchto stereotypů, „sexismu“ a nazírání mužů na ženy. Kontroverzním se stává téma znásilnění. Otevírá se otázka, zda se jeho činy považují opravdu za znásilnění. Dívky s ním šly na jednu stranu dobrovolně, ale zároveň se domnívaly, že je to někdo jiný.

Text zprostředkovává, jak se z pohlavního styku a cesty k němu neustále dělá základní pilíř, jenž ovlivňuje naše chování. „*Sex je... zvláštní věc. Chci říct, zamyslete se nad tím. Představte si to. Fakticky. Představte si to. Vždyť je to směšný, ne? A stejně jsme*

¹⁹⁵ BAREŠ, Pavel. *Meta*, s. 208–209.

*z toho udělali základní stavební kámen všeho, co na světě považujeme za důležitý.*¹⁹⁶ Dochází zde ke kritice společensky zarytého přesvědčení a stereotypu, že po sexu vlastně všichni touží, a pokud je někdo sexuálně zneužit, může si za to často sám. „*Fun fact? My holky jsme zvyklý bejt kořist. Naučili jste nás to. Vy. My... Všichni. Celá společnost. Muž: loví. Žena: dává si záležet, aby se nenechala ulovit moc snadno. Touhle vykloubenou filozofií se řídí celej náš svět.*“¹⁹⁷

V díle je demonstrován paradox a kontrast v pohledech na vztahy v romantických knihách, filmech, seriálech i ve skutečném životě. Člověk si velice často „nezdravé“ vztahy neuvědomuje a nedochází mu, že ve vlastním životě by to vlastně nechtěl. Málokdo si dokáže zmíněná témata v romanticky idealizovaných příbězích propojit se svým skutečným životem, odsoudit stereotypy a rozpoznat manipulaci. „*Fun fact? Joseph Gordon-Levitt, kterej hrál v 500 dní se Summer hlavní roli, se celý roky snažil fanouškům filmu vysvětlit, že jeho postava není žádný romantický ideál. Že je to sobec posedlej vlastní vykonstruovanou představou holky, kterou se rozhodnul promítat do nic netušící Zoey Deschanel. Že člověk, kterej hledá smysl života ve vás, protože ho neumí najít nikde jinde, vám ani tak neproказuje lásku, jako vás spíš drží jako rukojmí. Ne že by o tom Gordon-Levitt někoho přesvědčil. Všichni ten film – a jeho hlavního hrdinu – milujou. Je totiž tak romantický.*“¹⁹⁸ Dílo na tyto problémy upozorňuje prostřednictvím věcí, jež čtenář zná, a tudíž ho to hlouběji zasáhne. Sám si totiž třeba neuvědomuje, že nad manipulativní láskou a vlastnictvím by se měl zamyslet jinak. V tom lze pozorovat onu absurditu smýšlení, na niž román neustále naráží.

Shrnutí témat a myšlenek

Zabývali jsme se těmi nejdůležitějšími tématy a myšlenkami, jež text obsahuje a sděluje. Nyní shrneme naše pozorování ohledně smyslu, významu díla a toho, v čem může mladým otevřít oči, v čem jim může pomoci a jaké otázky si na základě četby mohou klást. Mladá generace potřebuje číst o problémech vrstevníků k uvědomění si, jaký je skutečně dnešní život, v čem tkví jeho pozitiva a nedostatky.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 202.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 160.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 260.

Dílo přesně popisuje moderní dobu a chaotický způsob života, ztracenost, povrchnost společnosti, v jaké prázdnotě a ztracenosti žije, neboť vše se točí kolem techniky, médií, senzací, peněz, moci, kariéry. Jedná se o vhléd zvenčí do toho, jak mladé generace žijí, co považují za důležité a jak vzniká čím dál větší mezigenerační propast. Cesty starší a mladší generace se rozcházejí a nedokáží spolu příliš najít řeč. Starší generace lpí na starších hodnotách a nechápou mladé. Stejně je tomu naopak. Nikdo se navzájem příliš nechápe, v chaotickém světě se snaží každý najít svou cestu.

Dílo upozorňuje na psychické problémy, ztrátu identity a společenské faktory, které je způsobují. Jde o působivou generační výpověď o době, v níž se osobnost jedince ztrácí. Společnost se potýká s globálními změnami a budoucí cesta je nejistá. Mladí volí to, co je jim nejpřístupnější. Své životy sdílejí na sociálních sítích, někdy dokoce ony jejich život určují. Jedinec od sebe příliš očekává. Chce od sebe a od ostatních jen to nejlepší a selhání se neakceptuje. Snaží se dosáhnout úspěchu. Hektický způsob života plný techniky, touze po senzacích, moci, přetvářky vede ke ztrátě vlastní identity.

Bareš také dává najevo, že sexuální obtěžování představuje aktuální problém a kritizuje pohlížení na jedince jako na sexuální objekt.

To vše Bareš představuje na atraktivním a napínavém fantasy příběhu, jehož děj funguje jako prostor pro jejich vyjádření. Lze konstatovat, že děj, žánr fantasy či thriller nehrají ve významu díla roli. Ten tkví ve výše zmiňovaných tématech a myšlenkách, jež dokáže Bareš podat působivým způsobem vyprávění. Ze žánrů si Bareš vzal jen to nejdůležitější, aby podal zprávu o dnešním světě a společnosti, proto se nejedná pouze o jednoduchou a odpočinkovou četbu v rámci populární literatury.

4 Didaktický potenciál – využití díla v literární výchově na vyšším gymnáziu

Vzdělávání je považováno za jeden z nejvýznamnějších faktorů pro rozvoj společnosti. Didaktika je oborem zabývajícím se teoretickými a praktickými aspekty vzdělávání. Jejím cílem je zkoumat, jak nejlépe a nejefektivněji zprostředkovat vzdělávací obsah studentům. V moderní didaktice je důležité žáky motivovat k učení pestrými metodami a formami výuky, aktivizovat je, snažit se o to, aby je výuka nenudila a stala se pro ně skutečně přínosnou, motivovala je ke vzdělávání, rozvíjela jejich kognitivní dovednosti a myšlení.

V poslední části této práce se zaměřujeme na didaktické využití románu přímo ve výuce. Nevěnujeme se pouze prožitkovému čtenářství, k němuž tradičně nenáročná YA a NA literatura slouží, ale cílem bude s žáky nalézt v díle hlubší myšlenky, význam textu a přemýšlet nad tématy, jež by si vztáhli ke svému životu. Chceme se také zaměřit na narativní stránku textu. Chceme pomoci žákům analyzovat základní výstavbu díla, roli vypravěče a funkci jeho způsobu vyprávění. Předcházejícím rozbohem a interpretací jsme se pokusili prokázat, že *Meta* nabízí cestu k poznávání moderní literatury a uvědomování si důležitých skutečností ve spojení s dnešní společností a jejím vlivem. Román *Meta* může být zaujmout a motivovat k četbě žáky, kteří složitější uměleckou literaturu nevyhledávají, příliš jí nerozumí, nebo jen nesplňuje kritéria pro jejich zaujetí, ztotožnění se s obsahem a vyzněním, čímž je odrazuje je od dalšího čtení. Učitelé se snaží držet učiva a děl k maturitě a neodbočovat od nich. Tomu rozumíme, ale nemělo by se zapomínat na rozvoj celkového čtenářství u starších žáků. Často se jen učí nazpaměť předem daná fakta, které budou potřebovat u maturitní zkoušky, ale méně se učí nahlížet hlouběji do textu a skutečně mu porozumět. „Žákům se proto předkládají učitelem (školou) vybrané texty, které jim nic neříkají. Skryté kurikulum tak žáky učí, že číst je nekonečné utrpení a nuda. Pokud chceme, aby se žáci dobrali i náročnější četby, musíme v nich nejprve vzbudit potřebu a chuť číst. K tomu nejlépe poslouží jakákoli kniha, text, který žáka zaujme. Teprve u žáka, který čte, můžeme rozvíjet jeho čtenářské návyky a dovednosti a usměrňovat jeho preference.“¹⁹⁹

¹⁹⁹ KOŠTÁLOVÁ, Hana: Podmínky pro rozvíjení čtenářské gramotnosti ve škole. In: *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online], s. 10.

To dle nás neplatí jen na základní, ale právě i na střední škole nebo gymnáziu, kde mládež zakouší nové zkušenosti. Vybrané YA a NA texty mohou nabídnout nové podněty, ze kterých může čerpat, protože se výrazně věnují aktuálním tématům mladistvých a mladých dospělých, spadá do moderní literatury 21. století a je snadno dostupná a interpretovatelná. Postupně se mohou dostávat k četbě a porozumění náročnějších textů. Tímto včleňováním populární literatury do hodin literární výchovy nechceme devalvovat dosavadní očekávané cíle a výstupy v literatuře, ale jistým způsobem obohacujeme a modernizujeme mnohdy opakované a pro žáky neatraktivní kurikulum. Výuka by měla pružně reagovat na vzdělávací potřeby žáků a studentů, protože stejně jako se vyvíjí společnost, se musí vyvíjet i didaktika a školství. Nabízíme tímto způsobem zpestření výuky a počáteční cestu k motivaci žáků k četbě a celkově k práci s literárními texty, na nichž se je mohou učit analyzovat a interpretovat.

4.1 Lekce dle zásad obecné didaktiky, didaktiky literatury a v souladu s RVP

Literární výchova je klíčovou součástí vzdělávacího systému, jež je integrována do předmětu český jazyk a literatura. Tato podstatná složka vzdělávání rozvíjí klíčové kompetence uvedené v Rámcovém vzdělávacím programu (dále jen RVP). Koncipovali jsme lekce tak, aby práce s románem *Meta* odpovídala požadavkům a zásadám RVP. Vybrané učivo a výstupy, na něž jsou lekce mířeny, uvádíme v samotných přípravách.

Jednou ze stěžejních složek literární výchovy je rozvíjení čtenářské gramotnosti. „*Díky rozvíjení čtenářské gramotnosti ve školách se z každého žáka může stát přemýšlivý a nezávislý čtenář.*“²⁰⁰ Následující přípravy se zaměřují na rozšiřování znalostí literární teorie a rozvíjení rovin čtenářské gramotnosti, kterými jsou vztah ke čtení, porozumění textu, vyhodnocování porozumění textu, vyvozování závěrů, kritické zhodnocení, umění argumentace a tvoření názorů, sdílení.²⁰¹

Toho všeho lze stěží dosáhnout jen frontální výukou založenou na kulturně–historických faktech a přednášených předem daných informací o díle. Žáci v takovém

²⁰⁰ Tamtéž, s. 8.

²⁰¹ KOŠTÁLOVÁ, Hana: Čtenářská gramotnost a její složky. In: *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online], s. 14–15.

případě aktivně s textem nepracují a nepřemýšlejí nad tím, jak je vystavěn a jaký má smysl. Za základ hodin literatury považujeme „čtenářsky pojatou literární výchovu“,²⁰² k níž neodmyslitelně patří aktivní práce žáků. Takový způsob vyučování nepojímá čtení jen jako nutnost, ale jako prostředek interpretace a čtenářského prožitku. Pokud chceme, aby literární výchova skutečně dosahovala výstupů předkládaných v RVP, nestačí předávat žákům pouhá fakta, jež si mají zapamatovat. Pokud žák nad textem sám přemýšlí, analyzuje a interpretuje ho, rozvíjí své schopnosti a dovednosti nejen v oblasti literatury, ale učí se kritickému myšlení a rozvíjí celkovou čtenářskou gramotnost. Buduje si postoje vůči světu, společnosti a učí se uvědomovat si podstatu lidských hodnot. To vše je pro budoucí aktivní život ve společnosti nepostradatelné. Poznáváním fikčních světů se učí chápat svět reálný, jeho zakořeněný řád a národní kulturu. Tím vším rozvíjí svou osobnost. Práce s textem nabízí čtenářský, estetický, emocionální zážitek, novou inspiraci do života a nový, případně kritický, pohled na společnost.²⁰³

Obsažení aktuálních témat v *Metě* týkajících se společnosti, psychologie či bezpečnosti a kriminality funguje nejen jako obohacující a zajímavý prvek v literatuře, ale kladně působí na celkový rozhled či práci s průřezovými tématy a mezipředmětovými vztahy.

Následujícími přípravami se snažíme rozmanitými vyučovacími metodami, strategiemi, tématy a cíli žáka zaujmout, motivovat ho, rozvíjet kompetence a všechny výše jmenované schopnosti a dovednosti, jež jsou dle RVP součástí literární výchovy a vzdělávání. Cílem je žáky induktivní metodou aktivně zapojit do diskuse, do práce v hodině (samostatně, ve dvojicích i skupinách) a vést je i k samostatné práci. Základ lekcí představuje třífázový model učení, jenž obsahuje fáze evokace (aktivizace, zjišťování prekonceptů, motivace), uvědomění (získávání nových informací a propojování s informacemi z evokace) a reflexe (fixace a zobecnění). Žáci se tak učí v souvislostech a propojují si své prekoncepty s nově zjištěnými informacemi, jež nakonec zobecňují, upevňují si je, systematizují a využívají k rozšiřování vědomostí. Rozvíjí tak celkově svou

²⁰² HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru: od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*, s. 43.

²⁰³ Tamtéž, s. 11–12.

osobnost.²⁰⁴ Pokusili jsme se zvolit rozmanité formy a metody výuky, abychom žáky motivovali a zaujali. Cílili jsme na to, aby výuka byla co nejvíce efektivní vzhledem k vytyčeným cílům jednotlivých lekcí.

4.2 Lekce a jejich přípravy

Rozvoje výše zmiňovaných schopností a dovedností chceme docílit interpretací textu z několika aspektů – analýzou časoprostoru, jazyka, postav, vypravěče, způsobu narace a vystižením nosných myšlenek textu. Cílíme na to, aby žáci dokázali vyjádřit zážitky z četby, spojili si skutečnosti ve fikčním světě se světem reálným a svými zkušenostmi. Kromě toho se snažíme, aby pochopili vznik YA a NA literatury a porovnali román s podobnými tituly, jež znají, a s uměleckou literaturou.

Zaměřili jsme se na vybrané analyzované oblasti románu a vložili je do dvou lekcí s devadesátiminutovou časovou dotací. Struktura příprav má následující podobu: vždy stručně popisujeme téma lekce, uvádíme, pro který ročník je určena, které učivo obsahuje a ke kterým výstupům RVP směřuje. Definujeme konkrétní cíle, jež jsou orientovány na žáka a na to, co se aktivně naučí a dokáže. Uvádíme využití metody a poté popisujeme konkrétní podobu evokace, uvědomění a reflexe.

První lekce je zaměřena na seznámení s dílem a na pochopení stěžejních témat, jež jsou žákům blízká a mohla by je motivovat k dalšímu čtení. Usilujeme o to, aby si žáci tato témata dokázali propojit se svým vlastním životem a společností kolem nich. Druhá lekce je věnována vypravěči a jeho narativním postupům, které jsou podstatné pro autorův záměr zprostředkovat autentickou zповěď mladé generace. Obě lekce jsme se snažili koncipovat tak, aby trénovaly čtenářovo přemýšlení a uvažování.

Na konci této kapitoly hodnotíme jejich realizaci a účinnost na základě výsledné práce žáků a uvádíme, zda se podařilo naplnit jejich cíle.

²⁰⁴ ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: Třífázový model učení* [online].

4.2.1 První lekce

Popis lekce: Slouží k seznámení s dílem a jeho hlavními tématy.

Ročník: sexta/septima (2. a 3. ročník gymnázia)

Učivo dle RVP G: metody interpretace textu – interpretační postupy a konvence, význam a smysl, popis, analýza, výklad a vlastní interpretace textu; čtenářské kompetence; interpretace a přeinterpretování; způsoby vyjadřování zážitků z literárních děl a soudů nad nimi (osobní záznamy, anotace, kritika a recenze, polemiky)

Očekávané výstupy dle RVP G: objasní rozdíly mezi fikčním a reálným světem a vysvětlí, jakým způsobem se reálný svět promítá do literárního textu, jaký vliv může mít svět fikce na myšlení a jednání reálných lidí; při interpretaci literárního textu ve všech jeho kontextech uplatňuje prohloubené znalosti o struktuře literárního textu, literárních žánrech a literárněvědných termínech; postihne smysl textu, vysvětlí důvody a důsledky různých interpretací téhož textu, porovná je a zhodnotí, odhalí eventuální dezinterpretace textu

Časová dotace: 90 minut

Cíle: Žák porovná motiv jedinců se superschopnostmi v *Metě* se svou dosavadní kulturní znalostí. Interpretuje jedno z hlavních témat a nosnou myšlenku díla – zpověď mladé generace o ztrátě identity, přetvářce a odsouzení ke svobodě. Na základě této interpretace objasní funkci fantastického prvku v románu.

Formy a metody: Třífázový model učení (E-U-R), diskuse, myšlenková mapa, předvídání a propojování informací, čtení s otázkami, argumentace na základě textu, vyhledávání v textu

Samotná lekce:

Evokace:

- 1) Diskuse: Jakou byste si vybrali superschopnost a proč? Co byste s ní dělali?
- 2) Myšlenková mapa: motiv superhrdinů (jaké znají, jaké je jejich poselství/pro co se rozhodli, co dělají, jaké mají životy apod.)
- 3) Co pro vás znamená svoboda? Existuje nějaká její míra? Jak se liší vaše svoboda od svobody starší generace?

*Cílem evokace je aktivace kulturní a čtenářské zkušenosti žáků (prekonceptů). Většina z nich bude znát mnoho příběhů (knih, filmů a seriálů) o bytostech se superschopnostmi. První otázka směřuje na to, že máme bytosti se superschopnostmi zafixované jako hrdiny a zachránce světa, ale v *Metě* tomu tak není. K této otázce se vrátíme v rámci reflexe, kdy porovnáme rozhodnutí žáků s významem met v knize. Budeme uvažovat nad tím, co to o nich a naší společnosti vypovídá. Tuto myšlenkovou mapu poté srovnáme s mapou vytvořenou ve fázi reflexe. Žáci si tak uvědomí, že nelze považovat lidi se superschopnostmi automaticky za hrdiny a idealizovat si je.*

Uvědomění (čtení s otázkami a předvídání, diskuse):

1. část

Žáci dostanou k dispozici texty²⁰⁵ a strany 9, 10 si přečteme společně nahlas.

Žáci dostanou pokyn k tomu, aby si vždy podtrhli části, které je zaujaly. V rámci otázek si vždy řekneme, co je zaujalo a proč.

1) Příběh je o lidech se superschopnostmi. Co od příběhu očekáváte?

2) Jaká bude dle vás role lidí se superschopnostmi v *Metě*?

Následuje dočtení II. kapitoly na str. 11.

3) Kdo to jsou mety? K čemu schopnosti skutečně využívají a proč?

4) Kde se příběh odehrává? Jak se reálný svět prolíná do fikčního? Proč autor zasazuje dle vás příběh do vám tak známého prostředí?

*Diskuse o vlivu reálného světa na fikční a o záměru, aby problémy ve společnosti, jež *Meta* ukazuje, byly co nejautentičtější a blízké mladým čtenářům.*

2. část

Čtení pokračuje na straně 135. Jedná se představu, jak se Lenka svěřuje o nejistotách svého života. Takto s tím seznámíme i žáky před přečtením úryvku, abychom je uvedli do děje a oznámili, jaká je Lenčina schopnost a jak se ohledně ní cítí.

5) Jakou superschopnost má Lenka? K čemu ji využila a proč?

6) Jaký to mělo dopad?

²⁰⁵ viz Příloha č. 2.

Přečtení textu na straně 122, 123.

- 7) Popište život PyroKate, její pocity, po čem touží a proč? Jaký dopad na ni měly reakce ostatních? Proč si vybudovala „nasranou pubertální personu“?
- 8) Co se stane, když PyroKate a Lenka ukáží svou pravou tvář?
- 9) Posuďte, po čem lidé touží dle života a osudu PyroKate? Proč tomu tak je?
Touha po senzacích, obyčejnost nikoho nezajímá, únik z vlastních životů.
- 10) Jaká témata oba úryvky spojují? Jakým způsobem je zde zobrazována přetvářka?
Touha po tom být sám sebou, ztráta identity, doslovná i metaforická přetvářka.

3. část

Přečtení textu na straně 124.

- 11) Jak Lenny myslí to, že je mladá generace odsouzena ke svobodě?
- 12) Propojte myšlenky „jsme odsouzeni ke svobodě“ a „všichni hrajeme divadlo“ (název 1. epizody) s příběhem a postavami. Jak je to celé propojené? Podtrhněte si v textu části, které myšlenky utváří nebo s nimi souvisejí.

Žáci zde mohou pracovat ve dvojicích a diskutovat spolu. Cílem je, aby si žáci uvědomili, jak tyto myšlenky příběh zprostředkovává a co znamenají. Jde o uvědomění, že sice máme svobodu, ale často nás za svobodná rozhodnutí lidé odsuzují. Příliš možností také může vést k tomu, že člověk ztratí sám sebe a neví, co si vybrat. Proto se často chová jinak a neukazuje své pravé já, což může vést k různým psychickým problémům. Na základě toho také hrajeme divadlo, aby nás lidé viděli v lepším světle, chceme se jim zalíbit (i sami sobě), jenže poté už to nejsme my.

- 13) Charakterizujte mladou generaci a její život na základě úryvků. Řekněte, čím je moderní společnost nejvíce ovlivněna a jak se to odráží na jejím chování.
Žáci si propojí myšlenky z evokace a předvídání o metách s informacemi, jež se dozvěděli z úryvků. Zároveň už začnou uvažovat nad tím, jak naši společnost ovlivňují média, peníze a touha po senzacích. Zjistí, že text vlastně vypovídá o jejich generaci a způsobu života.
- 14) Je příběh skutečně o superhrdinech? Jakou roli v příběhu superschopnosti plní? Jde primárně o fantasy/sci-fi román?

Fantastický prvek zvýrazňuje problémy v životě jedince a ve společnosti. Na základě superschopností je vidět, na čem dnešní společnost v mnohém stojí. Přetvářka je zde zobrazena nejen metaforicky, ale i doslova, což znásobuje vyznění a smysl celého díla. Jde spíše o psychologicko-společenský román.

Reflexe:

- 1) Vytvořte druhou myšlenkovou mapu na téma lidé se superschopnostmi. Tentokrát se zaměřte na svá poznání z *Mety*. Zapojte do ní zjištěná témata, jejich životy a co je ovlivňuje.

Myšlenková mapa by se měla značně lišit od té v evokaci (sociální sítě, touha po senzacích, peníze a moc, showbyznys...). Žáci je následně porovnají a vyjádří své názory.

- 2) Diskuse: Porovnejte situace v úryvcích se svým životem a s lidmi ve vašem okolí. Kdy se chováte jinak, abyste se lidem zavděčili? Je to tak správně? Co dle vás hýbe světem? Po čem je největší poptávka a proč? Na čem jsou založeny hodnoty ve společnosti? Jak se vy zachováte, když váš idol udělá/vydá něco, co není typické pro jeho koncept?
- 3) Cítili jste se někdy podobně jako postavy, o nichž jsme četli? Z jakého důvodu?
- 4) Myslíte si, že svoboda způsobuje společnosti psychické problémy, nejistotu a přetvářku? Proč?
- 5) Čím se dílo liší od jiné young adult a new adult literatury, kterou znáte?

Na hodině slohu by se dalo téma propojit s úvahou zaměřenou například na přetvářku ve společnosti, či odsuzování; na vliv médií na kvalitu života; na životní situace mladé generace a její problémy.

4.2.2 Druhá lekce

Popis lekce: Po seznámení s klíčovými tématy, s fantastickým prvkem a jeho funkcí se tato lekce zaměřuje na způsob narace, typ vypravěče, jeho komunikaci se čtenářem a na způsoby budování napětí. Cílem je, aby si žáci vytvořili co nejkompaktnější obraz o vypravěči a způsobu jeho vyprávění. Lekce není cílena jen na získání a pochopení literárněvědných termínů, ale především na to, aby žáci pochopili, jak důležitou roli může v díle vypravěč zastávat.

Ročník: sexta/septima (2. a 3. ročník gymnázia)

Učivo dle RVP G: základy literární vědy – literární teorie; metody interpretace textu – interpretační postupy a konvence, význam a smysl, popis, analýza, výklad a vlastní interpretace textu; vyjadřování zážitků z literárních děl a soudů nad nimi (osobní záznamy, anotace, kritika a recenze, polemiky)

Očekávané výstupy dle RVP G: rozliší a specifikuje jednotky vyprávění (časoprostor, vypravěč, postavy) a zhodnotí jejich funkci a účinek na čtenáře; rozezná typy promluv a vypravěcí způsoby a posoudí jejich funkci v konkrétním textu

Časová dotace: 90 minut

Cíle: Žák si uvědomí přítomnost vypravěče, pozná typ vypravěče, analyzuje způsoby vyprávění a vyjádří se k jejich funkci. Zjistí, jakými způsoby vypravěč komunikuje se čtenářem a jak vypravěč buduje pocity (především napětí). Uvědomí si, že každý typ vypravěče využívá k vyprávění a představování světa odlišné postupy, což má vliv na chápání fikčního světa a vyznění smyslu celého díla.

Formy a metody (pomůcky): Třífázový model učení (E-U-R), interaktivní média (Mentimeter), diskuse, komentování textu na způsob podvojného deníku, práce ve skupinách, propojování informací, argumentace na základě textu

Samotná lekce:

Evokace: *Pomocí online programu Mentimeter zjistíme a aktivujeme prekoncepty žáků ohledně vypravěče. Nejdříve se zaměříme na vypravěče obecně. Budeme se ptát, co vše žáci ví o této kategorii, kdo to je vypravěč, jaká je jeho funkce, jaké znají typy. Poté se zaměříme konkrétně na personálního (homodiegetického) vypravěče a jak zpravidla takový vypravěč funguje, jak vypráví a zprostředkovává čtenáři fikční svět, postavy apod.*

Uvědomění (práce ve skupinách, čtení s otázkami, podvojný deník):

Žáci se rozdělí do pěti skupin a každá skupina dostane k dispozici pro ně vybrané úryvky,²⁰⁶ jež souvisí s konkrétním aspektem, který mají zkoumat. Každá skupina bude zkoumat jinou oblast. Po samostatné práci představí ostatním své poznatky a dohromady se

²⁰⁶ viz Příloha č. 3.

tak vytvoří celkový obraz o vypravěči v Metě a jeho způsobech vyprávění. Je ale nutné žáky seznámit s hlavní zápletkou románu, aby pochopili koncept ukázek a v příběhu se neztráceli.

Úkol:

Během četby zkoumejte, jak příběh podává, co je pro něj charakteristické. Zkoumejte, jak buduje ve čtenáři silné emoce, především napětí, jak vypravěč pracuje s dramatičností. Všimněte si často čísel stránek, abyste věděli, kde se v příběhu přibližně nacházíte a jak spolu části/úryvky případně souvisí. Svá zjištění poté budete prezentovat ostatním. Během četby si své poznatky a komentáře poznamenávejte do textu k příslušné části. Co vás na vypravěči a způsobu jeho vyprávění zaujalo a proč? Případně si vyznačte a okomentujte cokoli, co vás v úryvku zaujalo.

Ve skupinách se zaměřte na:

Skupina 1:²⁰⁷ Typ vypravěče, jeho základní charakteristiku a čím je specifický (jaký má vztah k příběhu, co vše ví, jakým způsobem promlouvá, jaký užívá jazyk, jaký čas k vyprávění užívá a jakou to má funkci, jak skrze něj čtenář poznává fikční svět).

Skupina 2:²⁰⁸ Co vypravěč vkládá do vyprávění? Jaký to má vliv na napětí čtenáře a jak mu to pomáhá v chápání fikčního světa? K čemu tyto „vsuvky“ slouží? Jakým způsobem zprostředkovává vypravěč čtenáři fikční svět a pohled na společnost?

Skupina 3:²⁰⁹ Kolik různých událostí v úryvcích je a o čem jsou? Mají nějaké společné téma? Co ve vás tento způsob předkládání událostí jako u čtenáře vyvolává? Co je na čtenáře kladeno? K čemu to slouží?

Skupina 4:²¹⁰ Jak vypravěč komunikuje se čtenářem, jakými různými způsoby se k němu obrací. Hledejte znaky, že vypravěč o něm ví. K čemu to slouží a co to ve vás způsobuje? Na co vypravěč občas odkazuje (str. 19), jakou to má funkci? Je snadné se s hrdinkou ztotožnit a proč?

²⁰⁷ text viz Příloha č. 3.

²⁰⁸ text viz Příloha č. 3.

²⁰⁹ text viz Příloha č. 3.

²¹⁰ text viz Příloha č. 3.

Skupina 5:²¹¹ Soustředte se na to, jaká vodítka vám vypravěč na různých místech zanechává. Jakým způsobem vypravěč podává informace? Jaký žánr vám takový způsob poskytování informací připomíná? Jakou to má dle vás funkci? Co tím vypravěč u čtenáře způsobuje?

Postup prezentace:

Nejdříve shrňte, co je obsahem textu a co se tam odehrává, co jste se dozvěděli z děje a jednotlivých událostí, poté charakterizujte vypravěče, jak tvoří vyprávění a příběh, jakými způsoby představuje fikční svět/příběh a jak buduje u čtenáře emoce a napětí. Vždy své domněnky dokládejte na textu. Na závěr přečtete ostatním, co vás mimo vypravěče zaujalo a proč.

Reflexe: Ve vybraných pasážích text přepište (transformace vypravěče):

a) Změňte typ a způsob vyprávění například ze subjektivního vypravěče na objektivního, který nebude zaujatý k fikčnímu světu, událostem, postavám a společnosti.

b) Můžete také převyprávět událost z pohledu jiné osoby, pokud se to hodí, a sledovat, jaký to má vliv na příběh, jeho vyznění a na vás.

c) Lze také nějakou napínavou část přepsat do času minulého a pozorovat, zda se napětí mění. Můžete tyto tři možnosti také zkombinovat.

4.3 Zhodnocení lekcí, práce žáků, zpětná vazba a alterace

V této kapitole zhodnotíme průběh a výsledek lekcí. Nejdříve vždy uvedeme, zda časová dotace byla dostatečná, zda jsme dosáhli očekávaných cílů a výstupů. Popíšeme, jak probíhalo plnění jednotlivých úkolů, jak žáci odpovídali a jaké práce v rámci hodin vytvořili.

4.3.1 První lekce

Průběh, aktivita žáků (důkazy o učení) a zpětná vazba

Hodiny (2x 45 minut) jsme uskutečnili ve druhém ročníku vyššího gymnázia. Lekce proběhla ve větší míře dle příprav. Objevily se doplňující otázky dle zájmu a postřehů žáků. Časová dotace byla dostačující. Očekávané cíle byly dle našeho názoru splněny a lekce byla

²¹¹ text viz Příloha č. 3.

pro žáky dle jejich aktivity, reakcí a zpětné vazby zajímavá a přínosná. Celkově bychom označili hodinu za funkční, pro budoucí práci s texty bychom jen upravili formulaci otázek, neboť si žáci nebyli vždy zcela jisti, jak mají odpovídat.

V rámci evokace žáci odpovídali na otázky. Bylo znát, že je jim téma superschopností a superhrdinů blízké a znají mnoho příběhů, které ovšem z většiny představují typické pojetí bytostí se superschopnostmi, které zachraňují svět. U otázky ohledně svobody žáci váhali a nevěděli, na co přesně směřuje. Svoboda je pro ně zcela samozřejmá a nepřemýšlejší, kde má své případné meze, ani jaká rizika může obnášet. Nakonec jsme společně uvedli některé výhody, nevýhody, rozdily vnímání svobody ve srovnání se staršími generacemi. Diskutovali jsme otázky, zda mají starší generace určité předsudky a velká očekávání od potomků, když mají tolik možností.

Ve fázi uvědomění jsme si úryvky dle přání žáků četli všichni společně a nahlas. Během čtení měli za úkol si označit části, jež je zaujaly. Vždy jsme prodiskutovali, proč si označili zrovna tuto část. Často se objevovaly odpovědi, že jim to připomíná prostředí YouTube, jak oni vnímají influencery, nebo že se občas takto také cítí.

Po odpovědích na otázky jsme se vraceli k textu, aby žáci mohli své myšlenky, názory a argumenty doložit na textu. Na takový způsob práce s textem nejsou žáci navyklí a nedokázali své odpovědi vždy prokazatelně doložit. Někdy bylo potřeba je podpořit a navést je, aby byli schopni odpovědět na požadované otázky. Během lekce jsme však postupně pozorovali, že se žáci uvolňují a témata jim přijdou zajímavá. Diskuse proto byla stále plynulejší a zapojovalo se dobrovolně stále více žáků. Během pokládání otázek jsme však usoudili, že se některé částečně překrývají a soustředí se na podobné oblasti, bylo vhodné otázky revidovat, sjednotit a upřesnit (viz níže Návrh alterace).

Největší komplikaci představovala pro žáky otázka ohledně výroku „jsme odsouzeni ke svobodě“. Nedokázali si pod tím představit něco konkrétního. Jako úspěch hodnotíme, když jeden z žáků dospěl během diskuse o mladé generaci k názoru, že román částečně sice kritizuje způsob jejich dnešního života, zároveň ho ale také obhajuje. Jinak se žáci v textu orientovali, přemýšleli nad jeho sdělením, smyslem a nad tím, jak odkazuje k realitě a současnému způsobu života.

Občas se ze strany vyučujícího či žáků objevily doplňující otázky. Zajímavá a přínosná byla diskuse o úryvku, kdy se Lenka svěřuje o svých pocitech. Žáci uvažovali, co znamená „černá mastná kaluž“, jež se pod ní rozlévala. Dostali jsme se tak i k užívání metafor v literárním textu.

V reflexi jsme se vrátili k otázkách v evokaci. Myšlenkové mapy se podstatně lišily od předchozích. Diskutovali jsme nad tím, proč tomu tak je, jak se mety liší od běžného pojetí superschopností. Život a osudy mladé generace představované v románu jsme porovnávali s životními zkušenostmi žáků a dospěli k názoru, že román skutečně vypovídá o nich samotných a jejich častých problémech způsobených odsuzováním, přetvářkou a svobodou volby. Zároveň jsme to porovnali s názory starší generace, které předkládaly žáci sami. Došli k závěru, že problémy jejich generace sice spočívají v něčem jiném, jsou často povrchní ale částečně opodstatněné. Neměly by být tedy zjednodušovány a přehlíženy.

Odpovědi, jež si žáci zaznamenávali do pracovního listu, a myšlenkové mapy tvořené ve fázi evokace a reflexe, přikládáme jako důkazy o učení.²¹² Součástí jsou i zpětné vazby, jež někteří žáci napsali. Na konci hodiny se žáci vyjádřili k hodině ústně a poznamenali, že je román svými tématy skutečně zaujal, v mnohém se liší od literatury, kterou čtou ve svém volném čase, a rádi se k němu vrátí.

Návrh alterace

Pro příští práci s texty bychom provedli částečnou alteraci, abychom co nejvíce eliminovali případné nedostatky, které byly zmíněny.

Před samotnou prací s myšlenkovými mapami by bylo třeba názorně ukázat, jak myšlenkové mapy fungují a jakým způsobem se tvoří. Ukázalo se, že mapy žáků jsou občas chaotické a jednotlivé návaznosti nedávají smysl. Proto je žákům vždy potřeba sdělit strukturu a podobu takové myšlenkové mapy tak, aby jednotlivé myšlenky na sebe logicky navazovaly a spojnice vedly k nadřazenému pojmu.

Dále bychom ve fázi uvědomění přeformulovali některé otázky, aby byly pro žáky srozumitelnější, jasnější a neopakovaly se:

²¹² viz Příloha č. 4.

- 1) Příběh je o lidech se superschopnostmi. Co od příběhu očekáváte? Jaká bude dle vás role v příběhu lidí se superschopnostmi?
- 2) K čemu schopnosti skutečně využívají a proč? Srovnejte zjištění se svými domněnkami.
- 3) Kde se příběh odehrává? Proč autor zasazuje dle vás příběh do vám tak známého prostředí?
- 4) Jakou superschopnost má Lenka? K čemu ji využila a proč?
- 5) Jaký to mělo dopad?
- 6) Popište život PyroKate, její pocity, po čem touží a proč? Proč si vybuodovala „nasranou pubertální personu“?
- 7) Co se stane, když PyroKate a Lenka ukážou svou pravou tvář? Porovnejte to s názvem první kapitoly „Všichni hrajeme divadlo“.
- 8) Po čem lidé touží? Z jakého důvodu? Argumentujte dle pasáže, v níž PyroKate popisuje reakce lidí na její video o architektuře.
- 9) Jaká témata oba úryvky spojují? Jakým způsobem je zde zobrazována přetvářka?
- 10) Jak to dle vašeho názoru Lenny myslí, že je mladá generace odsouzena ke svobodě? Jaké následky taková svoboda má a s čím se mladá generace musí vyrovnávat ohledně svobody?
- 11) Charakterizujte mladou generaci a její život na základě všeho co jste se dozvěděli ze životů Lenky a PyroKate.
- 12) Je příběh skutečně o superhrdinech? Jakou roli v příběhu superschopnosti plní? Jde primárně o fantasy/sci-fi román?

4.3.2 Druhá lekce

Průběh, aktivita žáků (důkazy o učení) a zpětná vazba

Hodiny (2x 45 minut) byly realizovány ve stejné třídě jako lekce první. Žáci tudíž byly s dílem již seznámeni. Na základě toho jsme předpokládali, že se bude žákům s dílem lépe pracovat. Lekce proběhla tak, jak byla připravena, ale oproti první lekci bylo znát, že je pro žáky téma hodiny obtížnější, neboť lekce směřuje ke kognitivně náročnějším cílům. Ne vždy si sami věděli rady s interpretací informací. Proto byly hodiny časově náročnější a fáze evokace musela proběhnout v rámci třetí hodiny.

V evokaci jsme využili online aplikaci Mentimeter, do níž žáci zapisovali své nápady a dosavadní znalosti o vypravěči. Jelikož se však jednalo o žáky 2. ročníku, znalosti této problematiky měli ještě omezené. Cílili jsme však na to, aby si vůbec uvědomili, že narativní text vždy někdo vypráví a každý typ vypravěče předkládá čtenáři fikční svět jinak. Využití aplikace dle našeho názoru bylo dle výsledků vhodné a funkční.²¹³

V rámci uvědomění byli žáci rozděleni do pěti skupin a každá obdržela vlastní texty a okruhy, kterým se mají v textu věnovat. Obávali jsme se délky textů, ale chtěli jsme, aby měli široký vzorek, na němž mohou vypravěče a jeho narativní způsoby analyzovat. Bylo znát, že délka textů žáky na začátku trochu odrazovala. Jakmile jsme ale se skutečně dostali do hloubky problematiky, žáci se začali více zajímat o vypravěče *Mety* a o to, jak příběh tvoří a předává čtenáři. Přiznali, že takto podrobně nad vypravěčem nikdy dříve nepřemýšleli a jedná se o zajímavou kategorii. Domníváme se, že to bylo způsobeno i tím, že vypravěč je homodiegetický, pro žáky je snazší takového vypravěče ze začátku pochopit. Také se jedná o postavu, která je žákům věkově a názory velmi blízká, proto se zajímali o její pojetí a chápání světa.

Nejdříve si žáci nebyli úplně jistí, jak s textem pracovat a jak jej interpretovat. Jako pedagogové jsme se je snažili navést správným směrem a postupně jim cíl práce byl jasnější. Úryvky v textu si zvýrazňovali a psali komentáře. Záměrem bylo, aby tato metoda měla podobnou funkci jako podvojný deník, avšak častěji se stávalo, že žáci si argumenty a komentáře raději pamatovali a přednášeli z hlavy. Na výsledek a cíl to dle nás však nemělo příliš velký vliv. Přestože úkoly ve fázi uvědomění nebyly zcela splněny dle očekávání, protože s analýzou vypravěče se dle slov žáků setkali poprvé, v konečné diskusi o průběhu hodiny a jejím přínosu se objevovaly názory, že text jim otevřel nový pohled na vnímání vypravěče. Uvědomili si, že se jedná o prostředek autora, který jim dle svého záměru představuje fikční svět a příběh určitým způsobem. Zjistili, že pokud by se v něčem způsob a postupy vyprávění změnily, text by mohl nabrat zcela jiný smysl. Získali mnoho nových základních poznatků o kategorii vypravěče, ačkoliv ne v takové míře, jak bylo plánováno. Navzdory tomu ale hodina byla přínosná a žáci získali základ pro další práci nejen s *Metou*,

²¹³ viz Příloha č. 5.

ale celkově s vypravěčem. Byť zatím jen s personálním a subjektivním. Příště už se s takovými prekoncepty může snáze pracovat.

Po samostatné práci ve skupinkách prezentovali svá zjištění, četli úryvky, které si označili, komentovali je a učili se argumentovat na základě textu. Propojovali jsme společně informace získané v různých skupinách. Tím jsme získávali komplexnější obraz Lenky jako vypravěče a využitých způsobů vyprávění, kterými jsou ve čtenáři budovány pocity a napětí. Občas jsme však museli žáky navést nebo nasměřovat správným směrem, aby se stále drželi svého zadaného tématu. Přiznali, že oslovování čtenáře je vtahuje více do děje a mají pocit, že se jich bezprostředně týká, jako kdyby se s vypravěčem/postavou „kamarádili“. To má značný vliv na vnímání příběhu a celého fikčního světa, neboť ho představuje velmi subjektivně, ironicky a užívá k tomu jazykové prostředky, které oni sami užívají. Označené úryvky, komentáře, postřehy žáků přikládáme v přílohách jako důkazy o učení.²¹⁴

Časově byla lekce velmi náročná a reflexi jsme během dvou vyučovacích hodin nestihli. Bylo to způsobené náročností tématu a pomalejším tempem, ale usoudili jsme, že je přínosnější se řádně věnovat textu a tomu, proč bychom si vypravěče měli všimnout, než aby se stihlo vše jen povrchově. Konečná práce žáků ve fázi reflexe,²¹⁵ která tedy byla uskutečněna během dalšího setkání, směřovala k cíli hodiny, tedy k uvědomění, že vypravěč může zvolit různé postupy a způsoby vyprávění, jež ovlivňují čtenářovo vnímání díla. Transformace vypravěče samozřejmě měla i jinou funkci než toto uvědomění, a to trénování tvořivosti a kreativity. Zde jsou některé nejzajímavější a nejdůležitější poznatky, k nimž žáci na základě svých prací přišli:

- Výměna expresivních výrazů za neutrální a nespisovných tvarů a slov za spisovné způsobila, že se pro ně vyprávění stalo „nudnějším“, odtazenějším a nepřírozeným.
- Když se na ně vypravěč již neobrací s otázkami a nesměruje výpovědi přímo na ně, už nemají pocit, že by byli tolik součástí příběhu, tudíž ho už tolik neprožívají.

²¹⁴ viz Příloha č. 5.

²¹⁵ viz Příloha č. 5.

- Již nevidí Lence tolik „do hlavy“, nevnímají její myšlenkové pochody a zmizením vnitřních dialogů text ztrácí své jedinečné myšlenky.
- Narážky na mileniály, myšlenky o svobodě a názory na sexuální obtěžování už nejsou tolik apelativní, jsou od nich jako od čtenářů odtažené. Předtím se jich týkaly zcela bezprostředně.
- „Fun facty“ nejdou příliš pojmout jinak, jsou to Lenčiny subjektivní názory, tak by je dle žáků měla předkládat skutečně jen ona.
- Výměna minulého času jim nepřišla tolik významná, čtení v minulém čase je pro žáky dle jejich slov dokonce přirozenější, ale někteří dali najevo, že když se nad tím zamyslí, není to tolik aktuální a možná je to poté méně dramatické.

V rámci zpětné vazby žáci přiznali, že pro ně byla hodina mnohem náročnější než předchozí, neboť nedisponovali tolika prekoncepty. Román je ale skutečně zaujal a uznali, že kategorie vypravěče toho nabízí mnohem více, než se dosud domnívali. Z toho důvodu byla dle našeho názoru hodina funkční a přínosná.

Návrh alterace

Příště je zapotřebí zamyslet se nad časovou dotací nebo nad zkrácením úkolů a textů. Je potřeba, aby i vyučující přesněji věděl, jakými prekoncepty žáci disponují. Počet textů bychom zkrátili maximálně na pět stránek a navrhneme také vhodnější formulaci zadání.

Skupina 1: Typ vypravěče, jeho základní charakteristika a čím je specifický jeho způsob vyprávění? Je součástí příběhu? Co vše ví, jak promlouvá a jaký užívá jazyk? Který čas sloves využívá k vyprávění a čeho tím chce dosáhnout?

Skupina 2: Co vypravěč vkládá do vyprávění? Jaký to má vliv na napětí čtenáře a jak mu to pomáhá v chápání fikčního světa? Jakým způsobem zprostředkovává vypravěč čtenáři fikční svět a pohled na společnost?

Skupina 3: Kolik různých událostí v úryvcích je a o čem jsou? Mají nějaké společné téma? Co vypravěče může vést k tomu, aby události vyprávěl takto „na přeskáčku“? Jak to vnímáte jako čtenáři, jaké pocity to ve vás vyvolává? Co je na čtenáře kladeno?

Skupina 4: Jak vypravěč komunikuje se čtenářem? Ve kterých případech? Hledejte znaky, že vypravěč o čtenáři ví. Jak tento způsob oslovení jako čtenář vnímáte? Je vám příběh bližší? Je snadné se s hrdinkou ztotožnit?

Skupina 5: Soustředte se na to, jaká vodítka vám vypravěč na různých místech zanechává a jak spolu souvisí. Jaký žánr vám takový způsob poskytování informací připomíná? Jakou to má dle vás funkci? Jak se jako čtenář cítíte, když jsou dávány informace takto postupně a často jsou nedořečené?

Závěr

Primárním cílem diplomové práce bylo prostřednictvím literární analýzy a interpretace prokázat, že *Meta*, ač se ztrácí v množství všech vydávaných knih a spadá spíše k populární literatuře, se běžně užívanému zařazení do těchto kategorií vymyká. Text může čtenáři nabídnout mnoho podnětů k přemýšlení nad životem současné společnosti a pozice jedince v ní. Svou narativní strukturou nabízí mnoho prostoru k bádání.

Prokázala se autorova zručnost vytvořit roztržitěnou kompozici a fragmenty příběhu tak, aby nakonec dávaly dohromady logický a komplexní příběh, ač se to zpočátku nemusí zdát. Čtenář zjišťuje, že do sebe skvěle zapadají a tvoří společně napínavý příběh plný zvratů a velkých zpovědních myšlenek. Narativnímu textu dominuje vypravěčova schopnost využít mnoha narativních postupů a strategií, jež způsobují vtáhnutí čtenáře co nejvíce do příběhu. Román nabízí svou narativní výstavbou, tématy a nosnými myšlenkami o životním stylu a mentalitě moderní společnosti čtenářský a estetický zážitek i náročnějšímu čtenáři. V mnoha aspektech je kladen poměrně velký nárok na čtenářovu pozornost, smysly a logické uvažování. Musí se koncentrovat a být trpělivý, nejedná se pouze o čtení za účelem rozptýlení a zábavy. V kapitole o interpretaci témat a myšlenek jsme se pokusili dokázat, že dílo má hloubku a disponuje výpovědní hodnotou, proto síla románu netkví v ději a žánr nehraje podstatnou roli. Román se může jevit jako klasický (anti)superhrdinský fantastický příběh s dramatickou thrillerovou zápletkou. Jeho skutečná hodnota však spočívá ve vytvoření žánrově synkretického románu, nabourávání žánrových standardů a zdůrazňování mnoha podstatných otázek, které formují naši současnou společnost. Dílo je tímto vším do jisté míry jedinečné a nabourává stereotypy YA a NA fantasy literatury a překračuje hranice populární literatury. Byli bychom rádi, kdyby mu do budoucna byla věnována větší pozornost, neboť jako jedno z mála novodobých děl určených pro mládež a mladé dospělé podává zprávu o naší současné společnosti.

Lekce prokázaly, že text, jeho obsah a smysl je žákům gymnázia blízký a skutečně je román zaujal. Hodiny byly funkční a dospěli jsme k vytyčeným cílům. Jako jeden z největších úspěchů lekcí hodnotíme skutečnost, že žáci mají zájem si *Metu* sami přečíst a zkoumat její narativ, neboť analýza vypravěče otevřela žákům novou cestu k vnímání jeho role a funkce v příběhu. Tím jsme dokázali, že román určitě nabízí motivaci k četbě. Velké

ohlasy a zájem o vlastní čtení *Met*y pak mohou být ve výuce dále využity (např. společným čtením vybraných kapitol, domácí četbou s následným sdílením a diskusí, formou knižní štafety), aby využití metody postupně vedly ke komplexnímu cyklu lekcí zaměřených na literárněvědnou problematiku v moderním hávu a ve známé knize. Dalo by se pro práci s románem vytvořit nepřeborné množství lekcí, které by odpovídaly požadavkům a výstupům RVP a zároveň se věnovaly různým aspektům díla.

Dospěli jsme k názoru, že *Meta* je v české literární unikátním dílem a současnou generační zповědí, jež na české scéně doposud chyběla. Od mnoha jiných NA fantasy knih, které jsme vyjmenovali například v kapitole 1.3, se liší především svou výpovědní hodnotou o současné společnosti a uměleckým cítěním autora vystavět narativní text netradičními způsoby. Jsme však rádi, že se minimálně fantastické literatury pro mládež začíná věnovat pozornost, neboť například dystopický příběh *Rekrut 244* od Františka Tichého získal v roce 2023 Zlatou stuhu v kategorii beletrie pro mládež.

V rámci studie jsem se také pokusili komplexně přiblížit pojetí YA a NA a vnést do české literární sféry jasnější pohled na tyto poměrně nové a málo definované kategorie. Představili jsme názor, že vyučující literatury by jich mohli využít a nabídnout žákům nový pohled na literaturu, zajímavé podněty a cestu k poznání sebe sama a svého okolí. Literatura by neměla být pouze odrazem očekávaných výstupů a náročných textů, ale i podnětným prostorem k vyjádření zájmů, zkušeností a vývoje mladého čtenáře. Využívání knih z řad populární literatury prohlubuje zájem žáků a studentů o literaturu, ale rovněž buduje spojení mezi vlastními zájmy a učivem, zlepšuje schopnosti sebevyjádření a umožňuje projevit se a sdílet své názory, zážitky a dojmy. Na konkrétní úryvcích *Met*y jsme ukázali, že obsahuje řadu zajímavých prvků vhodných a nosných pro výstavbu vyučovací lekcí, což může pedagogy inspirovat pro prozkoumání dalších děl populární literatury a jejich využití ve vzdělávacím procesu. Přestože zatím neexistují odborné studie a rozsáhlejší literární kritiky ohledně románu *Meta*, doufáme, že se nám podařilo prokázat jeho právoplatné místo ve výuce. Nesnižujeme význam výuky kanonické literatury, ale snažíme se zpestřit a inspirovat vyučující k hledání nových podnětů a kvalit i u knih, u kterých to není tolik očekáváno.

Na závěr bychom rádi poznamenali, že by se mělo na *Metu* a jiná současná díla pro mládež a mladé dospělé nahlížet jako na originální texty, u nichž nezáleží na tom, zda jde o populární či uměleckou literaturu, žánry thriller, sci-fi či fantasy. Literatura slouží především k prožitku a poznání. Pokud se budeme přesto řídit rozdělením literatury na populární a uměleckou, měli bychom být otevřeni i dílům, u nichž bychom na první pohled neřekli, že by svými myšlenkami mohly přesahovat děj a žánrovou literaturu, jako je tomu například u *Mety*. Díky vybraným textům YA a NA lze žáky motivovat k četbě a mohou také nalézt cestu k těmto prožitkům a poznání všeho kolem sebe. Stačí odsunout předsudky, zkoumat a následně zprostředkovávat to nejzajímavější. Tím budeme žáky inspirovat a podněcovat jejich zájem.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární literatura

[1] BAREŠ, Pavel. *Meta*. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0242-4.

Odborná literatura

[1] BLAŽKOVÁ, Hana: Už zase Litera?: ok, boomer, ale chybí tu diskuse o literatuře. In: *A2*. Roč. 17, 2021, č. 13. ISSN 1803–663.

[2] BUCHER, Katherine, HINTON, KaaVonia. *Young Adult Literature: Exploration, Evaluation, and Appreciation*. 3. vyd. USA: Pearson, 2014. s. 20. ISBN-13: 978-0133066791.

[3] BULL, Kelly Byrne. Connecting With Texts: Teacher Candidates Reading Young Adult Literature. In: *Theory into Practice*. vol. 50, no. 3, 2011, s. 224. Taylor & Francis, Ltd. ISSN: 0040-5841

[4] COLE, Pam B. *Young Adult Literature in the 21st Century*. New York: McGraw-Hill, 2009. ISBN 978-0073525938.

[5] DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7871-0.

[6] DERDOWSKA, Joanna. *Kmitavá mozaika: městský prostor a literární dílo*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2011. Scholares. ISBN 978-80-87053-57-7.

[7] DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: fikce a možné světy*. Praha: Karolinum, 2003. s. 27–30. ISBN 80-246-0735-2.

[8] DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Vyd. 2. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2014. Scholares. ISBN 978-80-87855-13-3.

[9] ECO, Umberto. *O zrcadlech a jiné eseje: znak, reprezentace, iluze, obraz*. Praha: Mladá fronta, 2002. Myšlenky (Mladá fronta). s. 225–234. ISBN 80-204-0959-9.

[10] FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. Theoretica & historica. s. 67–69. ISBN 978-80-85778-61-8.

[11] HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru: od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. Praha: Karolinum, 2014. s. 42. ISBN 978-80-246-2626-0.

[12] HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

- [13] HRABAL, Jiří. *Jak rozumět literárnímu vyprávění*. Brno: Nová škola, 2021. ISBN 978-80-907624-8-0.
- [14] CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008. Teoretická knihovna. s. 20. ISBN 978-80-7294-260-2.
- [15] KLÍČOVÁ, Eva: Neznámá tvář má (možná) novou známou tvář. In: *Tvar*. Roč. 33, 2022, č. 1, 6. 1., s. 3. ISSN 0862-567X.
- [16] KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.
- [17] KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007. Studium (Host). ISBN 978-80-7294-215-2.
- [18] LE GUIN, Ursula K. *Proč číst fantasy, jak to, že zvířata v knížkách mluví, a odkdy se Američané bojí draků: (Cheek by jowl & why are Americans afraid of dragons?)*. Přeložil Jakub NĚMEČEK. Praha: Gnóm! - Jakub Němeček, 2019. Pulp robot. ISBN 978-80-88299-06-6.
- [19] McALISTER, Jodi. *New Adult Fiction. Elements in Publishing and Book Culture*. Cambridge: Cambridge University Press. 2021. ISBN 978-1-108-82788-1.
- [20] MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x.
- [21] PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. s. 185. ISBN 978-80-239-9284-7.
- [22] RICHARDSON, Brian. *Teorie nepřirozeného narativu*. Přeložil Bohumil FOŘT. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2020. Theoretica & historica. s. 53. ISBN 978-80-88069-91-1.
- [23] RYAN, Marie-Laure. *Narativ jako virtuální realita: imerze a interaktivita v literatuře a elektronických médiích*. Přeložila Eva KRÁSOVÁ. Praha: Academia, 2015. Možné světy. ISBN 978-80-200-2507-4.
- [24] SEGI LUKAVSKÁ, Jana, ed. *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež*. Brno: Host, 2018. Teoretická knihovna. ISBN 978-80-7577-413-2.
- [25] STUDENÝ, Jiří. Impulzy populární literatury v tvůrčím psaní. In: KUDLÁČ, Antonín K. K. a Jiří STUDENÝ (EDS.). *Pop & brak: Populární literatura v kontextu proměn literární kultury*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-725-4.
- [26] STUPKOVÁ, Kateřina. Kostičas a monstra v kulisách rozpadlých měst: Nad dvěma knihami z rodu Young Adult Literature. In: *Tvar*. 2018, roč. 28, č. 17, s. 2. ISSN 0862-567X.
- [27] TODOROV, Tzvetan. *Úvod do fantastické literatury*. Praha: Karolinum, 2010. Limes (Karolinum). s. 26. ISBN 978-80-246-1676-6.

[28] VÁŇA, Jan. V *ženské superhlavě* (Pavel Bareš: Meta). In: HOST Literární Měsíčník, 2021, s. 54–55.

Elektronické zdroje

[1] American Library Association. In: *ALAstore* [online]. USA [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.alastore.ala.org/content/young-adult-library-services-association-yalsa>

[2] BECKTON, Denise. *Bestselling Young Adult fiction: trends, genres and readership*. [online]. CQUniversity. Journal contribution. 2015. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.textjournal.com.au/speciss/issue32/Beckton.pdf>

[3] ČEŇKOVÁ, Jana. Česká literatura pro děti a mládež ve druhém desetiletí 21. století (1. díl). In: *CzechLit* [online]. 2019 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/ceska-literatura-pro-deti-a-mladez-ve-druhem-desetileti-1-dil/>

[4] ČEŇKOVÁ, Jana. Česká literatura pro děti a mládež ve druhém desetiletí 21. století (2. díl). In: *CzechLit* [online]. 2019 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/ceska-literatura-pro-deti-a-mladez-ve-druhem-desetileti-21-stoleti-2-dil/>

[5] DAHL, Melissa. Who Read Young Adult Fiction [obrázek]. In: *The Cut* [online]. New York, 2014 [cit. 2022-12-29]. Dostupné z: <https://www.thecut.com/2014/06/dudes-who-read-young-adult-fiction.html>

[6] DANIELS, Cindy. Literary Theory and Young Adult Literature: The Open Frontier in Critical Studies. In: *The ALAN Review*. [online]. 2006. [cit. 2022-12-29]. Dostupné z: <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/v33n2/daniels.pdf>

[7] EHRENBERGER, Jakub. Urban fantasy v Čechách jen živoří. Zemře?. In: *Fantazine.cz* [online]. 2010 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://www.fanzine.cz/urban-fantasy-v-cechach-jen-zivori-zemre>

[8] HLOUŠKOVÁ, Zuzana. Povídání o žánru fantasy. In: *U nás* [online]. Hradec Králové: Studijní a vědecká knihovna, 8. 3. 2012, roč. 22 (2012), č. 1 [cit. 2023-02-03]. ISSN 2571-4597. Dostupné z: <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20120117>

[9] HOKR, Boris. Meta je nepříjemný, ale nadmíru užitečný román pro současnou českou fantastiku. In: *ČT art* [online]. 2020 [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: <https://art.ceskatelevize.cz/360/meta-je-neprijemny-ale-nadmiru-uzitecny-roman-pro-soucasnou-ceskou-fantastiku-LK4YV>

[10] HOST. O nás. In: *Host Brno* [online]. [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/nakladatelstvi/o-nas/>

- [11] HUBÁČEK, Jan. *Městská fantasy. Problematika žánru v prostoru současné AV tvorby*. Zlín, 2011 [cit. 2023-02-05]. s. 24. Diplomová práce. Universita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta multimediálních komunikací. Vedoucí práce Stanislav Párnický. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/15503/hub%C3%A1%C4%8De_k_2011_dp.pdf?sequence=1
- [12] KLINKHAMER, Antonella. *Young Adult Literature on the Rise? The possibilities of Young Adult Literature for Dutch teachers of English literature, and its Present-Day Usage* [online]. Utrecht, 2013, s. 6 [cit. 2022-12-30]. Master Thesis. Utrecht University. Vedoucí práce E.W. van der Knaap. Dostupné z: <https://studenttheses.uu.nl/bitstream/handle/20.500.12932/12539/Young%20Adult%20Literature%20on%20the%20Rise.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [13] KOŠŤÁLOVÁ, Hana: Čtenářská gramotnost a její složky. In: *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2010 [cit. 2023-04-02]. s. 14–15. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=78120&view=2935>
- [14] KOŠŤÁLOVÁ, Hana: Podmínky pro rozvíjení čtenářské gramotnosti ve škole. In: *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2010 [cit. 2023-04-02]. s. 10. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=78120&view=2935>
- [15] KREJČÍK, Přemysl. Kdyby mileniálové byli X-Meny. In: *iLiteratura* [online]. 18. 8. 2020. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/43321/bares-pavel-meta>
- [16] Publishers Weekly. In: *Publishers Weekly: New Study: 55% of YA Books Bought by Adults* [online]. United States, 2012 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-industry-news/article/53937-new-study-55-of-ya-books-bought-by-adults.html>
- [17] *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>
- [18] STEPHEN, Shaun. What is New Adult. In: *Alumni and community engagement* [online]. The University of Queensland, 2020 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://alumni.uq.edu.au/what-new-adult>
- [19] ŠTĚPÁN, Jiří. Z otázky, jestli je Meta feministická kniha, se potím za krkem. In: *Kavárna* [online]. Brno: Nakladatelství Host, 2020 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/z-otazky-jestli-je-meta-feministicka-kniha-se-potim-za-krkem>

- [20] ŠUBRTOVÁ, Milena. Dětské knížky se stávají hračkami a objekty. In *H7O* [online] 9. 12. 2015 [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/detske-knizky-se-stavaji-hrackami-a-objekty/>
- [21] TUREČKOVÁ, Marcela. Struktura knižní produkce v roce 2021. In: *Zpráva o českém knižním trhu 2021/2022* [online]. Svaz českých knihkupců a nakladatelů, 2022, s. 10 [cit. 2023-03-09]. ISBN 978-80-90-8778-1-8. Dostupné z: https://www.sckn.cz/file/wysiwyg/files/Zprava_o_ceskem_kniznim_trhu_2021_22.pdf
- [22] ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: Třífázový model učení*. Metodický portál: Články [online]. 09. 07. 2012, [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/16247/VYUKOVE-METODY-V-PEDAGOGICE-TRIFAZOVY-MODEL-UCENI.html>
- [23] ZuzkaAnotuje. In: *YouTube* [online]. 25.07.2020 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=gE8Br14grTo&ab_channel=ZuzkaAnotuje

Seznam obrázků

Obrázek 1: Věk a pohlaví čtenářů YA	14
Obrázek 2: SMS konverzace Lenny a Kryštofa	41

Seznam příloh

Příloha č. 1: Obálka a anotace románu *Meta*

Příloha č. 2: Texty k první lekci

Příloha č. 3: Texty k druhé lekci

Příloha č. 4: První lekce – důkazy o učení a zpětná vazba

Příloha č. 5: Druhá lekce – důkazy o učení a zpětná vazba